

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL DÜZEYİNDEKİ TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER
ALAN BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİN METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİNE
GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sena OĞUZHAN

Malatya-2021

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL DÜZEYİNDEKİ TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER
ALAN BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİN METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİNE
GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sena OĞUZHAN

Danışman: Prof. Dr. Esra LÜLE MERT

Malatya-2021

 İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ	KABUL ONAY FORMU	Doküman No	
		Yayın Tarihi	
		Revizyon No	
		Revizyon Tarihi	
		Sayfa No	

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

ORTAOKUL DÜZEYİNDEKİ TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN
BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİN METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİNE GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ

DANIŞMAN
PROF. DR. ESRA LÜLE MERT

HAZIRLAYAN
SENA OĞUZHAN

Jürimiz tarafından .../.../20... tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda bu tez **oybirliği / oyçokluğu** ile başarılı bulunarak **Türkçe ve Sosyal Bilgiler Ana Bilim Dalı** Türkçe Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvanı Adı Soyadı

İmza

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

ONAY

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararıyla da uygun görülmüştür.

Doç. Dr. Eyüp İZCİ
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Esra LÜLE MERT'in danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **Ortaokul Düzeyindeki Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Bilgilendirici Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Sena OĞUZHAN

ÖN SÖZ

Çalışma boyunca ilgi ve desteğiyle bana yol gösteren, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan danışmanım ve hocam Sayın Prof. Dr. Esra LÜLE MERT'e, lisans ve yüksek lisans süresince bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren tüm hocalarıma ve yaptığım her işte bana inanan ve beni destekleyen aileme çok teşekkür ederim.

Sena OĞUZHAN

ÖZET

ORTAOKUL DÜZEYİNDEKİ TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİN METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

OĞUZHAN, Sena

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Türkçe ve Sosyal Bilgiler Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Esra LÜLE MERT

Şubat-2021, XI+173 sayfa

Bu çalışmanın amacı 5-8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinleri metinsellik ölçütlerine uygunluğu bakımından değerlendirmektir. Metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunluklarını tespit etmek amacıyla İşeri'nin (2014) belirlemiş olduğu metinsellik ölçütleri kullanılmıştır. Tarama modelinin kullanıldığı bu çalışmada 5, 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan toplam 26 bilgilendirici metin veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Çalışmanın problem tümcesi “5, 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinler metinsellik ölçütleriyle uyumlu mudur?” olarak belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda incelenen metinlerin genel olarak metinsellik ölçütlerine uygun olduğu belirlenmiştir. Okunabilirlik düzeylerine bakıldığında ise incelenen metinlerden sekiz tanesinin sınıf seviyelerine göre belirlenen okunabilirlik düzeylerine uygun olmadığı belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayalı olarak çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Türkçe ders kitapları, metin, metinsellik ölçütleri, okunabilirlik düzeyleri, bilgilendirici metinler.

ABSTRACT

EVALUATION OF INFORMATIVE TEXTS IN TURKISH TEXTBOOKS AT SECONDARY SCHOOL LEVEL ACCORDING TO TEXTUAL CRITERIA

OĞUZHAN, Sena

Master of Education, Inonu University Institute of Educational Sciences,
Turkish and Social Studies Department, Turkish Education

Advisor: Prof. Dr. Esra LÜLE MERT

February-2021, XI+173 pages

The purpose of this study is to evaluate the accordance of informative texts in 5-8th grades Turkish textbooks in the sense of textuality criteria. To determine the conformity of the texts with the textuality characteristics, the Textuality Standards, which were defined by Iseri (2014), were applied. In this study, a total of 26 informative texts in 5, 6, 7 and 8th grade Turkish textbooks were used as data sources. The problem sentence of the study is determined as “Are the informative texts in the 5, 6, 7 and 8th grade Turkish textbooks compatible with the textuality criteria?”

As a result of the research, it has been determined that the texts examined are generally in accordance with the criteria of textuality. When the readability levels are analyzed, it has been determined that eight of the examined texts are not suitable for the readability levels determined according to the grade levels. Various suggestions were made based on the results obtained from the research.

Keywords: Turkish textbooks, text, textuality criteria, readability levels, informative texts.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	i
ONUR SÖZÜ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
EKLER LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM DURUMU.....	1
1.2. AMAÇ.....	2
1.3. ÖNEM.....	3
1.4. SINIRLILIKLAR.....	4
1.5. VARSAYIMLAR.....	4
1.6. TANIMLAR.....	4
2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
2.1. KURAMSAL BİLGİLER.....	6
2.1.1. METİN.....	6
2.1.2. METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİ.....	7
2.1.2.1. Gönderim.....	7
2.1.2.2. Bağlaçlar.....	8
2.1.2.3. Değiş tirim.....	8
2.1.2.4. Eksilti.....	9
2.1.2.5. Yineleme.....	9
2.1.2.6. Eş dizimlilik.....	9

2.1.2.7. Amaçlılık.....	10
2.1.2.8. Kabul Edilebilirlik.....	10
2.1.2.9. Bilgilendiricilik.....	10
2.1.2.10. Durumsallık.....	11
2.1.2.11. Metinlerarasılık.....	11
2.1.2.12. Okunabilirlik.....	12
2.1.3. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE METNİN YERİ.....	14
2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	16
3. YÖNTEM.....	20
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	20
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	20
3.3. VERİLERİN TOPLANMASI.....	22
3.4. GÜVENİRLİK VE VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ.....	23
3.5. VERİLERİN ANALİZİ.....	23
4. BULGULAR VE YORUM.....	26
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	108
KAYNAKÇA.....	112

TABLÖLAR LİSTESİ

TABLO 1: Uzun-Çetinkaya Okunabilirlik Puanları ve Düzeyleri	14
TABLO 2: İncelenen Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Bilgilendirici Metin Sayıları.....	22
TABLO 3: Uzun-Çetinkaya Okunabilirlik Puanları ve Düzeyleri.....	24
TABLO 4: 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Metin Merkezli Özelliklerle Uyumu/Uyumsuzluğu.....	27
TABLO 5: 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Okur Merkezli Özelliklerle Uyumu/Uyumsuzluğu.....	39
TABLO 6: 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Okunabilirlik Düzeyleri.....	41
TABLO 7: 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Diğer Özelliklerle Uyumu/Uyumsuzluğu.....	42
TABLO 8: 6.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Metin Merkezli Özelliklerle Uyumu/Uyumsuzluğu.....	44
TABLO 9: 6.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Okur Merkezli Özelliklerle Uyumu/Uyumsuzluğu.....	64
TABLO 10: 6.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Okunabilirlik Düzeyleri.....	65
TABLO 11: 6.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Diğer Özelliklerle Uyumu/Uyumsuzluğu.....	66
TABLO 12: 7.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Metin Merkezli Özelliklerle Uyumu/Uyumsuzluğu.....	68
TABLO 13: 7.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Okur Merkezli Özelliklerle Uyumu/Uyumsuzluğu.....	86
TABLO 14: 7.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Okunabilirlik Düzeyleri.....	87

TABLO 15: 7.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Diğer Özelliklerle Uyumu/Uyumsuzluğu	88
TABLO 16: 8.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Metin Merkezli Özelliklerle Uyumu/Uyumsuzluğu.....	90
TABLO 17: 8.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Okur Merkezli Özelliklerle Uyumu/Uyumsuzluğu.....	104
TABLO 18: 8.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Okunabilirlik Düzeyleri.....	105
TABLO 19: 8.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bilgilendirici Metinlerin Diğer Özelliklerle Uyumu/Uyumsuzluğu.....	106

EKLER LİSTESİ

Ek-1. Hoşça Kalın, Güle Güle.....	116
Ek-2. Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir.....	119
Ek-3. Dumlupınar Savaşı.....	121
Ek-4. Okland Adası.....	122
Ek-5. Spor ve Bedenimiz.....	124
Ek-6. Büyüklere Saygı.....	125
Ek-7. Barkod.....	127
Ek-8. Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor.....	128
Ek-9. Akıllı Ulaşım Sistemleri.....	129
Ek-10. Anadolu İmecesı.....	131
Ek-11. İyilik Üzerine.....	134
Ek-12. Büyük Keşifler.....	136
Ek-13. Yaz Sinemaları.....	139
Ek-14. Atatürk ve Anıları.....	143
Ek-15. Yıkma Kolay.....	146
Ek-16. İstiklal Marşı’nın Kabulü.....	148
Ek-17. Anadolu Davulu.....	150
Ek-18. Bazı İnsanlar.....	152
Ek-19. Işıkla Haberleşenler.....	156
Ek-20. İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine.....	158
Ek-21. Atatürk ve Müzik.....	160
Ek-22. Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar.....	163
Ek-23. Parktaki Bilim.....	165

Ek-24. Dilimiz Kuşatma Altında.....	168
Ek-25. Eşref Saat.....	170
Ek-26. Bir Fincan Kahve.....	172

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu belirtilmiş, araştırmanın amacı, amaca bağlı olarak cevap aranacak alt amaçlar, araştırmanın önemi ve sınırlılıkları belirtilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Bireyler anne karnından itibaren edinmeye başladıkları ana dilini dünyaya geldikten sonra da yaşamları boyunca içinde bulundukları çevreden edinmeye ve geliştirmeye devam ederler. Bu edinim süreci okulda daha sistemli ve programlı bir şekilde ilerlemeye başlar. Çağdaş dil çalışmalarında sözcük ve cümleye kıyasla metnin iletişim birimi olma özelliğinin daha fazla olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle dil öğretiminin temel araçlarından biri olan ders kitaplarında da metne önceliğin verilmesi ve metinden yola çıkılması doğru bir tutumdur (Dilidüzgün, 2017: 115). Metin, yazılı veya sözlü olsun içerisinde bulunan kelime, söz kümesi ile cümle serilerinin belli olan amaçları doğrultusunda anlamlı bir bütün oluşmasıyla ortaya çıkan, başı ve sonu değişmez kurallarla kısıtlanmış bir dil ürünü olarak tanımlanmaktadır (Karaağaç, 2013: 585). Bu dil ürünü, bazı dil unsurlarının bağdaşık ve tutarlı bir biçimde bağlanmasıyla oluşmaktadır. Metnin iletişim birimi olarak ve etkili bir öğrenim aracı olarak kabul görmesi ana dili eğitiminde önemli bir yere sahip olmasını sağlamıştır. Bu bakımdan metnin hem metin olma niteliklerine sahip olması hem de ders kitaplarında yer alabilecek nitelikleri taşıması gerekmektedir (Okur, 2011: 116). 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na bakıldığında ders kitaplarına alınabilecek metinlerin niteliğinden bahsedildiği görülmektedir. Edebi ve kültürel yönden değer taşıyan metinlere yer verilmesi, kabul görmüş yazar ve eserlerden yararlanılması, edebi açıdan ve estetik açısından yeterli olan metinlerin kullanılması bu niteliklerden bazılarıdır (2019: 18). Bunlardan hareketle ana dili eğitiminde metnin metinselliğinin ve niteliklerinin oldukça önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

Yapılan araştırma ile ilgili alanyazın incelendiğinde metinsellik ölçütleri ile ilgili yapılan çalışmalara pek sık rastlanmadığı görülmektedir. Bundan dolayı ortaokul düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinler metinsellik

ölçütlerine göre değerlendirilmesi ve okunabilirlik düzeyleri ve okunabilirlik puanlarının belirlenmesi açısından incelenmiş ve Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinlerin okullarda okutulmaya ne ölçüde uygun olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada ortaokul düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Alanyazın incelendiğinde metinsellik ölçütlerinin belirlenmesi açısından bilgilendirici metinlerin daha uygun olduğu görülmüştür. Araştırmanın temel amacı, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ortaokul düzeyindeki öğrencilere ders kitabı olarak dağıtılan 5, 6, 7. ve 8.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinleri metinsellik ölçütlerine göre değerlendirmek ve bu metinlerin okunabilirlik puanlarını ve okunabilirlik düzeylerini belirlemektir. Bu temel amaç etrafında yer alan alt amaçlar incelenen her bir ders kitabı için ayrı olarak belirlenmiştir. Söz konusu alt amaçlar şu şekilde ifade edilebilir:

1. 5.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinler metinsellik ölçütleriyle uyumlu mudur?
2. 6.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinler metinsellik ölçütleriyle uyumlu mudur?
3. 7.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinler metinsellik ölçütleriyle uyumlu mudur?
4. 8.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinler metinsellik ölçütleriyle uyumlu mudur?
5. Ortaokul düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinlerin okunabilirlik puanları (OP) ve okunabilirlik düzeyleri nedir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ana dilinin temelini oluşturan etkinliklerden biri olan okuma becerisi, bireyin okul yaşamında ve toplumsal yaşamında önemli bir konuma sahiptir. Öğrencilere nitelikli bir okuma becerisinin kazandırılması için okuma sürecinde kullanılması gereken metinlerin seçiminde bazı ölçütlerin temel alınması gerekmektedir.

Ana dili eğitimi ve öğretimi sürecinde Türkçe dersi öğretim programında yer alan öğrenme alanlarındaki becerilerin ve üst düzey bilişsel becerilerin öğrencilere kazandırılmasında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin önemi bilinmektedir. Öğrencilere kazandırılması gerekli olan beceriler metinler ve bu metinler yoluyla oluşturulan etkinlikler aracılığıyla kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarına seçilmesi düşünülen metinlerin öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal durumlarına uygun olarak seçilmesi gerekmektedir. Metinlerin çocukların anlama düzeylerine uygun olması, duygu ve düşünce evrenlerini geliştirebilmesi önemlidir. Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini en iyi şekilde yansıtan eserlerden seçilmelidir. Bu eserler dil, anlatım ve içerik olarak türünün en iyi ve seçkin örneklerinden seçilmelidir. Metinler, öğrencilerin kişilik gelişimine katkıda bulunmalıdır. Seçilen metinler onlara okuma sevgisi ve alışkanlığını kazandırabilmelidir.

Yapılan araştırma ile ilgili alanyazın incelendiğinde metinsellik ölçütleri ile ilgili yapılan çalışmalara pek sık rastlanmadığı görülmektedir. Bundan dolayı ortaokul düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinler metinsellik ölçütlerine göre değerlendirilmesi ve okunabilirlik düzeyleri ve okunabilirlik puanlarının belirlenmesi açısından tarama modeliyle incelenmiş ve Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinlerin okullarda okutulmaya ne ölçüde uygun olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu araştırma, ortaokullarda okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin metinsellik ölçütlerine göre öğrencilerin seviyesine uygunluğunun belirlenebilmesi ve ders kitapları için metin seçiminde hedeflerin iyi belirlenmesi, doğru yöntem ve tekniklerle öğretimin gerçekleştirilmesi, metinlerdeki eksikliklerin en aza indirilmesi için önerilerin sunulması bakımından önemli bir yere sahiptir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ortaokul düzeyindeki öğrencilere Türkçe ders kitabı olarak dağıtılan kitaplardan 5.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 9 bilgilendirici metin, 6.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 4 bilgilendirici metin, 7.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 6 bilgilendirici metin, 8.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 7 bilgilendirici metin olmak üzere toplam 26 bilgilendirici metin ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Araştırmaya ilişkin varsayımlar şu şekildedir:

1. Metinleri çözümlemede kullanılan metinsellik ölçütleri, incelenen metinlerin metinselliğini yansıtacak niteliktedir.
2. İncelenen metinler bilgilendirici metin olma özelliğini taşımaktadırlar.

1.6. Tanımlar

Metin: Bilgi, duygu ve düşüncelerin farklı şekil, anlatım ve noktalama kuralları dikkate alınarak bir araya getirildiği yapılardır. Bu yapıların bir araya getirme işlemi arka arkaya gelme biçiminde değil, mantık çerçevesinde bir düzenleme ile gerçekleştiriliyordur. Metin oluşturulurken paragraftan sese tüm dil kuralları uygulanır. Bu kurallar gelişigüzel değil, belli bir ahenk ve sıra içinde, dil bilgisi kurallarına uyularak bir araya getirilir (Güneş, 2013).

Bağdaşıklık: Bağdaşıklık, yazıda bir ögenin yorumunun, başka bir ögeye bağlı olarak yapıldığı durumları ifade etmektedir (Coşkun, 2005: 45).

Tutarlılık: Tutarlılık, tema, fikir ve söylemin özüdür (Van Dijk, 1981; akt. Coşkun, 2005: 51).

Amaçlılık: Bir metinde yazarın metin aracılığı ile vermek istediği mesajı okuruna net olarak iletebilmesidir. Bir metnin bilgi verme, estetik haz uyandırma gibi belirlediği amaçlar okurla kurduğu ilişkide aranır (Kerimoğlu, 2016: 238).

Bilgilendiricilik: Metnin, bilgiyi taşıma ve başka insanlara, yüzyıllara iletme özelliğidir. Halliday ve Hasan’a (1976: 326) göre tüm bilgi ögeleri iki kümeden oluşur. Dinleyicilerin ve okuyucuların farklı kaynaklardan basit şekilde elde edebileceği “eski bilgi” ve başka kaynaklardan elde edemeyeceğimiz “yeni bilgi”. Bir metnin okuyucunun ilgisini çekebilecek eski ve yeni bilgiler sunmada başarılı olabilmesi, eski ve yeni bilgileri belli bir düzen içinde okuyucuya sunabilmesidir.

Duruma Uygun Olma: Metnin konusunun ve amacının hitap edeceği kitleye uygun olma durumudur.

Kabul Edilebilirlik: Yazarın amacını ortaya koyduktan sonra bu düşüncesini, sunmuş olduğu kanıtlarla kabul edilebilir kılmasıdır.

Metinlerarasılık: Metinlerarasılık kavramı, bir metnin diğer metinlerle kurduğu ilişkiyle alakalı bir ölçüttür (Kerimoğlu, 2016: 238).

Okunabilirlik: Okunabilirlik, okuyucu tarafından metinlerin kolay veya güç anlaşılabilir olma durumudur (Ateşman, 1997: 71).

Bu araştırmada kullanılan bazı kısaltmalar ise şu şekildedir:

OTU: Ortalama Tümce Uzunluğu

OSU: Ortalama Sözcük Uzunluğu

OP: Okunabilirlik Puanı

2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. KURAMSAL BİLGİLER

2.1.1. METİN

Metin sözcüğünün tanımı, içeriği, neleri kapsadığı birçok araştırmacı ve dil bilimci tarafından incelenmiş ve yapılan tanımlamalarla sözcüğün sınırları çizilmeye çalışılmıştır. Dilbilimin inceleme ögesi olan ve aynı zamanda dil öğretiminin temel araçlarından olan metin şöyle tanımlanmıştır:

“Metin, tümcelerin ve sözcüklerin rastgele ya da ardışık olarak sıralanması sonucu oluşturulmuş basit bir yapı değildir. Metin; en gelişmiş iletişim araçlarından olan insan dilinin, en üst düzeydeki birimi; tümceler ve sözcükler arası çeşitli düzeylerde yazarları tarafından anlamlı ilişkilerle oluşturulmuş anlamlı ve tutarlı bir dilsel düzenleme; ‘bütünlük’ ve ‘birlik’ oluşturan anlaşılabilir, özetlenebilir, yorumlanabilir ve metinsel, sosyal ve kültürel bağlamlar içerisinde belli iletiler içeren dilsel bir bütünlük; metinsellik özelliği taşıyan sözlü veya yazılı dilsel bir üründür” (Yılmaz, 2010: 2).

Dilsel bir ürün olarak ortaya çıkan metnin oluşum süreci ile ilgili açıklamalardan biri şöyledir:

“Metin sözcüğünün Fransızcadaki ya da İngilizcedeki karşılıkları olan ‘texte ve text’ sözcüklerinin kökenine bakıldığında, bu sözcüklerin Latince ‘kumaş’ anlamına gelen ‘textus’ sözcüğünden türediği görülmektedir. Bir kumaş nasıl çeşitli ipliklerden dokunarak bütünlük içerisinde bir yapı oluşturuyorsa, metin de kendisini oluşturan unsurların birbirlerine belli bir düzen içerisinde eklenmesiyle, yani bir ‘dokuma’ süreci sonucunda ortaya çıkar” (Onursal, 2003: 121).

Günay’a (2007: 44) göre metinler belli bir düzen ve anlam ilişkisi içerisinde oluşmuşlardır. Kıran ve Kıran (2010: 86) metinlerin yazar ile okuyucusu arasında gerçekleşen bir çeşit iletişim görevi üstlendiklerini belirtirler. Bilindiği gibi bütün metinler belirli bir hedef kitleye hitap etme amacıyla yazılmıştır (Günay, 2007: 54). Hedef kitle belirlenerek oluşturulan metinler yazarın eserini okura sunmasıyla belli bir iletişim ortamı oluşturur. Oluşturulan bu ortamda her ögenin farklı bir görevi vardır. İletişim ortamındaki ögelerin durumu şöyle belirtilir: İletişim eyleminde bulunan konuşucu ya da yazar metnin üreticisi konumunda iken dinleyici ya da okur da metnin

alıcısı ve yorumlayıcısı konumunda bulunmaktadır (Keçik ve Uzun, 2004: 11). Metinlerin oluşma sürecinde yazarlar, okuma ve çözümleme sürecinde ise okurlar önemli rol oynarlar. Bu nedenle gönderici ya da yazar, gönderdiklerini iyi düzenlemelidir. Kıran ve Kıran (2010: 86) metinler yolu ile oluşturulan iletişimde yazarın söylediklerini ve gönderdiklerini geri alamayacağını bu nedenle gönderinin belirgin bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtirler. Halliday ve Hassan (1985: 1), metin kavramını uzunluğu ne olursa olsun konuşulan veya yazılmış bütünleşik bir yapı, kullanılan dilin bir birimi olarak tanımlamışlardır.

2.1.2. METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİ

Metinsellik, Toklu (2013: 129) tarafından şöyle tanımlanmıştır:

“Metinsellik, bir metni metin olmayan sözcük veya tümce topluluğundan ayırt etmek için başvuru ölçütleri ya da bir metnin oluşabilmesi için gerekli olan koşullar olarak düşünülebilir.”

2.1.2.1. Gönderim

Bir bağdaşıklık ögesi olan gönderim şöyle tanımlanmıştır:

“Bir metinde yazarın kullandığı bir varlık ya da kavramı karşılayan bir sözcük veya sözcük grubunu sonraki tümcede veya yakınındaki bir tümcede olduğu gibi kullanmayarak onun yerini tutabilecek başka bir sözcük, sözcük grubu veya eke yer vererek hatırlatmaya gönderim denilmektedir.” (Yılmaz, 2012:19)

Dilin aktif bir şekilde kullanılabilmesi için başvuru gönderim, Dilidüzgün’e (2008: 58) göre metinde konu birliği oluşturmak, dilin ekonomik ve akıcı bir şekilde kullanılmasını sağlamak ve metindeki konuları okurun beyininde aktif tutmak gibi birçok işlevi vardır.

İşeri (2017: 117) gönderimsel bağdaşıklığın altı ayrı şekilde görüldüğünü belirtir ve bunları şu şekilde sıralar: Ön gönderim, art gönderim, metin içi, metin dışı, uzak ve yakın gönderim.

Dilidüzgün (2008: 60) art gönderimi şu şekilde tanımlamıştır: “Metin içinde önceden sözü edilmiş veya adlandırılmış olan bir varlık ya da eylemin daha sonra gönderim unsurları ile tekrarlanması sonucunda oluşturulan gönderim türüdür.”

Metin içi gönderim öğelerinden olan ön gönderim Ögeyik (2008: 15) tarafından bir tümcenin peşinden gelen diğer tümcede kullanılacak sözcük ya da sözcük topluluğunun ilk tümcede bir tane zamir kullanılarak tasvir edilmesidir olarak tanımlanmıştır. Dilidüzgün (2008: 62) metinlerde ön gönderimlerin art gönderimlere bakıldığında çok daha az kullanıldığına dikkat çekerek bu gönderim çeşidi ile okurların okuma eylemini farklı şekillerde devam ettirmelerinin hedeflendiğini belirtir.

Metnin genelinde daha sonra ayrıntılı bir biçimde aktarılabacak olan kişi, nesne veya durum metnin başında kısa olarak verilir (Yılmaz, 2010: 23).

2.1.2.2. Bağlaçlar

Türkçede bağlaçlar; tümceleri, sözcükleri ve söz öbeklerini birbirine bağlayan, bunu yaparken de tümcelerin anlamını belirginleştirip geliştiren dil unsurlarıdır (Parlak, 2010: 198). Sözcük, söz öbeği veya tümceleri bağlama işlevine sahip olan bağlaçlar çeşitli anlamları bünyesinde barındırarak dil birimlerinin anlatım olanaklarını zenginleştiren gramer öğeleridir. Korkmaz (2009: 1104-1136), işlevlerine ve tümce içindeki yerlerine göre bağlaçları sıralama, pekiştirme, denkleştirme-karşılaştırma-seçme, nöbetleşme, tümceleri açıklama, sebep-sonuç bildirme, üsteleme, zıtlık bildirme bağlaçları gibi çeşitli gruplara ayırmıştır. Çeşitli anlam oluşumlarını sağlayan bağlaçlar bağdaşıklığın önemli unsurlarından biri olarak kabul edilir.

2.1.2.3. Değiştirim

Değiştirim, Toklu (2013: 134) tarafından herhangi bir metinde dile ait olan bir birimin başka bir birimle değiştirilmesidir şeklinde tanımlanmıştır. Değiştirim bazen ada bağlı bazen eyleme bağlı bazen de bir ya da birden fazla tümcenin yerine geçişine göre farklılık gösterebildiği için çeşitli türlerde görülebilmektedir (İşeri, 2011: 96).

Değiştirim unsurları olarak Türkçede, “öyle”, “böyle” sözcükleri kullanılmaktadır. Bu sözcükler tek başlarına kullanıldıklarında anlamları yoktur. Ancak bir tümcede kullanıldıklarında anlam kazanırlar.

2.1.2.4. Eksilti

Eksiltme, tümce bağlamında anlamı kolayca anlaşılabilen sözcükleri veya sözcük gruplarını tümcede kullanmama durumu olarak tanımlanabilir (Kıran ve Kıran, 2010: 373).

Korkmaz (1992: 53), eksiltim olarak adlandırdığı bu kavramı anlatımda kolaylık sağlamak adına sözcük, sözcük grupları veya tümcelerde yer alan kimi dil unsurlarının eksiltilerek kullanılması şeklinde tanımlanmıştır.

Metinlerde yapılan eksilteler okuyucu tarafından bilindiği ve mantık yürütülerek tamamlandığı için tümcenin anlamı açısından herhangi bir olumsuzluğa sebep olmaz. Eksiltide, eksik bırakılmış yerler okuyucu tarafından anlaşılabilir nitelikte olmalıdır.

2.1.2.5. Yineleme

Anlatımın güçlendirilmesi için bazı kelime ya da kelime gruplarının tekrar edilmesidir (Kıran ve Kıran, 2010: 385). Günay (2007: 75) yineleme durumunun oluşumunu ve yinelemenin oluşumunda rol alan dil unsurlarını şu şekilde açıklar:

“Metinde geçen durumun, kişilerin, eşyanın veya bir başka nesnenin metnin tamamında yeri geldikçe tekrarlanması, tümceler arası bağlantı unsuru olarak değerlendirilebilir. Bu unsurlar sürekli aynı isimle anılmayabilir. Her dilde aynı durumu ya da nesneyi belirtmek için kullanılan farklı kullanım olanakları bulunmaktadır. Bu eşanlamlı bir kelimedir, zamir kullanımıdır veya çağrışım yoluyla yapılan bir adlandırmadır. Kullanılan zamir veya farklı isimlerle anılma, farklı şekilde adlandırma tümceler arası oluşturu bir konumda bulunan ögenin yinelenmesidir.”

2.1.2.6. Eşdizimlilik

Eş dizim, aynı bağlamda aynı kavram alanından sözcükler kullanılarak yapılan bir örüntülemedir (Dilidüzgün, 2017: 67). Başka bir deyişle bir metinde anlam ve konu bütünlüğünü sağlamak adına bazı sözcüklerin işlevsel olarak bir arada kullanılma eğilimidir (Demir, 2012: 1067).

Örneğin, okul...sınıf...sıra; deniz...yosun...balık gibi aynı kavram alanından olan bazı sözcüklerin kullanılması metinlerin eşdizimlilik özelliğine sahip olmasına katkıda bulunur. Böylece metnin konu bütünlüğü de pekiştirilmiş olur.

2.1.2.7. Amaçlılık

Her verici yani bildiriye üreten her özne, belirli bir niyetle bildiriler oluşturur ve oluşturduğu bildiri ile metnin okuru üzerinde belirgin bir etki meydana getirmeyi hedefler (Günay, 2013: 126). Her metin belirli bir amaç doğrultusunda yazılır. Metnin en önemli unsurlarından olan amaç, okur ile yazar arasında verimli bir iletişim kurulmasının ön şartlarından biridir. Bu şekilde bir iletişim metnin okura ulaşmasını yani bir anlamda metnin yazılış amacına ulaşmasını sağlar. Yazarın eserini üretmek için temel olarak belirlediği amaç okuyucunun anlamlamaya çalıştığı amaçla ters düşerse ileti olması gerektiği şekilde okuyucuya ulaşamaz veya okuyucu iletiyi doğru bir şekilde alamaz (Karatay, 2014: 77). Amacı olan metinler metin değeri taşır.

2.1.2.8. Kabul Edilebilirlik

Kabul edilebilirlik ölçütü yazarın ortaya koyduğu eserini okuyuculara yönelik olarak sade ve anlaşılabilir bir biçimde oluşturabilmesidir (Mert, 2011: 11).

“Oluşturulan metin yazarın hitap edeceği hedef kitleye uygun olmalı, bu hedef kitlenin anlayabileceği biçimde düzenlenmelidir. Önemli olan okurun metni anlamlandırabilmesidir. Metnin anlaşılabilir olmasında çok sayıda etken vardır. İçinde yaşanan toplum ve bu toplumun kültürü bu etkenler arasında sayılabilir. Zira okur metni anlamlandırmak için kendi kişisel dünyası ile içinde bulunduğu toplumun kültürünü bu anlamlandırma işine dahil ederek metni anlamaya çalışır” (Günay, 2007: 131).

2.1.2.9. Bilgilendiricilik

Beugrande ve Dressler (2002: 133), bir metnin okur için yeni ve beklenmedik olma ölçütünü açıklamak amacıyla bilgilendiricilik kavramını kullanmışlardır. Bu bakımdan bilgilendiricilik herhangi bir metnin hedef kitlesi olan okuyucu için yeni bir bilgi değeri taşıması olarak tanımlanır. Yeni bilgiler veremeyen ve sadece tekrarlardan oluşan metinler bilgilendiricilik açısından yoksun olurlar (Karatay, 2014: 78).

Karşılaşılan kimi metinler metni daha iyi anlayabilmek için metin çözücüyü yazarın yaşadığı döneme, içinde yaşanan toplumun kültürü, siyasi ve ekonomik durumuna vs. ilişkin birtakım değişik bilgileri edinmeye zorlayabilir (Günay, 2013: 127). Bu durum metnin okuyucuya yeni bilgiler öğretmesi açısından bilgilendiricilik ölçütüne uygun olması anlamına gelir.

2.1.2.10. Durumsallık

Bir metnin konusuna, türüne, oluşturulma amacına ve hitap ettiği hedef kitleye uygun bir biçimde anlatılması duruma uygunluk olarak kabul edilir (Mert, 2011: 11).

Durumsallık, metnin olduğu çevre ile dili kullanan insanların metne yükledikleri anlamla ilgili bir kavramdır. Metin, içinde gerçekleştiği fiziksel çevreye karşı duyarlı olduğu için durumsallık özelliği taşımaktadır ve durum metnin anlamında değişiklik yapabilir (Karatay, 2014: 78).

Toklu'nun (2013: 135) vermiş olduğu örnek söylenenlerin duruma uygun olmaması açısından önemlidir:

“Üzerinde ‘Burada balık tutmak yasaktır.’ yazan bir tabela Ankara’daki Kızılay Meydanı’na konulduğunda durumsallık ilkesine uygun olmadığı için pek fazla anlam taşımaz ve sadece bir şaka olarak kabul edilebilir.”

İnsanların bunu bir şaka olarak nitelendirmelerinin nedeni tabelanın konulduğu yerde balık tutulacak bir yerin olmamasıdır. Tabela bir deniz veya göl kenarına konulsaydı o zaman tabelada yazılanlar duruma uygun olurdu.

Yazılan metinler durumsallık ölçütüne uygun bir şekilde yazılmalıdır. Yazarın yazdıkları ile yazdıklarının kaynaklandığı yer ve zamanın birbiriyle uyumlu olması gerekir. Yazar durumsallık ölçütünü dikkate almadığında metnin okur tarafından anlaşılması zorlaşır.

2.1.2.11. Metinlerarasılık

Her metin kendinden önce yazılmış olan metinlerle doğrudan veya dolaylı olarak, bir şekilde etkileşim ve ilişki içerisinde bulunmaktadır (Günay, 2013). Bu kavramı ilk defa kullanan Fransız edebiyat kuramcısı Julia Kristeva’ya göre, bütün

metinler alıntılardan oluşmuş olan bir mozaik gibidir. Bir metin, kendi içinde başka bir metnin dönüştürülmesi ve eritilmesi sonucunda oluşmaktadır (akt. Aktulum, 1999: 40-41).

Okur bir metni okurken daha önce okumuş olduğu metinlerle, elinde bulunan metnin bazı yönlerden benzerliklerinin bulunduğunu fark edebilir. Bu metinlerarasılık ölçütünün bir sonucudur. Bütün metinler daha önce meydana getirilmiş olan metinlerle bağlantılıdır. Yazarlar daha önce oluşturulmuş metinlerin tema, üslup gibi özelliklerinden esinlenerek yeni metinler oluşturmuşlardır.

“Unutulmamalıdır ki yazınsal bir metnin değerini belirleyen esas ölçüt, az ya da çok okurun daha önce karşılaştığı ve hakkında bir çıkarımda bulunabildiği başka metinlerdir” (Akbayır, 2013: 200).

2.1.2.12. Okunabilirlik

Okuma kavramıyla ilgili birçok tanım yapılmıştır. Bunlardan biri şu şekildedir: “Okuma; kelimeleri, tümceleri ya da bir yazıyı bütün öğeleri ile anlamlandırma, kavrama, algılama ve görme etkinliğidir” (Gündüz ve Şimşek, 2013: 15). Okuma, anlamlandırma süreci olarak ele alındığında metnin yapısının anlamlandırma sürecini etkilediği görülür. Bu noktada okunabilirlik kavramı dikkate alınmalıdır. “Klare (1963), okunabilirlik kavramını metinde bulunan dilsel özelliklerin tamamının okuyucu tarafından az veya çok kabul edilebilir olması durumu olarak tanımlamaktadır” (Klare, 1963; akt. Çetinkaya, 2010: 11).

Metinlerin okunabilirlik puanlarının hazırlanmasında çeşitli formüller kullanılmaktadır. Bu formüllerin amacı, metnin yapısal özelliklerinden yola çıkarak metinleri okuma zorluk ve kolaylıklarına göre sınıflandırmaktır (Çetinkaya, 2010). Rye’e (1982) göre metnin okunabilirliğini etkileyen değişkenler şunlardır: Tümce uzunluğu, çocuğun becerisi ve okuma isteği, kelime uzunluğu, fiziksel çevre, sütun genişliği ve satır aralığı, konunun önemi, sözcük sıklığı, baskı biçimi, metnin düzenlenmesi, okuma amacı ve söz dizimi. 1928’de Vogel ile Washburne tarafından geliştirilen okunabilirlik formülü ilk formül olarak değerlendirilebilir. Alanyazında çeşitli formüller geliştirilmiş olmakla birlikte yaygın olarak bilinmekte olan formüller şunlardır: Coleman Okunabilirlik Formülü, Flesch Formülü, Gunning Fox Index,

Powers-Sumner-Kearl Okunabilirlik Formülü, Dale-Chall Formülü, Fry Okunabilirlik Grafiği, Ragor Formülü ve Smog Okunabilirlik Formülü. Türkçe metinlerin okunabilirlik puanlarının hesaplanmasında Ateşman ve Çetinkaya-Uzun tarafından geliştirilen formüller ön plandadır. Türkçe öğretiminde okunabilirlik ile ilgili yapılmış olan ilk çalışma Ateşman'ın (1997) Flesch'ten Türkçeye uyarlamış olduğu okunabilirlik formülüdür. Çetinkaya (2010) Türkçe için bir okunabilirlik formülü geliştirmiştir. Çetinkaya'nın geliştirdiği formül diğer formüllerden bağımsız olarak sadece Türkçe için geliştirildiğinden dolayı Türkçenin sözcük ve tümce yapısına en uygun olan formül olarak değerlendirilebilir. Çetinkaya-Uzun tarafından geliştirilen okunabilirlik formülüne göre, metinlerdeki hece sayıları, sözcük sayıları, tümce sayıları bulunduğundan sonra ortalama sözcük uzunluğu ile ortalama tümce uzunluğu hesaplanır. Ortalama sözcük uzunluğunu bulmak için toplam hece sayıları toplam sözcük sayılarına bölünmelidir. Ortalama tümce uzunluğunu bulmak için ise toplam sözcük sayıları toplam tümce sayılarına bölünmelidir. Okunabilirlik formülü:

$$OP = 118,823 - 25,987 \times OSU - 0,971 \times OTU$$

OP = Okunabilirlik Puanı

OTU = Ortalama tümce uzunluğu

OSU = Ortalama sözcük uzunluğu (Çetinkaya-Uzun, 2011).

Tablo 1. Uzun-Çetinkaya okunabilirlik puanları ve düzeyleri

<i>Okunabilirlik Puanı</i>	<i>Okunabilirlik Düzeyi</i>	<i>Eğitim Düzeyi</i>
0-34	<i>Engelli Düzey</i>	10, 11. ve 12.Sınıf
35-50	<i>Eğitsel Okuma</i>	8. ve 9.Sınıf
51+	<i>Bağımsız Okuma</i>	5, 6. ve 7.Sınıf

2.1.3. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE METNİN YERİ

Ana dili, bireyin içinde doğup büyüdüğü topluma ait olan, dünyaya geldiği andan itibaren çevresinden duyup edinmeye başladığı dildir. Ana dilini bireyler dil öğrenme yetilerinin yardımıyla doğal bir şekilde edinseler de çeşitli düzenlemelerin yapıldığı ortamlarda da öğrenebilirler. Eğitim-öğretim ortamları da bu öğrenmelerin gerçekleştiği çevrelerdendir.

“Resmi öğrenme olarak ilkokul 1. sınıftan başlayıp ortaokul ile devam eden ana dilini etkili bir şekilde öğrenme ve geliştirme süreci, Türkçe ile edebiyat derslerini merkeze alarak yürütülmektedir” (Tok ve Tüzel, 2013: 90). “Bu derslerin ana dilini öğretmek, geliştirmek gibi amaçları vardır. Temel amacı anlama ve anlatma becerilerini kazandırıp geliştirerek bireyleri toplumsallaştırmak olan ana dili eğitimi; çocukların ana dilin akıcılığını, yalınlığını, deyimleme ve mecaz gücünü kavramalarını sağlayan

yazınsal ve öğretici nitelikli metinlerle gerçekleştirilir” (Sever, 2000: 5-7). İnsanlar gerek sözlü ve yazılı gerek görsel olarak her zaman binlerce dil örgütlenmeleriyle karşılaştığı için Türkçe öğretimiyle bireylerin günlük hayatta karşılaştıkları bu dil örgütlenmelerini ders ortamına getirilmesinin amaçlandığı söylenebilir (Tok ve Tüzel, 2013: 90). “Öğrenciler okul ortamlarında özellikle ders kitapları aracılığıyla karşılaştıkları çok çeşitli metinlerle bilgilerin, duyguların, düşüncelerin, cümlelerin birbirine nasıl bağlandığını ve nasıl anlam kazandığını görmekte; her türlü metne nasıl yaklaşımları gerektiğini öğrenmektedirler” (Yılmaz ve Topal, 2010: 777-778).

Türkçe derslerinin başarısında ders kitaplarının önemli bir yeri vardır. Ders kitaplarına alınan metinler her açıdan Türkçe derslerini etkili bir şekilde işlemek için gereken şartlara uygun olmalıdır. Ancak bu metinler metinsellik ölçütlerinin yanında programda belirtilen özellikleri de taşımalıdır (İşeri, 2011: 107). Programda (2019: 18) ders kitaplarında yer alan metinlerin aşağıda sıralanan nitelikleri taşıması gerektiği belirtilmiştir:

“1. Ders kitaplarına alanyazında genel olarak kabul edilmiş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel nitelik taşıyan metinler alınmalıdır. Balkan Türkleri ve Türk cumhuriyetleri edebiyatlarından özenle seçilmiş olan kitaplara yer verilmelidir.

2. Seçilmiş olan metnin direkt olarak yazarın eserinden alınmış olması gerekmektedir.

3. Ders kitaplarında “Bu kitap için yazılmıştır.” ifadesini içeren metinler olmamalıdır. Yalnızca 1.sınıf ders kitaplarında yazar/yazarların yazmış olduğu sadece iki metne yer verilebilir.

4. Özdeş yayınevine sahip olan kitaplarda bir sınıf seviyesi için bulunan metnin, başka bir sınıf seviyesinde kullanılmaması gerekmektedir.

5. Öğrencilerin düşünce ve duygu evrenini genişletmek için aynı yazar ya da şairlerden (serbest okuma metinleri dışında, ders kitabı yazarlarının yazmış olduğu metinlerle birlikte) en çok iki metnin seçilmesi gerekmektedir.

6. Dünya edebiyatından seçilmiş olan metinler, nitelikli ve doğru bir çeviri ile ders kitaplarında yer almalıdır.

7. Ders kitabı içinde bulunan temaları destekleyici etkide olan, edebî ve estetik önem arz eden serbest okuma metinleri yer almalıdır.

8. Bütünü ders kitabına alınamayacak derecede uzun olan roman, öykü, tiyatro, destan gibi edebî türlerdeki eserlerden alıntı yapıldığı zaman, eserde verilmek istenen anlamın yanlışsız bir biçimde aktarılabilmesi için metnin girişinde eserin seçilmiş olan yerine kadar olan kısmının mini bir özetinin verilmesi gerekmektedir. Seçilmiş olan metnin eserin hangi kısmından alınmış olduğuna işaret eden kısa bir açıklama yapılması gerekmektedir.

9. Metinlerde öğretici yönden uygunsuz olabilecek ifadelerin (olumsuz bir örnek oluşturacak hareketler, şiddet, cinsellik, kötü söz vb.) metnin içeriğini bozmadan çıkarılması gerekmektedir.

10. Yazarın söyleyişinden veya Türkçenin dönemsel söyleniş özelliklerinden kaynaklanan yazım farklılıklarının hata olarak nitelendirilerek düzeltilmesine gerek duyulmaz. Metin içerisinde yer alan dönemsel farklılıklara yönelik açıklamalar dipnot olarak verilmelidir.

11. Ders kitabında reklam, öz geçmiş, dilekçe, gazete haberi, ağ günlüğü (blog), tutanak, sosyal medya uygulamalarında yer alan yazı türlerinde ders kitabının yazarları tarafından yazılan metinler de kullanılabilir.

12. Metinlerde kazanım ve temalara uygun olarak metnin tutarlılığı ve bütünlüğü korunmak şartıyla bazı kısımlar çıkarılarak kısaltma yoluna gidilebilir. Çıkarılan kısımlar yay ayrıç içinde üç nokta ile gösterilmelidir.

13. Bazı metinlerin içinde yer alan kimi bağımsız ve kendi iç bütünlüğüne sahip olan anı, fıkra, anekdot vb. kısımlar metin olarak seçilebilir.

14. Şair ve yazarların biyografilerinde sadece edebî yönleri ön plana çıkarılmalıdır.”

Metinlerde bulunması gereken özelliklere bakıldığında öncelikle türünün güzel örneklerinden seçilmiş, edebi ve estetik değeri olan, etkili ve doğru Türkçe kullanımını teşvik eden, özgün ve kabul görmüş yazarların kaleminden çıkan, kendi içinde bütünlüğü ve tutarlılığı olan metinlere yer verilmesi gerektiği dikkat çekmektedir. Yine farklı yazar ve şairlere ve bunların edebi yönlerine öncelik verilmesi gerektiği, metnin bütünlüğüne zarar vermeden kimi zaman kısaltmalara başvurulabileceği, doğru ve nitelikli çevirilerle dünya edebiyatından eserlere yer verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu niteliklere sahip metinlerle daha etkili ve başarılı bir Türkçe öğretiminin gerçekleştirileceği düşünülmektedir.

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Köçer (2010) "Metin çözümleme: Milli Eğitim Bakanlığı'nca önerilen 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin metinsellik ölçütleri bağlamında çözümlenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde 6. sınıf ders kitabındaki 5 metnin "bağdaşıklık" ve "tutarlılık" açısından metinselliklerini çözümlemiştir. Genel olarak metinlerin metinsellik niteliğine sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yılmaz ve Topal (2010) “Türkçe öğretiminde metin dilbilimsel çözümleme yönteminin uygulanması” başlıklı makalesinde ortaokul düzeyindeki Türkçe derslerinde metinlerin öğrenciler tarafından anlaşılması, öğrencilerin anlama ve anlatma yeteneklerini geliştirmede metin dilbilimsel çözümleme yönteminin öğrenci başarılarına olan etkisinin belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırma sonucu olarak, Türkçe derslerinde kullanılan metin dilbilimsel çözümleme yönteminin geleneksel yönteme kıyasla öğrenci başarısını yükselttiği ve öğrencilerin güdülenme durumlarının arttırılmasında önemli bir rol oynadığı belirlenmiştir.

Coşkun (2011), “Türk ve göçmen öğrencilerin yazılı anlatımlarında metin bağdaşıklığı” başlıklı makalesinde metinsellik ölçütlerinden bağdaşıklık araçlarının Türk öğrencilerin ve Özbek asıllı göçmen öğrencilerin yazılı anlatım yoluyla oluşturdukları metinlerde ne sıklıkta kullanıldığını incelemiştir. Araştırma sonucu olarak, eksilteli anlatım haricindeki bağdaşıklık araçlarının kullanım sıklığında anlamlı bir farklılık belirlenememiştir.

Mert (2011), “8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunlukları” başlıklı makalesinde 8.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin metinsellik ölçütleri ile uygunluk durumunu incelemiştir. Araştırma sonucu olarak, 8.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin metinsellik ölçütlerine uygun olmadığı bu sebeple de metinlerin Türkçe Dersi Öğretim Programındaki kazanımların kazandırılabilmesi için yeterli seviyede olmadıkları tespit edilmiştir.

Demir (2012), “İlköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde yer alan değer unsurlarının eşdizimsel örüntülemeler açısından görünüşleri” başlıklı makalesinde Türkçe 8.sınıf ders kitabında bulunan metinleri metinsellik ölçütlerinden olan eşdizimlilik ilkesine göre incelemiş, değer aktarımına yönelik olan eşdizimliliğin yeterli seviyede olduğu belirlenmiştir.

Mert (2013), “Türkiye’de kullanılan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlikleri” başlıklı makalesinde ortaokul düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında bulunan 52 öyküleyici ve bilgilendirici metnin okunabilirlik puanlarını Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülü’ne göre hesaplamış ve hesaplanan okunabilirlik puanlarıyla metinlerin eğitim düzeylerini belirlemiştir. Araştırma sonucu olarak, bilgilendirici ve öyküleyici metinlerin okunabilirlik puanları ile eğitim düzeyleri arasındaki ilişkinin çeşitli farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Bilgilendirici metinler, hedef kitlesi olan

okurun yaş düzeyini göz önünde bulundurmayarak seçilirken, öyküleyici metinlerin bilgilendirici metinlere kıyasla hedef kitlesi olan okurun eğitim düzeylerine daha uygun oldukları belirlenmiştir. Öyküleyici metinlerin %39.14'ü, bilgilendirici metinlerin %82.75'i okunabilirlik puanları ve eğitim düzeyleri arasında uyumsuzluk olduğu belirlenmiştir. Okunabilirlik puanları ve eğitim düzeyleri uyumlu olan metinler ise öyküleyici metinlerde %60.86, bilgilendirici metinlerde %17.25 oranındadır. Araştırma sonucu olarak, Türkçe ders kitaplarında bulunan bilgilendirici ve öyküleyici metinlerin hedef kitlesi olan okurun yaş ve gelişim düzeylerinin dikkate alınmayarak seçildiği belirlenmiştir.

Onan ve Arısoy (2013), "Türkçe öğretimine epistemolojik bir yaklaşım" başlıklı makalesinde ilköğretim 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinleri, metinsellik ölçütlerinden öğreticilik bağlamında incelemiştir. Ders kitaplarındaki metinler epistemolojide bulunan altı bilgi türüne (teknik bilgi, felsefi bilgi, gündelik bilgi, bilimsel bilgi, dinî bilgi, sanat bilgisi) göre incelenmiş, araştırma sonucu olarak söz konusu metinlerin öğretici olma durumlarından yola çıkılarak, öğrencilerin zihinsel gelişimleri ile uygunluk göstermediği belirlenmiştir.

Yılmaz ve Keklik (2013), "11. sınıf öğrencilerine ait öyküleyici metinlerin bağdaşıklık ve tutarlık açısından incelenmesi" başlıklı makalesinde 11. sınıf öğrencilerinin yazmış olduğu öyküleyici metinlerde tutarlılık ve bağdaşıklık oluşturabilme başarılarını incelemiştir. Araştırma sonucu olarak, öğrencilerin tutarlılık ve bağdaşıklık oluşturma konusunda önemli problemler yaşadıkları belirlenmiştir.

Güven (2014), "7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin metinsellik ölçütleri açısından incelenmesi" başlıklı makalesinde 7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunluk durumunu incelemiştir. Araştırma sonucu olarak, 7. sınıf ders kitabında bulunan metinlerin okunabilirlik durumları haricinde genel olarak metinsellik ölçütleriyle uyumlu olduğu belirlenmiştir.

Güven, Halat ve Bal (2014), "Ortaokul 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik ölçütleri açısından incelenmesi" başlıklı makalelerinde araştırmacılar inceleme kapsamına aldıkları metinleri, metinsellik ölçütlerine uygunluk durumuna göre değerlendirmişlerdir. Araştırma sonucu olarak, metinlerin genel olarak metinsellik ölçütlerine uygun olarak oluşturulmadığı belirlenmiştir.

Şahin (2015) "Yurt dışındaki Türk çocukları için hazırlanmış olan pilot (5. sınıf) ders kitabının metinsellik ölçütlerin bağlamında çözümlenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde pilot olarak hazırlanan 5. sınıf ders kitabından seçtiği 10 metni "bağdaşıklık" ve "tutarlılık" ölçütleri bağlamında çözümlenmiştir. Metinlerin metinsellik niteliğine sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Aksoy (2018), "Ahmet Ümit'in masal kitaplarının metinsellik ölçütleri bağlamında incelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde Ahmet Ümit'in yazdığı iki masal kitabında yer alan masalların metinsellik ölçütleriyle uyum durumunu incelemiştir. Araştırma sonucunda masal kitaplarındaki masalların metinsellik ölçütleriyle uyumlu olduğu belirlenmiştir.

Doğan (2018), "Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin metinsellik ölçütleri bağlamında çözümlenmesi ve bu şiirlerin metinselliğine ilişkin öğretmen görüşleri" başlıklı yüksek lisans tezinde ortaokul düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında bulunan şiirlerin metinsellik ölçütleriyle uyum durumunu incelemiştir. Elde edilen sonuçlarla ilgili 15 Türkçe öğretmenin görüşleri alınmıştır. Araştırma sonucunda incelenen şiirlerin metinsellik ölçütleriyle uyumlu olduğu belirlenmiştir.

Türkben (2018), "Beşinci sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinin metinsellik ölçütleri açısından incelenmesi" başlıklı makalesinde 5. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunluk durumunu incelemiştir. Araştırma sonucu olarak 5. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bazı metinlerin metinsellik ölçütlerine uygun olmadığı belirlenmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada kullanılacak model, mevcut bir durumu var olduğu şekliyle meydana çıkarmayı hedefleyen tarama modelidir. “Araştırmanın konusu olan durum, birey veya nesne kendi koşulları içerisinde ve olduğu gibi açıklanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir biçimde etkileme veya değiştirme çabası gösterilmez. Asıl önemli olan, bilinmek istenen durumun gözlemlenip tespit edilebilmesidir” (Karasar, 2010: 77).

Araştırmada 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Gaziantep ilinin İslahiye ilçesindeki ortaokullarda ders materyali olarak kullanılan 5, 6, 7. ve 8.sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan toplam 26 bilgilendirici metin metinsellik ölçütlerine göre incelenmiştir. Bu çalışma, nitel bir araştırmadır. Veri toplama yöntemi olarak doküman analizi uygulanmıştır. Nitel araştırma yönteminde, araştırma süreci boyunca toplanmış olan veriler ışığında çalışma biçimlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Çalışmanın konusu ayrıntılı bir biçimde açıklanarak analiz edilir ve yorumlanır (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2013). Araştırmaya konu edilen metinlerde İşeri’nin (2011) metinsellik ölçütleri ölçeğinde belirtilmiş olan ölçütlerin metinlerde bulunup bulunmadıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 5, 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan bilgilendirici metinler oluşturmaktadır. Bilgilendirici metinlerin incelenmesinin sebebi metinsellik ölçütlerinin belirlenmesi açısından bilgilendirici metinlerin daha uygun olmasıdır. İlgili metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğu belirlenmek istenmiştir.

2019-2020 eğitim ve öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye genelinde okutulmak üzere iki yayın 5. sınıf Türkçe Ders Kitabı olarak önerilmiştir. Bu yayınlardan biri MEB yayınları, ikincisi ise Şule Çapraz Baran ve Elif Diren tarafından hazırlanan, Anıttepe Yayıncılıktan çıkmış olan 5. sınıf Türkçe ders kitabıdır. Bu çalışmada kullanılmak üzere Gaziantep ilinin İslahiye ilçesindeki okullarda okutulan,

“Şule Çapraz Baran ve Elif Diren, Anıttepe Yayıncılık (2019), Ortaokul Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı” içerisinde yer alan 8 temada bulunan toplam 9 bilgilendirici metin (Hoşça Kalın Güle Güle, Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir, Dumlupınar Savaşı, Okland Adası, Spor ve Bedenimiz, Büyüklere Saygı, Barkod, Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor, Akıllı Ulaşım Sistemleri) örneklem olarak alınmıştır.

2019-2020 eğitim ve öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye genelinde okutulmak üzere iki yayın 6. sınıf Türkçe Ders Kitabı olarak önerilmiştir. Bu yayınlardan biri MEB yayınları, ikincisi ise Tuncay Demirel tarafından hazırlanmış olan, Ekoyay Yayıncılıktan çıkan 6. sınıf Türkçe ders kitabıdır. Bu çalışmada kullanılmak üzere Gaziantep ilinin İslahiye ilçesindeki okullarda okutulan, “Tuncay Demirel, Ekoyay Yayıncılık (2018), Ortaokul Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı” içerisindeki 8 temada bulunan toplam 4 bilgilendirici metin (Anadolu İmecesı, İyilik Üzerine, Büyük Keşifler, Yaz Sinemaları) örneklem olarak alınmıştır.

2019-2020 eğitim ve öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye genelinde okutulmak üzere üç yayın 7. sınıf Türkçe Ders Kitabı olarak önerilmiştir. Bu yayınlardan iki tanesi MEB yayınları, üçüncüsü ise Hilal Erkal ve Mehmet Erkal tarafından hazırlanan, Özgün Yayıncılıktan çıkmış 7. sınıf Türkçe ders kitabıdır. Bu çalışmada kullanılmak üzere Gaziantep ilinin İslahiye ilçesindeki okullarda okutulan, “Hilal Erkal ve Mehmet Erkal, Özgün Yayıncılık (2019), Ortaokul Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı” içerisindeki 8 temada bulunan toplam 6 bilgilendirici metin (Atatürk ve Anıları, Yıkma Kolay, İstiklâl Marşı’nın Kabulü, Anadolu Davulu, Bazı İnsanlar, Işıklı Haberleşenler) örneklem olarak alınmıştır.

2019-2020 eğitim ve öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye genelinde okutulmak üzere bir yayın 8. sınıf Türkçe Ders Kitabı olarak önerilmiştir. Bu yayın Ayşe Yücel tarafından hazırlanmış olan, MEB Yayınları’ndan çıkan 8. sınıf Türkçe ders kitabıdır. Bu çalışmada kullanılmak üzere Gaziantep ilinin İslahiye ilçesindeki okullarda okutulan, “Ayşe Yücel, MEB Yayınları (2019), Ortaokul Türkçe 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı” içerisinde yer alan 8 temada bulunan toplam 7 bilgilendirici metin (İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, Atatürk ve Müzik, Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar, Parktaki Bilim, Dilimiz Kuşatma Altında, Eşref Saat, Bir Fincan Kahve) örneklem olarak alınmıştır.

Tablo 2. İncelenen Türkçe ders kitaplarında bulunan bilgilendirici metin sayıları

<i>Sınıf Düzeyleri</i>	<i>Bilgilendirici Metin Sayısı</i>
<i>5.Sınıf</i>	<i>9</i>
<i>6.Sınıf</i>	<i>4</i>
<i>7.Sınıf</i>	<i>6</i>
<i>8.Sınıf</i>	<i>7</i>

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada doküman incelemesi tekniği ile araştırma konusu ile ilgili kitap, makale, dergi, tez ve internet kaynakları çalışmanın hedefine uygun bir biçimde derlenip kullanılmıştır.

5, 6, 7. ve 8.sınıf Türkçe ders kitapları basılı şekilde temin edilmiş ve bu ders kitaplarındaki bilgilendirici metinler İşeri'nin (2011) metinsellik ölçütleri ölçeğinde belirtilmiş olan ölçütler dikkate alınarak incelenmiş, tablodaki maddeler ile ilgili veriler elde edilerek yorumlanmıştır.

3.4. Güvenirlilik ve Verilerin Çözümlemesi

Araştırma için kullanılan kodlamanın güvenilirliğini belirlemek amacıyla 26 metinden rastlantısal olarak seçilmiş olan 2'si, iki araştırmacı tarafından da çözümlenmiş; araştırmacıların arasındaki tutarlığın güvenilir olduğu (%89) tespit edilmiştir (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Bunun için aşağıda verilmiş olan formül kullanılmıştır:

$$\text{Güvenirlilik} = \frac{\text{Uzlaşma sayısı}}{\text{Uzlaşma} + \text{Uzlaşmama sayısı}}$$

3.5. Verilerin Analizi

Ortaokul düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında bulunan bilgilendirici metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğunu belirlemek amacıyla İşeri'nin (2014) çalışmasında belirtilen metinsellik ölçütleri uygulanmıştır. Çalışmada İşeri (2014) tarafından belirlenen her bir ölçütün karşısında bulunan kutucuğa, ölçüt metinde bulunuyorsa "X" imi, bulunmuyorsa "—" imi konulmuştur. İşeri (2014) metinsellik ölçütlerini metin merkezli, okur merkezli ve diğer özellikler olarak üç başlık altında gruplamıştır. Metin merkezli ölçütler başlığında; gönderimsel bağdaşıklık, değiştirmeye dayalı bağdaşıklık, bağlaçlara dayalı bağdaşıklık, eksiltiye dayalı bağdaşıklık, yinelemeye dayalı bağdaşıklık, eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık, konu birliği/sürekliliği, başlık-içerik uyumu, paragraf-bölüm uyumu ölçütleri yer almaktadır. Okur merkezli ölçütler başlığında; amaçlılık ilkesine uygunluk, kabul edilebilirlik ilkesine uygunluk, bilgisellik ilkesine uygunluk, metnin belirgin bir ileti taşıması, metnin iletisinin anlaşılır olması, metinde sınıf düzeyine uygun dil kullanımı, metinlerin okunabilirlik ölçütleriyle uyumu ölçütlerine yer verilmiştir. Diğer özellikler başlığında; yazım ve noktalama açısından uygunluk, metnin ilgi çekicilik özelliği, metnin MEB'in amaçlarıyla uyumu, metnin milli-manevi değerlerle uyumu, metnin Türk toplumunun kültürünü yansıtan özelliklere yer vermesi, metnin Türkçe Öğretim Programı'ndaki hedeflerle uyumu, metinlerde uygun görsel öğelerin kullanımı ölçütleri bulunmaktadır.

Metinlerin okunabilirlik düzeyleri ise Çetinkaya-Uzun (2010) tarafından önerilmiş olan okunabilirlik formülü esas alınarak belirlenmiştir. Söz konusu formül sadece Türkçe metinlerin okunabilirliğini ölçmek için geliştirilmiştir. Formülde iki ölçüm kullanılmaktadır: 1) Ortalama sözcük uzunluğu (OSU) 2) Ortalama tümce uzunluğu (OTU). Metinlerin okunabilirlik puanlarını hesap ederken metindeki heceler, tümceler ve sözcükler sayılmış, ortalama sözcük uzunluğunu hesap etmek için toplam hece sayısı sözcük sayısına bölünmüştür. Ortalama tümce uzunluğunu hesaplamak için ise toplam sözcük sayısı toplam tümce sayısına bölünmüş ve bu direktifler kapsamında formül şu şekilde hesaplanmıştır:

OP: Okunabilirlik Puanı

OTU: Ortalama Tümce Uzunluğu

OSU: Ortalama Sözcük Uzunluğu

(OP= 118,823-25,987 x OSU—0,971 x OTU)

Çetinkaya-Uzun (2010) tarafından önerilen bu formüle göre metinlerin okunabilirlik puanları ve düzeyleri şu şekildedir:

Tablo 3. Uzun-Çetinkaya okunabilirlik puanları ve düzeyleri

<i>Okunabilirlik Puanı</i>	<i>Okunabilirlik Düzeyi</i>	<i>Eğitim Düzeyi</i>
0-34	Engelli Düzey	10, 11. ve 12.Sınıf
35-50	Eğitsel Okuma	8. ve 9.Sınıf

51+***Bağımsız Okuma******5, 6. ve 7.Sınıf***

Yukarıda verilen okuma düzeyleri şu şekilde tanımlanmıştır: “Bağımsız Okuma Düzeyi (Independent Reading Level): Okuyucunun, herhangi bir yardım olmaksızın metni işlemleyebileceği ve anlamlandırabileceği düzeydir. Eğitsel Okuma Düzeyi (Instructional Reading Level): Okuyucunun, bir eğiticinin yardımıyla metni işlemleyebileceği ve anlamlandırabileceği düzeydir. Engelli Okuma Düzeyi (Frustration Reading Level): Okuyucunun bilişsel düzeyinin üzerinde olan, eğitici yardımı olmasına rağmen metni işlemleyemeyeceği ve anlamlandıramayacağı düzeydir” (Çetinkaya, 2010).

4. BULGULAR VE YORUM

Bu araştırmada ortaokul düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında bulunan bilgilendirici metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgular tablo, şekil ve açıklamalarla verilerek yorumlanmıştır.

Araştırmanın birinci sorusu: 5.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinler metinsellik ölçütleri ile uyumlu mudur?

Araştırmanın birinci sorusu ile ilgili bulgular Tablo 4’de gösterilmiştir.

İncelenen 9 bilgilendirici metin gönderimsel bağdaşıklık öğelerinden bazılarını taşımamaktadır. Bu durum incelenen metinlerden şu şekilde örneklendirilebilir:

Artgönderim ögesini taşıyan tümceler şu şekilde örneklendirilebilir:

“Geçenlerde bir öğretmen arkadaşımla okuldan çıkarken vedalaştığımız sekreter kız **‘Hoşça kalın!’** diye uğurlayınca bizi, **arkadaşın** ağzını aradım. Beni çileden çıkaran **bu karıştırmalar onu da rahatsız ediyor mu diye, ediyormuş.**” (Artgönderim. Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16).

“Sonraki günlerde yine **aynı kişiyle** benzer bir telefon konuşması... **O** ‘İyi günler!’ deyince ben de ‘Güle güle!’ demişim. ‘Annen benim taklidimi yaptı, dalga geçti benimle.’ diye dert yanmış kızıma. **Anlatmaya çalıştım taklit falan yapmadığımı, benim ona ‘Güle güle!’ dememin doğal olduğunu ama bunu başardığımdan emin değilim.**” (Artgönderim. Hoşça Kalın, Güle Güle, s.17).

“İbni Batuta, **Anadolu** için şöyle der: ‘Tanrı, güzelliklerini öteki ülkelere ayrı ayrı dağıtırken **burada** hepsini bir araya getirmiştir. **Burada** dünyanın en güzel insanları, en temiz giyimli halkı yaşar; en nefis yemekler pişirilir.’” (Artgönderim. Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir, s.24).

“Mustafa Kemal, 23 Ağustos 1922 günü gizlice **Konya’ya** gitti. **Oradan** Akşehir’e vardı.” (Artgönderim. Dumlupınar Savaşı, s.46).

“9 Eylül günü Türk ordusu **İzmir’e** girdi. **Şehir** ateş içinde yanıyordu.” (Artgönderim. Dumlupınar Savaşı, s.47).

“**Okland**, yelkenler kenti olarak da anılan, çok güzel bir ada. **Burada** kişi başına düşen tekne, dünya ortalamasının çok üstünde.” (Artgönderim. Okland Adası, s.79).

“**Sonradan başkent, Welligton’a (Veligtın) taşındı. Buna karşın Okland’ın gelişmesi sürüyor.**” (Artgönderim. Okland Adası, s.79).

“**Yer altından çıkarılan değerli taşlar da Okland’ın ticari yaşamında önemli yer tutuyor. Ama onlar da pahalı.**” (Artgönderim. Okland Adası, s.80).

“Biraz daha büyüdüğümüzde **akrabalarımızın ve komşularımızın** ilgisi ve sevgisiyle karşılaşırız. **Onlar** da bizi çok sever ve gözetirler.” (Artgönderim. Büyüklere Saygı, s.199).

“Bizlerin de değer bilen insanlar olarak üzerimizde bin bir emeği olan sevgili **büyüklerimize** saygı göstermesi gerekir. Ayrıca elimizden geldiğince **onların** hizmetlerini görmeliyiz.” (Artgönderim. Büyüklere Saygı, s.200).

“**Bir ürünün adı, fiyatı, satış miktarı, üründen stokta ne kadar kaldığı gibi konularda veri sağlar. Bunun yanı sıra** satıcının birden çok şubesi varsa hangi ürünün hangi şubeden, hangi kasadan, ne zaman satıldığıyla ilgili bilgiler de verebilir.” (Artgönderim. Barkod, s.220).

“**Barkodları oluşturan rakamlar rastgele verilmez. Bunun için bir** numaralandırma sisteminden yararlanılır.” (Artgönderim. Barkod, s.220).

“**Sosyal medyada beğenilmeme psikolojiyi bozuyor. Bu** tamamen istatistiklerle yaşar hâle getiriyor bizi.” (Artgönderim. Sosyal Medya Psikolojinizi Bozuyor, s.225).

Öngönderim ögesini taşıyan tümceler şu şekilde örneklendirilebilir:

“**Daha sonra dikkat ettim, yerli dizilerde de böyle oluyor konuşmalar. ‘Baba Evi’nde Uzun Şevki gelmiş, yeni tutulan evin badanasına yardım etmiştir.**” (Öngönderim. Hoşça Kalın, Güle Güle, s.17).

“**Gün ağarırken verdiği buyrukla görülmemiş bir saldırı başladı. Toplar patlıyor; Mehmetçikler, İngilizlerin ‘Ancak altı ayda aşılabılır.’ dedikleri Yunan siperlerini yıldırım gibi aşıyordu.**” (Öngönderim. Dumlupınar Savaşı, s.46).

İncelenen 9 metnin 3’ü dışında hepsinde değiştirmeye dayalı bağdaşıklık ögeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“**Amerikan filmlerinde ayrılan kişilerin birbirlerine yalnızca ‘Bye!’ dediklerini duya duya mı böyle oldu bu işler bilmiyorum.**” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16).

“**Olmayacak bir şey değil ki söylediğim, neden böyle dedi bu delikanlı bana?**” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16).

“Kızımın arkadaşlarından herhangi biriyle günde beş kez **şöyle** bir konuşma geçebilir aramızda.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16).

“İbni Batuta, Anadolu için **şöyle** der:” (Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir, s.24)

“Yapıları süsleyen demir korumalar, parmaklıklar, balkon korkulukları, pencerelerdeki çıkmalar **öylesine** ustalıkla yapılmış ki!” (Okland Adası, s.79).

“**Böylece** daha uzun ve daha mutlu bir yaşam sağlar.” (Spor ve Bedenimiz, s.178)

“Büyüklerimiz, küçüklüğümüzde bizi nasıl koruyup gözettilerse biz de onlara **öyle** sevgi ve saygı duymalıyız.” (Büyüklerle Saygı, s.200).

“Kentler, ulaşımın başlangıç, bitiş ve kesişme noktaları olmuştur ya da mevcut ulaşım sistemleri kentleri **öyle** olmaya taşımıştır.” (Akıllı Ulaşım Sistemleri, s.232).

İncelenen 9 metinde bağlaçlara dayalı bağdaşıklık öğeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“Beni çileden çıkaran bu karıştırmalar onu **da** rahatsız ediyor mu diye, ediyormuş.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16).

“Biz yaştakilerin huysuzluğu mu bu yoksa gençler vedalaşmaları, selamlaşmaları **da** mı unuttular? ‘Bay bay!’ diyenler ‘Çav!’ diyenler arttıkça Türkçe konuşanlara **da** bir şeyler oluyor.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16).

“Alınmamam gerek, onu **da** biliyorum **ama** elimde değil, alınıyorum. Olmayacak bir şey değil **ki** söylediğim, neden böyle dedi bu delikanlı bana?” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16).

“**Hem** teşekkür niye önemli olmasın?” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16).

“Bir telefon konuşmasını bitirirken yarı yaşınızdaki bir insan, telefonu ‘Güle güle!’ deyip kapatırsa o telefon yüzünüze kapatılmış gibi geliyor mu size **de**?” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16).

“‘Tamam’ kısmı **da** sinirime dokunuyor aslına bakarsanız, ‘görüşürüz’ kısmı **da** **ama** ille **de** ille **de** o ‘güle güleeeee’ler...” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.17).

“Sonra **da** bana ‘Güle güle!’ diyorsun.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.17).

“O ‘İyi günler!’ deyince ben **de** ‘Güle güle!’ demişim.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.17).

“Anlatmaya çalıştım taklit falan yapmadığımı, benim ona ‘Güle güle!’ dememin doğal olduğunu **ama** bunu başardığımdan emin değilim.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.17).

“Daha sonra dikkat ettim, yerli dizilerde **de** böyle oluyor konuşmalar.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.17).

“Adam gidiyor, kalmıyor **ki!** Şu ‘İyi günler!’ dileği **de** az karışık değil.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.18).

“Mızımız insanlara benzediğimin farkındayım **ama** merak ediyorum ‘gün’dü, ‘gece’ydi, ayırım yapmadan mı konuşacağız?” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.18).

“Camı açıp ‘Ne akşamı beyefendi? Gece bitti, sabah oluyor, sabah!’ diye sesleneceğim **ama** durduruyorum kendimi.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.18).

“Şimdi, nasıl öğreteceğim bu adamlara ben ‘akşam’ ne zamandır, hangi zamana ‘gece’ denir, sabaha karşı beşte **de** ‘İyi akşamlar!’ denmez, öğleden sonra üçte **de** denmez diye.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.18).

“Fevzi Çakmak **ve** İsmet İnönü gibi ileri gelen komutanları çevresinde topladı.” (Dumlupınar Savaşı, s.46).

“İkinci gün başkomutanları **da** tutsak edildi. Başızsız **ve** yönetimsiz kalan Yunan ordusuna artık İzmir’e doğru kaçıp canını kurtarmaktan başka bir yol kalmamıştı.” (Dumlupınar Savaşı, s.46).

“Düşman, kaçarken kenti ateşe vermişti **fakat** bu yangınlar kimsenin umurunda bile değildi.” (Dumlupınar Savaşı, s.47).

“Okland, yelkenler kenti olarak **da** anılan, çok güzel bir ada.” (Okland Adası, s.79).

“Ayrıca Okland, dünyanın en huzurlu kentlerinden biri olarak **da** anılıyor.” (Okland Adası, s.79).

*“Ama yine **de** beton binaların soğukluğunu kırmak için yerleşim alanlarının çevresi hep park olarak düzenlenmiş.” (Okland Adası, s.79).*

*“Her bahçede **de** ızgara için ocak bulunuyor.” (Okland Adası, s.79).*

*“Eski zamanlarda Maori kabileleri **de** bu volkanik tepeleri yurt edinmişler.” (Okland Adası, s.79).*

*“Okland’da sanat yaşamı **da** çok etkin.” (Okland Adası, s.80).*

*“Yaşamın pek çok alanında, kendine güveni **ve** saygısı yüksek olur.” (Spor ve Bedenimiz, s.178).*

*“Böylece daha uzun **ve** daha mutlu bir yaşam sağlar.” (Spor ve Bedenimiz, s.178).*

*“Ailemizden olmayıp **da** bizden önce dünyaya gelenlerse büyüklerimiz oluyor.” (Büyüklerle Saygı, s.199).*

*“Zeytin belki **de** Gemlik’teki bir zeytin bahçesinden... Giydiğiniz palto belki Bursa’da üretilmiştir, tuttuğunuz kurşun kalem belki **de** Rize’den geliyordur.” (Büyüklerle Saygı, s.200).*

*“Ya **da** kaç liraya mal ederdiniz?” (Büyüklerle Saygı, s.200).*

*“Uzun süren çalışmalar sonrasında **da** şimdiki hâlini almış.” (Barkod, s.220).*

*“Barkod okuyucu, emilen **ve** yansıyan ışınları algılar **ve** bilgisayara aktarır.” (Barkod, s.220).*

“Çünkü barkod okuyucunun bağlı olduğu bilgisayar sistemi, ürünle ilgili çeşitli bilgiler içerir.” (Barkod, s.220).

*“Bunun yanı sıra satıcının birden çok şubesi varsa hangi ürünün hangi şubeden, hangi kasadan, ne zaman satıldığıyla ilgili bilgiler **de** verebilir.” (Barkod, s.220).*

*“Üretici firmanın kod numarası **da** bu sayıyla başlar.” (Barkod, s.220).*

*“Dergi **ve** benzeri süreli yayınların barkodunda çizgilerin üzerinde İngilizce kısaltması ISSN olan Uluslararası Standart Süreli Yayın Dergi Numarası bulunur.” (Barkod, s.220).*

“Bu işlemi; yük ve insan taşımacılığı için yürüyen hayvan gücünü, haberleşme için de uçan hayvan gücünü kullanarak yapmıştır.” (Akıllı Ulaşım Sistemleri, s.231).

İncelenen 9 metinde eksiltiye dayalı bağdaşıklık öğeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

*“Geçenlerde bir öğretmen **(benim)** arkadaşımın okuldan çıkarken vedalaştığımız sekreter kız ‘Hoşça kalın!’ diye uğurlayınca bizi, arkadaşın ağzını aradım.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16).*

*“Batı hayranlığı, yabancı dillerdeki kullanım mı akıllarını karıştırdı yoksa bunları öğretmeyi unuttuk mu **(bizim)** çocuklarımıza?” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16).*

*“**(Benim)** oğlumu arıyorum iş yerinden, **(onun)** arkadaşı açıyor telefonu. **(Benim)** oğlum o anda orada değil.*

*--- Aradığımı söyler misiniz? Ben **(onun)** annesiyim, diyorum.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16).*

*“Genç rehber arkadaş **(benim)** programımı getirdiği için teşekkür ediyorum. (...) Program mı, getirip vermesi mi, **(benim)** teşekkürüm mü, hangisi önemli değil?” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16).*

*“Bir telefon konuşmasını bitirirken yarı yaşınızdaki bir insan, telefonu ‘Güle güle!’ deyip kapatırsa o telefon **(sizin)** yüzünüze kapatılmış gibi geliyor mu size de? **(Benim)** kızımın arkadaşlarından herhangi biriyle günde beş kez şöyle bir konuşma geçebilir **(bizim)** aramızda.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16).*

*“‘Tamam’ kısmı da **(benim)** sinirime dokunuyor aslına bakarsanız.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.17).*

*“**(Benim)** sırtımdan bir yük kalktı.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.17).*

*“‘**(Senin)** annen benim taklidimi yaptı, dalga geçti benimle.’ diye dert yanmış **(benim)** kızım.” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.17).*

*“Şevki giderken ‘Hoşça kalın!’ der, evin küçük kızı Bilge karşılık verir: ‘**(Biz)** teşekkür ederiz Şevki ağabey, hoşça kal.’” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.17).*

“(Biz) Anadolu’nun geleneksel konukseverliği üzerinde duralım isterseniz.”
(Anadolu’nun Konukseverliği Gelenekseldir, s.23).

“Anadolu; (onun) yemeğini (onun) konuğuna yedirmekten, (onun) konuğunu memnun etmekten zevk alır. (O) bir görevi yapmış olmanın rahatlığını duyar.”
(Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir, s.24).

“(Onlar) sonunda sandığı kırmaya karar verirler.” (Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir, s.24).

“Evet, (onun) konuğuna şekerli bir kahve ikram etmek için sakladığı üç şeker.”
(Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir, s.24).

“(O) oradan Akşehir’e vardı. (O) Fevzi Çakmak ve İsmet İnönü gibi ileri gelen komutanları çevresinde topladı. (Onlar) birlikte bir taarruz planı hazırladılar.”
(Dumlupınar Savaşı, s.46).

“Gün ağarırken (onun) verdiği buyrukla görülmemiş bir saldırı başladı.”
(Dumlupınar Savaşı, s.46).

“İkinci gün (onların) başkomutanları da tutsak edildi. Başsız ve yönetimsiz kalan Yunan ordusuna artık İzmir’e doğru kaçıp (onun) canını kurtarmaktan başka bir yol kalmamıştı.” (Dumlupınar Savaşı, s.47).

“Türk ordusu Başkomutan Gazi Mustafa Kemal’in verdiği ‘Ordular, (sizin) ilk hedefiniz Akdeniz’dir. İleri!’ buyruğu ile Yunanlıları İzmir’e dek kovaladı.”
(Dumlupınar Savaşı, s.47).

“Kent içinde yaşayan insanlar, (onların) evlerinden çıkınca kendilerini doğrudan doğanın içinde buluyorlar.” (Okland Adası, s.79).

“(Onun) kilosu (onun) boyuna uygundur. (Onun) beden biçimi düzgündür. Ayrıca (o) güçlü ve dayanıklıdır, (onun) enerjisi de uzun süre bitmez.” (Spor ve Bedenimiz, s.178).

“(O) böylece daha uzun ve daha mutlu bir yaşam sağlar.” (Spor ve Bedenimiz, s.178).

“(Bizim) ailemizde bizden önce dünyaya gelenler (bizim) annemiz, babamız, dedemiz, ninemiz, amcamız, dayımız, teyzemiz oluyor. (Bizim) ailemizden olmayıp da

bizden önce dünyaya gelenlerse **(bizim)** büyüklerimiz oluyor.” (Büyüklerle Saygı, s.199).

“(Biz) dünyaya bir bebek olarak geliyoruz. Yemek yemek için, giyinmek için **(bizim)** anne babamıza ve büyüklerimize **(biz)** ihtiyaç duyarız.” (Büyüklerle Saygı, s.199).

“(Biz) biraz daha büyüdüğümüzde **(bizim)** akrabalarımızın ve komşularımızın ilgisi ve sevgisiyle karşılaşırız. (...) **(Onlar)** bir ihtiyacımız olduğunda hep **(bizim)** yanımızda olurlar. **(Biz)** sonra okula gideriz. (...) **(Onlar)** iyi biri olmamız için gayret gösterir, fedakârlık yaparlar. Üstelik **(bizim)** büyüklerimiz bütün bu yaptıkları fedakârlıklar için bir karşılık da beklemezler.” (Büyüklerle Saygı, s.199).

“Örneğin **(sizin)** sofranızda yediğiniz peynir Van’dan gelmiştir. (...) **(Sizin)** giydiğiniz palto belki Bursa’da üretilmiştir, **(sizin)** tuttuğunuz kurşun kalem belki de Rize’den geliyordur. Kim bilir **(sizin)** yemeğinizdeki yağ Edirne’de, **(sizin)** bastığınız halı Mardin’de üretilmiştir. **(Sizin)** hoş kokulu parfümünüzün gülü Isparta’dan... Peki, şimdi **(siz)** bir düşünün; acaba **(sizin)** 5-10 liraya aldığınız ürünleri kendi başınıza üretmeye çalışsanız **(siz)** başarabilir miydiniz? Ya da **(siz)** kaç liraya mal ederdiniz?” (Büyüklerle Saygı, s.200).

“İşte **(bizim)** gördüğümüz gibi **(bizim)** milletimizin her ferdi aslında diğer insanların hayatını kolaylaştırmak ve güzelleştirmek için çalışıp didiniyor. Sizce **(bizim)** her vatandaşımız saygıyı hak etmiyor mu?” (Büyüklerle Saygı, s.200).

“(Sizin) satın aldığınız hemen hemen her üründe değişik kalınlıktaki çizgilerden oluşan bir sembol bulunur. Barkodların ne işe yaradığını **(siz)** hiç merak ettiniz mi?” (Barkod, s.220).

“Bu numaralandırma sistemlerinden **(bizim)** ülkemizde en yaygın olarak kullanılanında on üç rakam bulunur.” (Barkod, s.220).

“Yani **(bizim)** hayatımızın her alanında sayılar var artık. **(Biz)** sayılarla yaşıyoruz.” (Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor, s.225).

“(Onlar) fenomen ve profesörü takipçi sayısına göre değerlendiriyorlar, kıyaslıyorlar.” (Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor, s.225).

“(O) medeniyetin hem oluşmasında hem de medeniyetin kendisinde yer aldı.” (Akıllı Ulaşım Sistemleri, s.231).

“(Biz) artık günümüzde ulaşımın hem sebep olduğu hem fırsat verdiği çok önemli değişimleri ve gelişimleri izlemekteyiz.” (Akıllı Ulaşım Sistemleri, s.232).

İncelenen 9 bilgilendirici metinde yinelemeye dayalı bağdaşıklık öğeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“Kalana **‘Hoşça kal!’** denir, gidene **‘Güle güle!’**; tersi yakışık almaz, demedik mi? (...) Bir telefon konuşmasını bitirirken yarı yaşınızdaki bir insan, telefonu **‘Güle güle!’** deyip kapatırsa o telefon yüzünüze kapatılmış gibi geliyor mu size de? (...) Tamam, görüşürüz. **Güle güle...** (...) Bu uzatılarak pek bir ahenkle söylenen ‘güle güleee’ler sinirime dokunuyor benim. (...) Sonra da bana **‘Güle güle!’** diyorsun. (...) O ‘İyi günler!’ deyince ben de **‘Güle güle!’** demişim. (...) Anlatmaya çalıştım taklit falan yapmadığımı, benim ona **‘Güle güle!’** dememin doğal olduğunu ama bunu başardığımdan emin değilim. (...) Şevki giderken **‘Hoşça kalın!’** der, evin küçük kızı Bilge karşılık verir: ‘Teşekkür ederiz Şevki ağabey, **hoşça kal.**’” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16,17,18).

“**Gazi Mustafa Kemal**, Sakarya Savaşı’ndan sonra düşmanı yurttan tamamen atmak için büyük bir savaş hazırlığına girişti. (...) **Mustafa Kemal**, 23 Ağustos 1922 günü gizlice Konya’ya gitti. (...) 26 Ağustos sabahı erken saatlerde **Gazi Mustafa Kemal**, Afyon Kocatepe’de bulunuyordu. (...) Başsız ve yönetimsiz kalan Yunan ordusuna artık İzmir’e doğru kaçıp canını kurtarmaktan başka bir yol kalmamıştı. (...) Türk ordusu Başkomutan **Gazi Mustafa Kemal’in** verdiği ‘**Ordular**, ilk hedefiniz Akdeniz’dir. İleri!’ buyruğu ile Yunanlıları İzmir’e dek kovaladı. (...) 9 Eylül günü Türk ordusu İzmir’e girdi.” (Dumlupınar Savaşı, s.46-47).

“Ailemizden olmayıp da bizden önce dünyaya gelenlerse **büyüklerimiz** oluyor. (...) Yemek yemek için, giyinmek için anne babamıza ve **büyüklerimize** ihtiyaç duyarız. (...) Üstelik **büyüklerimiz** bütün bu yaptıkları fedakârlıklar için bir karşılık da beklemezler. (...) Bizlerin de değer bilen insanlar olarak üzerimizde bin bir emeği olan sevgili **büyüklerimize** saygı göstermesi gerekir. (...) **Büyüklerimiz**, küçüklüğümüzde bizi nasıl koruyup gözettilerse biz de onlara öyle sevgi ve saygı duymalıyız. (...) Öyleyse

gelin bu ülkede yaşayan her insanın, her **büyüğümüzün** kıymetini bilelim.” (Büyüklerle Saygı, s.199-200).

“Bu sembollere **barkod** denir. (...) **Barkodların** ne işe yaradığını hiç merak ettiniz mi? (...) **Barkod**, bir market zinciri sahibinin marketlerinde satılan tüm **ürünlerin** bilgisini kaydedecek bir sistem araması sonucunda ortaya çıkmış. (...) **Barkod** okuyucu, **barkodun** üzerine lazer ışını gönderir. (...) **Barkodu** oluşturan çizgiler, üzerine düşen ışını emer. (...) **Barkod** okuyucu, emilen ve yansıyan ışınları algılar ve bilgisayara aktarır. (...) Bilgisayar, **barkod** okuyucudan gelen veriyi rakamlara çevirir. (...) Bu rakamların oluşturduğu sayı, **barkodu** okunan **ürünün** kodudur. (...) **Barkoddan** en çok satıcılar yararlanır. (...) Çünkü **barkod** okuyucunun bağlı olduğu bilgisayar sistemi, **ürünle** ilgili çeşitli bilgiler içerir. (...) Bir **ürünün** adı, fiyatı, satış miktarı, **üründen** stokta ne kadar kaldığı gibi konularda veri sağlar. (...) Bunun yanı sıra satıcının birden çok şubesi varsa hangi **ürünün** hangi şubeden, hangi kasadan, ne zaman satıldığıyla ilgili bilgiler de verebilir. (...) **Barkodları** oluşturan rakamlar rastgele verilmez. (...) Dergi ve benzeri süreli yayınların **barkodunda** çizgilerin üzerinde İngilizce kısaltması ISSN olan Uluslararası Standart Süreli Yayın Dergi Numarası bulunur.” (Barkod, s.220).

“**Ulaşım**, artık içine aldığı tüm konuları ile birlikte gelişen dünyanın ve medeniyetin vazgeçilmez bir parçası hâline geldi. (...) **Ulaşım**, insanların hayatında emekleme ile başlamış, tüm hayatı boyunca devam etmiş bir süreçtir. (...) **Ulaşım** sadece insanları veya yükleri bir yerden bir yere aktarma şeklinde kalmamış, bir kültürü de beraber taşımıştır. (...) **Ulaşım** sayesinde bugünkü **kentlerin** temeli atılmış ve tüm yerleşimler **ulaşım** yolları üzerinde veya **ulaşım** sistemleri etrafında kurulmuştur. (...) Bu durum daha sonraları **ulaşım** merkezlerini **kent** merkezleri hâline getirmesi nedeniyle kentleşme sorununu ortaya çıkarmıştır. (...) Artık günümüzde **ulaşımın** hem sebep olduğu hem fırsat verdiği çok önemli değişimleri ve gelişimleri izlemekteyiz. **Kentler**, **ulaşımın** başlangıç, bitiş ve kesişme noktaları olmuştur ya da mevcut ulaşım sistemleri **kentleri** öyle olmaya taşımıştır. (...) Her türlü **ulaşım** ister hava yolu ister demir yolu ister kara yolu ister deniz yolu-eğer deniz kıyısındaysa-**kentlerde** başlamakta; **kentlerde** son bulmaktadır. (...)” (Akıllı Ulaşım Sistemleri, s.231-232).

İncelenen 9 bilgilendirici metinde eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık öğelerine rastlanmıştır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“*Dershane... Program... Rehber... Okul... Öğretmen... Selamlaşma... Vedalaşma... Hoşça kal... Güle güle... İyi günler... İyi akşamlar...*” (Hoşça Kalın, Güle Güle, s.16-17-18).

“*Ülke... Şehir... Köy... Kasaba... Misafîrhane... Konukseverlik... Konuk... Ağırlamak... Anadolu Selçukluları... Osmanlılar... Ahilik... Esnaf... Sanatkâr... Ocak... Oda... Tekke... Seyyah... Seyahatname... Gezmek... Yolculuk...*” (Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir, s.23-24).

“*Savaş... Düşman... Ordu... Savaş gücü... Komutan... Taarruz planı... Top... Siper... Subay... Başkomutan... Tutsak etmek... Meydan savaşı... İşgal... Rıhtım... Gemi... Kurtarıcı... Gazi...*” (Dumlupınar Savaşı, s.46-47).

“*Ada... Yelken... Deniz... Yapı... Bina... Demir koruma... Parmaklık... Balkon Korkulukları... Pencere çıkması... Demir... Ustalık... Park... Doğa... Bahçe... Izgara... Piknik... Yerli... Koloni... Başkent... Göçmen... Kabile... Sanat... Galeri... Sergi... Eser... Müze... Konser salonu... Pazar... El işi... Dokuma... Batık... Toprak eşya... Giysi... Yün kazak... Kaşkol... Yerli halk... Gezgîn... Yer altı... Değerli taş... Yeşim taşı... Kafe... Restoran...*” (Okland Adası, s.79-80).

“*Sağlıklı... Zinde... Beden... Fiziksel... Hareket... Enerji... Spor... Eklem... Kas... Kalp... Dolaşım sistemi... Organ... Dengeli beslenmek... Düzenli uyumak... Yaşam...*” (Spor ve Bedenimiz, s.178).

“*Aile... Anne... Baba... Dede... Nine... Teyze... Amca... Dayı... Akraba... Büyükler... Öğretmen... Okul... Eğitmek... Ülke... Vatandaş...*” (Büyüklerle Saygı, s.199-200).

“*Barkod... Ürün... Market... Satmak... Barkod okuyucu... Satıcı... Fiyat... Satış miktarı... Stok... Şube... Kasa... Üretici firma...*” (Barkod, s.220).

“*Sosyal medya... Beğenmek... Telefon... İnternet... İnternet kullanıcısı... Beğeni... Arama motoru... Fenomen... Takipçi sayısı... Psikoloji... Kaygı bozukluğu...*” (Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor, s.225).

İncelenen 9 metin de amaçlılık ilkesine uygundur. İncelenen 9 metin de kabul edilebilirlik ilkesine uygundur. “Hoşça Kalın, Güle Güle” metninde günlük hayatta yanlış kullanılan selamlaşma ve vedalaşma sözcükleri ve bunların doğru kullanımı, “Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir” metninde Türklerin konukseverlik geleneği ve bununla ilgili örnekler, “Dumlupınar Savaşı” metninde ülkemizin temellerinin atıldığı Milli Mücadele’nin en son aşaması olan Büyük Taarruz’un hangi şartlar altında gerçekleştiği, “Okland Adası” metninde Yeni Zelanda’nın Okland kentinin çeşitli özellikleri ve tarihi, “Spor ve Bedenimiz” metninde spor yapmanın insan bedeni ve yaşama etkileri ve spor yapmanın gerekliliği, “Büyükklere Saygı” metninde büyükklere nasıl davranılması gerektiği, “Barkod” metninde günlük hayatta alışveriş yaparken en sık karşılaşılan sistemlerden olan barkod sisteminin tarihi ve çalışma şekli, “Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor” metninde günlük hayatın neredeyse vazgeçilmez bir parçası hâline gelen sosyal medya kullanımının insan psikolojisine etkisi, “Akıllı Ulaşım Sistemleri” metninde günlük hayatta en sık kullanılan sistemlerden olan ulaşım sisteminin tarihi ve özellikleri ele alınmaktadır. Bu nedenle incelenen 9 metinde de bilgisellik ilkesine rastlanmıştır. “Dumlupınar Savaşı”, “Barkod” ve “Akıllı Ulaşım Sistemleri” metinleri dışında incelenen 9 metnin 6 tanesinde belirgin bir ileti bulunmaktadır. “Barkod” ve “Akıllı Ulaşım Sistemleri” metinleri dışında incelenen 9 metnin 7 tanesinde iletiler öğrencilerin artalan bilgileriyle uyumludur. “Akıllı Ulaşım Sistemleri” metni dışında incelenen 9 metnin 8 tanesinde sınıf düzeyine uygun bir dil kullanılmıştır. Metinlerin okunabilirlik puanlarına Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. 5. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin okunabilirlik düzeyleri

Bilgilendirici Metinler	OSU	OTU	OP	OKUNABİLİRLİK DÜZEYİ
<i>Hoşça Kalın, Güle Güle</i>	2.733	5.655	65.412	BAĞIMSIZ
<i>Anadolu'da Konukseverlik Gelenekseldir</i>	2.923	10.687	65.464	BAĞIMSIZ
<i>Dumlupınar Savaşı</i>	2.723	9.130	69.778	BAĞIMSIZ
<i>Okland Adası</i>	2.855	8.585	65.738	BAĞIMSIZ
<i>Spor ve Bedenimiz</i>	2.736	9.5	70.889	BAĞIMSIZ
<i>Büyükklere Saygı</i>	3.138	7.611	74.038	BAĞIMSIZ
<i>Barkod</i>	2.815	9.107	64.191	BAĞIMSIZ
<i>Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor</i>	3.034	9.357	69.640	BAĞIMSIZ
<i>Akıllı Ulaşım Sistemleri</i>	3.135	14.8	81.206	BAĞIMSIZ

İncelenen metinlerin tümünün 5.sınıf düzeyi olan Bağımsız Okuma Düzeyi'ne uygun olduğu belirlenmiştir.

Tablo 7. 5.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin diğer özelliklerle uyumu/uyumsuzluğu

<i>Diğer Özellikler</i>	<i>1. Metin</i>	<i>2. Metin</i>	<i>3. Metin</i>	<i>4. Metin</i>	<i>5. Metin</i>	<i>6. Metin</i>	<i>7. Metin</i>	<i>8. Metin</i>	<i>9. Metin</i>
<i>Ders kitaplarına seçilen metinler yazım ve noktalama açısından uygundur.</i>	X	X	–	–	X	X	X	–	X
<i>Metinler öğrencinin ilgisini çekebilecek özelliktedir.</i>	X	X	X	X	X	X	X	X	–
<i>Seçilen metinler Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygundur.</i>	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Seçilen metinler milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir.</i>	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Metinler Türkçe programında belirtilen kazanımları edindirecek özellikleri taşımaktadır.</i>	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Metinler görsel öğelerle desteklenmiştir.</i>	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Metinler Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler göstermektedir.</i>	X	X	X	–	–	X	–	–	–

“Dumlupınar Savaşı”, “Okland Adası” ve “Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor” metinleri dışında incelenen 9 metnin 6 tanesi yazım ve noktalama açısından uygundur. “Dumlupınar Savaşı” metninde sayfa 47’de ‘Düşman, kaçarken kenti ateşe

vermişti fakat bu yangınlar kimsenin **umrunda** değildi.’ cümlesinde ‘umrunda’ sözcüğü yanlış yazılmıştır. Doğrusu ‘**umurunda**’ şeklinde yazılmalıydı. “Okland Adası” metninde sayfa 80’de ‘Bitki saplarından yapılma dokumalar, batıklar, toprak eşyalar; hem yerli halk hem de gezginler tarafından büyük ilgi görüyor.’ cümlesinde noktalama yanlış bulunuyor. ‘Eşyalar’ sözcüğünden sonra noktalı virgül kullanılmaması gerekiyor. Çünkü bu sözcükten sonra ‘hem...hem’ bağlacı var ve bağlaçlardan önce ve sonra herhangi bir noktalama işareti kullanılmaz. “Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor” metninde sayfa 225’te ‘İnsanlar için her şey arama **moturundan** ibaret oldu.’ cümlesinde ‘moturundan’ sözcüğü yanlış yazılmıştır. Doğrusu ‘**motorundan**’ şeklinde yazılmalıydı. “Akıllı Ulaşım Sistemleri” metni dışında incelenen 9 metnin 8 tanesi öğrencilerin ilgisini çekebilme ilkesi açısından uygundur. İncelenen metinler Türk Milli Eğitimi’nin amaçlarıyla ve temel ilkeleriyle uyumludur. İncelenen metinlerde milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir. “Okland Adası”, “Spor ve Bedenimiz”, “Barkod”, “Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor” ve “Akıllı Ulaşım Sistemleri” metinleri dışında incelenen 9 metnin 4 tanesinde Türk toplumunun kültürünü yansıtan özelliklere yer verilmiştir. Metinler, Türkçe Öğretimi Programı’ndaki kazanımları kazandıracak niteliktedirler. İncelenen metinler görsel öğelerle de desteklenmiştir. İncelenen metinlerden “Okland Adası”, “Spor ve Bedenimiz”, “Barkod”, “Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor” ve “Akıllı Ulaşım Sistemleri” metinleri dışında incelenen 9 metnin 4 tanesi Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler bakımından uygundur.

Araştırmanın ikinci sorusu: 6.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinler metinsellik ölçütleriyle uyumlu mudur?

Araştırmanın ikinci sorusu ile ilgili bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. 6.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin metin merkezli özelliklerle uyumu/uyumsuzluğu

<i>Metin Merkezli Özellikler</i>	<i>1. Metin</i>	<i>2. Metin</i>	<i>3. Metin</i>	<i>4. Metin</i>
<i>Metinler gönderimsel bağdaşıklık taşımaktadır.</i>	K	K	K	K
<i>Metinler değiştirmeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.</i>	X	X	X	X
<i>Metinler bağlaçlara dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.</i>	X	X	X	X
<i>Metinler eksiltiye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.</i>	X	X	X	X
<i>Metinler yinelemeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.</i>	X	X	X	X
<i>Metinler eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.</i>	X	X	X	X
<i>Metinler konu birliği/sürekliliği taşımaktadır.</i>	X	X	X	X
<i>Metinler başlık ve içerik açısından uyumludur.</i>	X	X	X	X
<i>Metinler paragraflar/bölümler arası uyum taşımaktadır.</i>	X	X	X	X

İncelenen 4 bilgilendirici metin gönderimsel bağdaşıklık öğelerinden bazılarını taşımamaktadır. Bu durum incelenen metinlerden şu şekilde örneklendirilebilir:

Artgönderim ögesini taşıyan tümceler şu şekilde örneklendirilebilir:

“Ordumuz Eskişehir kırımından, Sivrihisar Ovası’na yaya yürüyüp geldi, Sakarya doğusunun tepelerine kondu. Bu işin sakıncalı yanı da var.” (Artgönderim. Anadolu İmeci, s.58).

“Birtakım umutsuz, karamsar adamlar, ‘**Ne oluyor? Ordumuz neden çekildi? Yoksa savaşı yitirdik mi? Mustafa Kemal Paşa ne yapıyor?**’ demeye başladılar. **Bu sözler** üzerine Mustafa Kemal Paşa, Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisinde kürsüye fırladı.” (Artgönderim. Anadolu İmecesine, s.58).

“Düştü ulusun önüne ve dikildi dünyanın karşısına ve **şu yürekli, güzel sözleri** söyledi: ‘**Boynu bükük ulusumuzu tutsak etmek isteyen düşmanları yüzde yüz yeneceğimize olan inan ve güvenim bir dakika olsun sarsılmamıştır. Bu dakikada, bu tam inancımı yüksek kurulunuza karşı, bütün ulusa karşı ve bütün dünyaya karşı ilan ederim.**’ **Bu sözleri** söyledi ve halkı Anadolu imecesine, kurtuluş imecesine çağırdı.” (Artgönderim ve Öngönderim. Anadolu İmecesine s.58).

“İşte Mustafa Kemal, ‘Ulusal Salma Buyrukları’ ile halktan istedi; halkı savaşa, yardıma, **Kurtuluş Savaşı** imecesine çağırdı. Kardeşler, **bu savaş** bir halk savaşı idi.” (Artgönderim. Anadolu İmecesine, s.59).

“**Bir ulus ancak köy evindeki yaşlı anadan, ön siperlerde vuruşan askerlerine kadar tek tek savaşır ve neden savaştığını bilirse kurtulabilirdi. Mustafa Kemal Paşa bunları söylüyordu.**” (Artgönderim. Anadolu İmecesine, s.59).

“**Bu imece neden gerekti? Nasıl oldu? Gelin kardeşler şimdi onu konuşalım. Yıl 1921, yaz ortası, temmuzun yirmi beşi. (...)**” (Artgönderim ve Öngönderim. Anadolu İmecesine, s.58).

“Dünyanın en ünlü yazın yapıtlarında, **iyilik etmenin birçok örneği** vardır ki bunlardan biri Victor Hugo’nun (Viktor Hügo) **Sefiller romanında geçer: Cezaevinden çıkan sabıkalı Jean Valjean (Jan Valjan), kimsenin kendisine yatacak yer ve yiyecek vermediği bir yolculukta, ona çok iyi davranan Piskopos Digne’in (Dinye) evine sığınır. Orada kaldığı gece, piskoposun eşyasını ve gümüşlerini çalarak kaçır. (...)**” (Artgönderim ve Öngönderim. İyilik Üzerine, s.124).

“Kendilerine büyük iyiliklerde bulunduğumuz bazı kimselerin bir zaman sonra **bizden uzaklaştıklarını, kaçtıklarını** görürsek şaşmayalım. Kimi insanların **bu davranışları**, kendilerini küçük görme duygusundan kaçınmalarından, durumlarının huzursuzluk vermesinden, bu iyilikleri kimi zaman onurlarını zedeleyen birer olgu olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır.” (Artgönderim. İyilik Üzerine, s.124).

“Hele hele sizin katkınızla, yardımınızla bir yerlere yükselenler de vardır ki bazıları yaşam boyunca size olan minnet duygularını belirtirken eziklik duymazlar. Ama bazıları da bunları unutmaya çalışırlar.” (Artgönderim. İyilik Üzerine, s.124).

“Eski Mısırlılar Kızıldeniz’e yelken açtı. Fenikeliler ve Eski Yunanlar Atlas Okyanusu’nu geçmeye çalıştı. Yaptıkları gerçekten cesaret isteyen bir işti.” (Artgönderim. Büyük Keşifler, s.180).

“800’lü yıllarda denizci bir halk, keşifler tarihine adını yazdırdı: Vikingler! Bu insanlar doğudan batıya, kuzeyden güneye her yöne yelken açtılar.” (Artgönderim ve Öngönderim, s.181).

“Bulutların şekli ve rengi, suyun rengi, rüzgâr, yosunlar, denizde gördükleri diğer canlılar, pek çok şey onlar için anlamlı birer ipucuydu. Bu ipuçlarından yararlanarak denizde ilerliyorlardı.” (Artgönderim. Büyük Keşifler, s.181).

“O zamanlar Çin’den başlayıp Anadolu’dan geçen ve Avrupa’ya ulaşan önemli bir ticaret yolu vardı. İpek Yolu olarak adlandırılan bu yol aracılığıyla pek çok mal alım satım amacıyla ülkeden ülkeye taşınırdı.” (Artgönderim. Büyük Keşifler, s.181).

“Ancak bu yol zorluklarla doluydu. Pamir Dağları’nı aşmak, Gobi Çölü’nü geçmek, aslan, kaplan, ayı ve benzeri yaban hayvanlarıyla karşılaşmak zorlukların yalnızca bir kısmıydı. Acaba on yedi yaşındaki genç gezgin Marco Polo (Marko Polo), İpek Yolu’nu geçmeye karar verdiğinde bu zorlukların farkında mıydı?” (Artgönderim ve Öngönderim. Büyük Keşifler, s.181-182).

“1300’lü yıllara gelindiğinde pek çok gezgin Asya ve Avrupa’da keşfedilmemiş topraklar arıyordu. İbn Battuta da bunlardan biriydi.” (Artgönderim. Büyük Keşifler, s.182).

“Gerçek sinemayla tanışmam, büyülü kutuyu tanıdıktan sonra olmalı. İlk gittiğim sinema da bir bahçe sineması olmalı. İlk gördüğüm filmi anımsamıyorum, ama bunların öyle olacağı kesin.” (Artgönderim. Yaz Sinemaları, s.219).

“Çığırta, bir yandan elindeki çingırağı sallayarak yürür, bir yandan sinemanın ve filmlerin adını yinelerdi. Biz çocuklar da sokak boyunca onun çevresinde döner dururduk.” (Artgönderim. Yaz Sinemaları, s.220).

“Pencereden pencereye seslenen ya da sokak kapıları önünde toplanan **komşular** arasında. **Birinden biri** ya önceden filmi görmüş ya da bir görenden duymuş olurdu. En çarpıcı sahneleri, kendi başından geçmişçesine, anlatırdı **ötekilere.**” (Artgönderim. Yaz Sinemaları, s.220).

“Hele bir akşam olsun, **baban eve gelsin de ondan sonra.**” (Artgönderim. Yaz Sinemaları, s.220).

“Babaların sokak başında görüldüğü **o eve dönüş saati** yaklaştıkça biz çocuklarda heyecan daha da artardı. Oyunların yarım kalması anlamına gelen **o tatsız saat**, sinemaya gidilecek akşamlarda biraz kaygıyla, ama çoğu kez sabırsızca beklenirdi.” (Artgönderim. Yaz Sinemaları, s.220).

“Eve dönerken getirdikleri ekmek ya da yemişler, hemen koşulup ellerinden alınır, **babaların** yorgun oldukları öne sürülüp sinemaya gitmekten kaçınmaları önlenmeye çalışılırdı. Hepimiz bilirdik ki bilet paralarımızı **onlar** kazanır, gece karanlığın olası tehlikelerinden bizi **onlar** korurdu.” (Artgönderim. Yaz Sinemaları, s.220).

Öngönderim ögesini taşıyan tümceler şu şekilde örneklendirilebilir:

“Bilirsiniz bizim **güzel bir köy töremiz vardır**, adına **imece** derler. **Bir işi köycek, hep birlikte bir ucundan tutup yapmaktır, bir işi birlik olup bitirmektir.**” (Öngönderim. Anadolu İmecesı, s.57).

“Vakit kazanmak ve de ordusunu iyi besleyip iyi giydirmek, iyi donatıp iyi silahlandırmak için Mustafa Kemal Paşa **şu kararı** verdi: **Ordumuzu Sakarya Irmağı’nın doğusuna çekeceğiz.**” (Öngönderim. Anadolu İmecesı, s.58).

“**Bir tek şeye** güveniyordu: **Türk ordusuna.**” (Öngönderim. Anadolu İmecesı, s.58).

“Bizim yüce Yunus Emre’miz, **şu dörtlüğünde** insanlara çalışıp kazanmalarını, yemelerini ve yedirmelerini öğüt verdikten sonra bir gönüle girmenin, bir gönül elde etmenin eşsiz değerini şöylece dile getirir: ‘**Dürüş, kazan, ye, yedir/ Bir gönül ele getir/ Yüz Kâbe’den yeğrekdir/ Bir gönül ziyareti**’” (Öngönderim. İyilik Üzerine, s.123).

“Ömer Hayyam da şöyle diyordu: ‘En doğrusu dosta düşmana iyilik etmen/ İyilik seven kötülük edemez zaten/ Dostuna kötülük ettin mi düşmanın olur/ Düşmanınlsa dostun olur iyilik edersen’” (Öngönderim. İyilik Üzerine, s.123).

“Peki, bu mallar nelerdi? İpek, kâğıt, porselen, baharat ve değerli taşlar... Gezinler **bunları** alıp satarak para kazanıyordu.” (Öngönderim ve Artgönderim. Büyük Keşifler, s.181).

“Herkes kendine göre birtakım ayrıntıları gözüne kestirirdi. Anneler kadın oyuncuların giysilerine bakardı çoğunlukla, ablalar baş başa vermiş sevgililere. Biz erkek çocuklar ise yumrukların konuştuğu, ortalığın darmadağın olduğu kavga sahnelerinin karşısında kendimizden geçerdik.” (Öngönderim. Yaz Sinemaları, s.222).

“Saatler önce başlayan törenin doruğuna sıra gelirdi artık: ışıkların sönmesine ve filmin başlamasına. Ne yazık ki hiç de zamanında olmazdı **bu**.” (Öngönderim ve Artgönderim. Yaz Sinemaları, s.222).

İncelenen 4 metinde değiştirmeye dayalı bağdaşıklık öğeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“Yunanlıların ordusu ise Avrupalı dostlarından almışlar ki silahını yepyeni, yiyecekleri **öyle**, giyecekleri **öyle**.” (Anadolu İmecesı, s.58).

“Beslenecek ve donatılacaksa Anadolu’nun her biri yoksul evi verecek de **öyle** beslenecek, donatılacaksa halkın gücüyle ve de halkın kaynağından.” (Anadolu İmecesı, s.58).

“**Böyle** söylemesinden belli ki aslında pek güç, pek belalı bir iş alıyordu üzerine.” (Anadolu İmecesı, s.58).

“**Öyleyse** halk, kendi toprağı, buğdayı, çiçeğı, kirazı, türküsü, dili, bebesi, gözyaşı için çarpışmalıydı.” (Anadolu İmecesı, s.59).

“**Böylece** bu savaş köy evinden siperlere kadar bütün bir ulusun katıldığı bir savaş olacaktı.” (Anadolu İmecesı, s.59).

“Anadolu halkı, Sakarya’da vuruşan ulusal halk ordusuna **böyle** arka verdi.” (Anadolu İmecesı, s.59).

“İnsanlar **öyle** mi ya?” (İyilik Üzerine, s.123).

“Ömer Hayyam da **şöyle** diyordu.” (İyilik Üzerine, s.123).

“Bizim yüce Yunus Emre’imiz, şu dörtlüğünde insanlara çalışıp kazanmalarını, yemelerini ve yedirmelerini öğüt verdikten sonra bir gönüle girmenin, bir gönül elde etmenin eşsiz değerini **şöylece** dile getirir.” (İyilik Üzerine, s.123).

“**Böylece** serüvenlerle dolu keşifler tarihi başladı!” (Büyük Keşifler, s.180).

“1400-1600 yılları arasında denizcilik **öyle** çok gelişti ki büyük bir keşif patlaması yaşandı.” (Büyük Keşifler, s.182).

“**Böylece** deniz yoluyla Dünya çevresinde bir tur atılmış oldu.” (Büyük Keşifler, s.183).

“**Böylece** keşifler tarihi yeni bir yöne kayd.” (Büyük Keşifler, s.183).

“İlk gördüğüm filmi anımsamıyorum, ama bunların **öyle** olacağı kesin.” (Yaz Sinemaları, s.220).

“**Öyle** bir yolculuktu ki bu ne evimiz kalırdı aklımda ne sokağımız ne de komşular, tanıdıklar.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“**Öyle** sanıyorum ki bahçe sinemalarında film seyrederek özlemler daha derin, yolculuklar daha heyecanlı, serüvenler daha doyumsuz gelirdi bize.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“**Böylece** başkalarının görmediği sahneler de girmiş olurdu filme.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“Tabancası da **böyle** değildi!” (Yaz Sinemaları, s.223).

İncelenen 4 metinde bağlaçlara dayalı bağdaşıklık öğeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“1921 yazında, Anadolu bozkırının ortasında, Ankara’nın sınırlarına düşman dayandığında, Mustafa Kemal Paşa, ulusal bir imece çağırdı **ki** millet, hep birlikte, Yunanlıları topraklarımızdan söküp atmaya, kimi can verdi, kimi mal.” (Anadolu İmecesini, s.57).

“Tesviyecisi demiri işledi, saraç çarık dikti, kayış yaptı **ve de** Anadolu’nun arabacı esnafı araba yapmaya koyuldu **ki** hepsi ordu için. Anadolu halkı dört tekerlekli yaylısı varsa onu, öküz arabası varsa onu, kağnısı varsa onu **ve** hayvanlarını koşumlarıyla birlikte götürdü.” (Anadolu İmecesı, s.57).

“Yunanlıların ordusu ise Avrupalı dostlarından almışlar **ki** silahını yepyeni, yiyecekleri öyle, giyecekleri öyle.” (Anadolu İmecesı, s.58).

“Beslenecek **ve** donatılacaksa Anadolu’nun her biri yoksul evi verecek **de** öyle beslenecek, donatılacaksa halkın gücüyle **ve de** halkın kaynağından. Vakit kazanmak **ve de** ordusunu iyi besleyip iyi giydirmek, iyi donatıp iyi silahlandırmak için Mustafa Kemal Paşa şu kararı verdi:” (Anadolu İmecesı, s.58).

“Bu işin sakıncalı yanı **da** var. (...) Yoksa savaşı yitirdik **mi**?” (Anadolu İmecesı, s.58).

“Milleti bir imeceye çağıracağım **ki** gelmeyen olmayacak. **Ne** istersem yapılacak **ne** söylersem yerine getirilecek.” (Anadolu İmecesı, s.58).

“Böyle söylemesinden belli **ki** aslında pek güç, pek belalı bir iş alıyordu üzerine. Kolay **mi**?” (Anadolu İmecesı, s.58).

“Güvendiği için **de** umudunun ince dalı kararmamıştı onun. Düştü ulusun önüne **ve** dikildi dünyanın karşısına **ve** şu yürekli, güzel sözleri söyledi: ‘Boynu bükük ulusumuzu tutsak etmek isteyen düşmanları yüzde yüz yeneceğimize olan inan **ve** güvenim bir dakika olsun sarsılmamıştır. Bu dakikada, bu tam inancımı yüksek kurulunuza karşı, bütün ulusa karşı **ve** bütün dünyaya karşı ilan ederim.’ Bu sözleri söyledi **ve** halkı Anadolu imecesine, kurtuluş imecesine çağırdı.” (Anadolu İmecesı, s.58).

“Aramızda Yunanlılar gibi Avrupa’nın zengin uluslarından destekçiler yoktu **ama** iç zengini, can verici yurt vermeyici Anadolu halkı vardı.” (Anadolu İmecesı, s.58).

“Askerin unu, bulguru halktan, askerin giyeceği yün **ve** tiftik halktan geliyordu. Bu toprak kimindi? Sakarya toprağı **ve de** bütün Anadolu toprağı? Halkın değil **miydi**?” (Anadolu İmecesı, s.59).

“Bu ana kimin anasıdır, yoksul **ve** kurban?” (Anadolu İmecesı, s.59).

“Ordu, ulusun ordusu idi **ve** şimdi ulus, bir ordu idi. İşte Ulusal Kurtuluş Ordusu bu idi **ve** bu savaşın adı Ulusal Kurtuluş Savaşı idi.” (Anadolu İmecesı,İmecesı

“Bir ulus ancak köy evindeki yaşlı anadan, ön siperlerde vuruşan askerlerine kadar tek tek savaşır **ve** neden savaştığını bilirse kurtulabilirdi.” (Anadolu İmecesı, s.59).

“İnsanlar öyle **mi** ya? Kimi zaman bize zahmet verse **de** sıkıntı çekmemize neden olsa **da** genellikle iyilik etmekten zevk duyarız. Bir yoksulu, bir aç ı doyurmak, çaresiz kalan birini derdinden kurtaracak bir girişimde bulunmuş olmak bize zevkten çok mutluluk **ve** huzur verir. Çoğunlukla, onun teşekkürlerini belirtmesi **de** bizi eziklik **ve** utanma duygusuna götürür. **Ama** elbette dünyada yalnız kendisini düşünen, başkalarıyla ilgilenmeyen insanlar **da** vardır **ki** onların günün birinde yapayalnız kaldıkları **da** çok görülen olaylardandır.” (İyilik Üzerine, s.123).

“Bizim yüce Yunus Emre'miz şu dörtlüğünde insanlara çalışıp kazanmalarını, yemelerini **ve** yedirmelerini öğüt verdikten sonra bir gönüle girmenin, bir gönül elde etmenin eşsiz değerini şöyle dile getirir:” (İyilik Üzerine, s.123).

“Ömer Hayyam **da** şöyle diyordu: ‘Dostuna kötülük ettin **mi** düşmanın olur.’” (İyilik Üzerine, s.123).

“Dünyanın ünlü yazın yapıtlarında, iyilik etmenin birçok örneği vardır **ki** bunlardan biri Victor Hugo'nun (Viktor Hügo) Sefiller romanında geçer: Cezaevinden çıkan sabıkalı Jean Valjean (Jan Valjan), kimsenin kendisine yatacak yer **ve** yiyecek vermediği bir yolculukta, ona çok iyi davranan Piskopos Digne'in (Dinye) evine sığınır. Orada kaldığı gece, piskoposun eşyasını **ve** gümüşlerini çalarak kaçır. Yakalanarak geri getirildiğinde piskopos onu affettiği gibi, eşyalarla birlikte gümüş şamdanları **da** ona vererek bunları satıp kendisine onurlu bir yaşam kurmasını söyler.” (İyilik Üzerine, s.123-124).

“Hele hele sizin katkınızla, yardımınızla bir yerlere yükselenler **de** vardır **ki** bazıları yaşam boyunca size olan minnet duygularını belirtirken eziklik duymazlar. **Ama** bazıları **da** bunları unutmaya çalışırlar.” (İyilik Üzerine, s.124).

“Hiç ummadığım, bir şey beklemediğim insanlardan büyük iyilikler gördüm **de** iyilik ettiğim kimselerin bana yüz çevirdiklerine tanık oldum. Hem **de** ‘İyilik et, denize

at; balık bilmezse Hâlik bilir. ' atasözümüzün doğrultusunda, hiçbir karşılık beklemeden yardımcı olduğum kimselerin... ' (İyilik Üzerine, s.124).

*“Ama ne olursa olsun, iyilik etmek çok güzel bir duygu. İnsanları dertlerinden kurtarmanın, istediklerine kavuşturmanın vereceği iç huzuru, nice mutluluklardan daha büyük; **hem de** insan olduğumuzun göstergelerinden biri.” (İyilik Üzerine, s.124).*

*“Hep aradı; verimli **ve** zengin toprakları, daha iyi yaşam olanaklarını.” (Büyük Keşifler, s.180).*

*“İnsanların keşif yapmakla ilgili pek çok hayali **de** vardı.” (Büyük Keşifler, s.180).*

*“Araç hiçbir zaman yapılmadı **ama** insanlar keşif yapmayı hep sürdürdü.” (Büyük Keşifler, s.180).*

*“Bazen yelkenlerine dolan rüzgâr sayesinde, bazen **de** kürek çekerek ilerliyorlardı. ‘Deniz canavarlarıyla’ karşılaşmaktan **da** epeyce korkuyorlardı. Deniz canavarları zannettikleri canlılar **da** büyük olasılıkla balinalar **ya da** dev kalamarlardı.” (İyilik Üzerine, s.180).*

*“Gezginler gündüz Güneş’i, gece **de** Kutup Yıldızı’nı izleyerek yönlerini bulmaya çalışıyordu. Gezginlerin işlerini kolaylaştıracak çalışmalar yapan bilim insanları **da** vardı.” (İyilik Üzerine, s.180).*

*“Enlem **ve** boylamdan söz eden ilk bilim insanı Ptolemaios (Batlamyus) **da** bir Dünya haritası hazırlıyordu. 600’lü yıllara gelindiğinde artık Afrika keşfedilmişti. **Ancak** keşifler tarihinde daha yalnızca bir arpa boyu yol alınmıştı.” (Büyük Keşifler, s.181).*

*“İzlanda’yı **ve** Grönland’ı keşfettiler.” (Büyük Keşifler, s.181).*

*“Ticaret geliyor; pek çok mal, kara **ve** deniz yoluyla bir yerden yere taşınıyordu. O zamanlar Çin’den başlayıp Anadolu’dan geçen **ve** Avrupa’ya ulaşan önemli bir ticaret yolu vardı.” (Büyük Keşifler, s.181).*

*“İpek, kâğıt, porselen, baharat **ve** değerli taşlar... Gezginler bunları alıp satarak para kazanıyordu. **Ancak** bu yol zorluklarla doluydu. Pamir Dağları’nı aşmak, Gobi Çölü’nü geçmek, aslan, kaplan, ayı **ve** benzeri yaban hayvanlarıyla karşılaşmak zorlukların yalnızca bir kısmıydı.” (Büyük Keşifler, s.181).*

“1300’lü yıllara gelindiğinde pek çok gezgin Asya **ve** Avrupa’da keşfedilmemiş topraklar arıyordu. İbn Battuta **da** bunlardan biriydi. İbn Battuta, önce Mekke **ve** Medine’ye gitti. Sonra Çin’i, İspanya’yı, Doğu **ve** Batı Afrika’yı dolaştı. İbn Battuta’nın en az 120.000 kilometre yol katettiği **ve** aynı yoldan ikinci kez geçmediği söylenir.” (Büyük Keşifler, s.182).

“1400-1600 yılları arasında denizcilik öyle çok gelişti **ki** bir keşif patlaması yaşandı.” (Büyük Keşifler, s.182).

“Christopher Columbus (Kıristofir Kolombus), 1492 yılında Atlas Okyanusu’nu geçerek Bahama Adaları’ndan birine ulaştı **ve** tarihe adını ‘Amerika’yı keşfeden gezgin’ olarak yazdırdı.” (Büyük Keşifler, s.182).

“Amacı, daima batıya giderek Çin’e **ve** Hindistan’a ulaşmaktı. **Ancak** hastalıklar **ve** savaşlar nedeniyle **hem** Magellan **hem de** mürettebatın çoğu bu yolculuğun sonunu görmedi.” (Büyük Keşifler, s.182-183).

“Magellan **da** her ne kadar yolculuğu tamamlamamış olsa **da** Dünya’nın çevresini dolaşan ilk insan olarak anılmaya başlandı.” (Büyük Keşifler, s.183).

“Bazı yolculuklar **da** bilimsel amaçlarla yapıldı.” (Büyük Keşifler, s.183).

“Pek çok gezgin bilimsel araştırmalar yapmak amacıyla **da** yolculuklara çıktı. Ünlü kaptan James Cook (Ceymis Kuk), Büyük Okyanus’ta pek çok yolculuk gerçekleştirdi **ve** deniz haritaları hazırladı. Doğa bilimci Alexander von Humbolt (Aleksandır von Humbolt), Güney Amerika’nın kuzeybatısında kelebekler, bitkiler **ve** yer bilim üzerine keşifler yaptı.” (Büyük Keşifler, s.183).

“1900’lü yıllar, önce Kuzey Kutbu’nun sonra **da** Güney Kutbu’nun keşfedilmesiyle başladı.” (Büyük Keşifler, s.183).

“Güney Kutbu’nun keşfi sırasında Norveçli gezgin Roald Amundsen (Roald Amundsen) **ve** İngiliz Robert Falcon Scott (Rabirt Falkın Sıkot) arasında bir yarış oldu.” (Büyük Keşifler, s.183).

“İlk gittiğim sinema **da** bir bahçe sineması olmalı. İlk gördüğüm filmi anımsamıyorum, **ama** bunların öyle olacağı kesin. **Çünkü** o yıllarda, uzun **ve** sıcak yaz gecelerinin tek eğlencesi bahçe sinemalarıydı. Evlerimiz dardı, ailelerimizin geliri **ise**

sınırlı. Geceleri konukluk için komşulara gitmenin dışında, bu darlığı **ve** sınırlılığını aştığımız tek yer, yaz boyunca film oynatan bahçelerdi.” (Yaz Sinemaları, s.219).

“Önce sokakları dolaşan **ve** hangi sinemada hangi filmin gösterileceğini yüksek sesle duyuran çığırkanlar beklenirdi.” (Yaz Sinemaları, s.219).

“Biz çocuklar **da** sokak boyunca onun çevresinde döner dururduk. Afişteki sahneleri en ince ayrıntısına değin görmek **ve** görmemiş olanlara ballandırarak anlatmak için.” (Yaz Sinemaları, s.220).

“Pencereden pencereye seslenen **ya da** sokak kapıları önünde toplanan komşular arasında.” (Yaz Sinemaları, s.220).

“Birinden biri **ya** önceden filmi görmüş **ya da** bir görenden duymuş olurdu.” (Yaz Sinemaları, s.220).

“Çığırkanın taşıdığı afiştten birkaç ayrıntı **da** araya karışınca kabaran heyecan kısa sürede sabırsızlığa dönüşürdü. Çocuklar, sık sık oyunlarını yarıda bırakıp annelere koşardı: ‘Bu akşam sinemaya gidiyoruz değil **mi?**’ Anneler, genellikle heyecanlarını belli etmemeye çalışır, kesin yanıtlar vermekten kaçınarak ‘Dur bakalım.’ derlerdi. ‘Hele bir akşam olsun, baban eve gelsin **de** ondan sonra!’ Babaların sokak başında görüldüğü o eve dönüş saati yaklaştıkça biz çocuklarda heyecan daha **da** artardı. Oyunların yarım kalması anlamın gelen o tatsız saat, sinemaya gidilecek akşamlarda biraz kaygıyla, **ama** çoğu kez sabırsızca beklenirdi. Eve dönerken getirdikleri ekmek **ya da** yemişler, hemen koşulup ellerinden alınır, babaların yorgun oldukları öne sürülüp sinemaya gitmekten kaçınmaları önlenmeye çalışılırdı. Hepimiz bilirdik **ki** bilet paralarımızı onlar kazanır, gece karanlığın olası tehlikelerinden bizi onlar korurdu.” (Yaz Sinemaları, s.220-221).

“Bir yandan **da** sevinçli haberi komşu çocuklarına ulaştırmak için fırsat kollanırdı. Kaşla göz arasında, kapıdan **ya da** pencereden, ‘Siz **de** geliyor **musunuz?**’ diye seslenilirdi. Bilirdik, sinemaya gidilecek akşamlarda, komşu evlerde yaşananlar birbirine çok benzer, insanlar duydukları ortak sevinç **ve** heyecanla birbirine daha da yakınlaşırdı.” (Yaz Sinemaları, s.221).

“Açık pencere, açık lamba kaldı **mi** diye yapılan son denetim çok kısa sürerdi. Sokağa çıkılınca komşulara son uyarı için, ‘Hadi, geç kalıyoruz!’ diye seslenilir **ya da** tıklattılırdı.” (Yaz Sinemaları, s.221).

“Babalar vakit geçirmeksizin bilet kuyruğuna girerken afişlere **ve** cam arkasına yerleştirilmiş fotoğraflara merakla göz atılırdı.” (Yaz Sinemaları, s.221).

“Biz erkek çocuklar **ise** yumrukların konuştuğu, ortalığın darmadağın olduğu kavga sahnelerinin karşısında kendimizden geçerdik.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“Film başlamadan önce **ve** verilen aralarda çeşitli satıcılar geçirdi bu orta yoldan. Ellerindeki açacaklarla gazoz şişelerine vurarak **ve** küçük kese kağıtlarına doldurulmuş kuruyemişleri överek. Satıcıların övgülerinde gazozlar hep buz gibi olur **ve** insanın otuz iki dişine keman çaldırırdı. Kuruyemişler **ise** tazelikten mis gibi kokar **ve** daha çiğnemededen ağızda dağılırdı.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“Saatler önce başlayan törenin doruğuna sıra gelirdi artık: ışıkların sönmesine **ve** filmin başlamasına. Ne yazık **ki** hiç **de** zamanında olmazdı bu.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“Bağırışlara ısıklar **ve** tepinmeler **de** katıldıktan sonra ışıklar söndürülürdü.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“Öyle bir yolculuktu **ki** bu **ne** evimiz kalırdı aklımda **ne** sokağımız **ne de** komşular, tanıdıklar.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“Koşan atlarla, atılan kurşunlarla benim **de** soluğum kesilirdi.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“Her şey yansırды perdeye; **ama** orada kalmaz, yaz gecesinin yıldızlı göğüne doğru taşardı.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“Öyle sanıyorum **ki** bahçe sinemalarında film seyrederek özlemler daha derin, yolculuklar daha heyecanlı, serüvenler daha doyumsuz gelirdi bize. Bahçe sinemalarında ayrıca uyku **da** yer alırdı görüntülerin içinde. Belki ikinci film oynarken nasıl olduğunu anlamadan gözlerim zaman zaman kapanır, **ama** film göz kapaklarımın arkasında yeni görüntülerle sürerdi. Böylece başkalarının görmediği sahneler **de** girmiş olurdu filme. Yalnız benim gördüğüm, yaşadığım, tadına vardığım, belki **de** rol aldığım sahneler.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“Son film bitip **de** ışıklar yanınca oturduğum iskemleye yavaş yavaş geri dönerdim.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“Bu **da** yoktu, kesmişler! Tabancası **da** böyle değildi!” (Yaz Sinemaları, s.223).

“Dönüş yolunda, uyandırmaya kıyamadıkları küçük çocukları babalar kucaklarında **ya da** omuzlarında taşırlardı.” (Yaz Sinemaları, s.223).

“Kimi kadın oyuncuyu yeterince güzel bulmaz, kimine filmin sonu inandırıcı gelmez, kimi **de** gözyaşlarını tutamadığı sahneleri göklere çıkarırdı.” (Yaz Sinemaları, s.223).

“En sona kalanlar **da** evlerine girince sokak gecenin sessizliğine gömülürdü. Evler ne denli dar **ve** sıcak, bizler ne denli yorgun **ve** uykusuz olursak olalım, bilirdik **ki hem** yarın yine bir araya geldiğimizde konuşmalar kaldığı yerden sürecektir **hem de** birkaç gün sonra yeni filmler için o tören yeniden başlayacak.” (Yaz Sinemaları, s.223).

İncelenen 4 metinde eksiltiye dayalı bağdaşıklık öğeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“(Siz) bilirsiniz bizim güzel bir köy töremiz vardır.” (Anadolu İmecesesi, s.57).

“1921 yazında, Anadolu bozkırının ortasında, Ankara’nın sınırlarına düşman dayandığında, Mustafa Kemal Paşa, ulusal bir imece çağırdı ki millet, hep birlikte, Yunanlıları (**bizim**) toprağımızdan söküp atmaya, kimi can verdi, kimi mal.” (Anadolu İmecesesi, s.57).

“Yunan ordusu, Eskişehir-Kütahya’dan yüklendi (**bizim**) ordumuza. Ne var ki (**bizim**) askerimizin eksikliği çok, gediği çok; çarığı yok, çediği yok.” (Anadolu İmecesesi, s.58).

“(Bizim) ordumuzu Sakarya Irmağı’nın doğusuna çekeceğiz. (**Bizim**) ordumuz Eskişehir kırından, Sivrihisar Ovası’na yaya yürüyüp geldi, Sakarya doğusunun tepelerine kondu.” (Anadolu İmecesesi, s.58).

“(Bizim) ordumuz neden çekildi? (**Biz**) yoksa savaşı yitirdik mi?” (Anadolu İmecesesi, s.58).

“(Ben) başkomutanlığı kabul ediyorum. (**Ben**) halktan çok şey isteyeceğim, vermeyen olmayacak. (**Ben**) milleti bir imeceye çağıracağım ki gelmeyen olmayacak. (**Ben**) ne istersem yapılacak ne söylersem yerine getirilecek.” (Anadolu İmecesesi, s.58).

“(O) bu sözleri söyledi ve halkı Anadolu imecesine, kurtuluş imecesine çağırdı.” (Anadolu İmecesesi, s.58).

“(O) bir savaş imecesine çağırıyordu herkesi tek tek. Kendi yurdumuzu kurtaracaktık, el birliğiyle, vuruşarak, dövüşerek, **(bizim)** her şeyimizi, bir yerde **(bizim)** canımızı, bir yerde **(bizim)** malımızı, bir yerde **(bizim)** atımızı, bir yerde **(bizim)** gömleğimizi, bir yerde **(bizim)** gönlümüzü vererek...” (Anadolu İmecesı, s.59).

“(Ben) insanları hayvanlardan ayıran birçok nitelikten birinin, iyilik etme olduğunu sanıyorum. Neden derseniz, yırtıcı hayvanlarla ilgili gördüğüm belgesellerde olsun, evcil hayvanlarla geçen yaşamımda olsun, yakaladığı avı, yiyeceğini başkalarıyla rahatça paylaşan **(ben)** hayvana rastlamadım. **(Onlar)** hemen her kez avlarını, yiyeceklerini alıp kaçarlar; yanlarına yaklaşanları yürüyüp kaçırlar. **(Onlar)** olsa olsa kendi yavrularına iyi davranırlar.” (İyilik Üzerine, s.123).

“(Sen) dürüş, kazan, ye, yedir/ Bir gönül ele getir/ Yüz Kâbe’den yeğrekdir/ Bir gönül ziyareti.” (İyilik Üzerine, s.123).

“En doğrusu **(senin)** dosta düşmana iyilik etmen/ İyilik seven kötülük edemez zaten/ **(Sen)** **(senin)** dostuna kötülük ettin mi düşmanın olur/ **(Senin)** düşmanınca **(senin)** dostun olur **(sen)** iyilik edersen.” (İyilik Üzerine, s.123).

“(O) orada kaldığı gece, piskoposun eşyasını ve gümüşlerini çalarak kaçar.” (İyilik Üzerine, s.124).

“(Benim) hiç ummadığım, bir şey beklemediğim insanlardan **(ben)** büyük iyilikler gördüm de iyilik ettiğim kimselerin bana yüz çevirdiklerine tanık oldum. Hem de **(bizim)** ‘İyilik et, denize at; balık bilmezse Hâlik bilir.’ atasözümüzün doğrultusunda, hiçbir karşılık beklemeden **(benim)** yardımcı olduğum kimselerin...” (İyilik Üzerine, s.124).

“(O) hep aradı; verimli ve zengin toprakları, daha iyi yaşam olanaklarını.” (Büyük Keşifler, s.180).

“(Onların) yaptıkları gerçekten cesaret isteyen bir işti. **(Onlar)** bazen yelkenlerine dolan rüzgâr sayesinde, bazen de kürek çekerek ilerliyorlardı. ‘Deniz canavarlarıyla’ karşılaşmaktan da **(onlar)** epeyce korkuyorlardı. **(Onların)** deniz canavarları zannettikleri canlılar da büyük olasılıkla balinalar ya da dev kalamarlardı.” (Büyük Keşifler, s.180).

“(Onlar) yakınlarda bir kara olup olmadığını anlamak için bu kuzgunları serbest bırakırlardı.” (Büyük Keşifler, s.181).

“(Onlar) bu ipuçlarından yararlanarak denizde ilerliyorlardı.” (Büyük Keşifler, s.181).

“(O) Sonra Çin’i, İspanya’yı, Doğu ve Batı Afrika’yı dolaştı.” (Büyük Keşifler, s.182).

“(Benim) gerçek sinemayla tanışmam, büyüdü kutuyu tanıdıktan sonra olmalı. (Ben) ilk gördüğüm filmi hatırlamıyorum ama bunların öyle olacağı kesin.” (Yaz Sinemaları, s. 219).

“(Bizim) evlerimiz dardı, (bizim) ailelerimizin geliri ise sınırlı. Geceleri konukluk için komşulara gitmenin dışında, (bizim) bu darlığı ve sınırlılığı aştığımız tek yer, yaz boyunca film oynatan bahçelerdi.” (Yaz Sinemaları, s.219).

“(O), en çarpıcı sahneleri, kendi başından geçmişçesine, bağıra çağıra anlatırdı ötekilere.” (Yaz Sinemaları, s.220).

“Hele bir akşam olsun, (senin) baban eve gelsin de ondan sonra!” (Yaz Sinemaları, s.220).

“İşte o zaman (ben), arkama iyice yaslanır, birazdan başlayacak yolculuğa kendimi hazırlardım.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“Öyle bir yolculuktu ki bu, ne (bizim) evimiz kalırdı (benim) aklımda ne (bizim) sokağımız ne de komşular, tanıdıklar. (Ben) yumruklardan korunmaya çalışır, bileklerime bağlanan ipleri sökmek için uğraşırdım.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“Belki ikinci film oynarken nasıl olduğunu anlamadan (benim) gözlerim zaman zaman kapanır ama film (benim) göz kapaklarımdan arkasında yeni görüntülerle sürerdi.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“Son film bitip de ışıklar yanınca (ben) oturduğum iskemleye yavaş yavaş geri dönerdim. (Ben) bir an nerede olduğumu anlamaya çalışır, çevreye dalgın gözlerle bakardım.” (Yaz Sinemaları, s.222).

“Bu da yoktu, (onlar) kesmişler! (Onun) tabancası da böyle değildi!” (Yaz Sinemaları, s.223).

“Evlerimizin önüne geldikçe (biz) birer ikişer ayrılırdık birbirimizden.” (Yaz Sinemaları, s.223).

İncelenen 4 metinde yinelemeye dayalı bağdaşıklık öğeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“Kardeşler, 1921 Ağustos ’unda **Anadolu halkı** yaman bir **imece** verdi. Bilirsiniz bizim güzel bir köy töremiz vardır, adına **imece** derler. (...) 1921 yazında, **Anadolu** bozkırının ortasında, Ankara ’nın sınırlarına düşman dayandığında, **Mustafa Kemal Paşa**, ulusal bir **imece** çağırdı ki millet, hep birlikte, **Yunanlıları** topraklarımızdan söküp atmaya, kimi can verdi, kimi mal. (...) Tesviyecisi demiri işledi, saraç çarık dikti, kayış yaptı ve de **Anadolu’nun** arabacı esnafı araba yapmaya koyuldu ki hepsi **ordu** için. **Anadolu halkı** dört tekerlekli yaylısı varsa onu, öküz arabası varsa onu, kağnısı varsa onu ve hayvanlarını koşumlarıyla birlikte götürdü **Mustafa Kemal’in** bu ulusal kurtuluş **ordusuna** verdi. (...) **Yunan ordusu**, Eskişehir-Kütahya’dan yüklendi **ordumuza**. (...) **Yunanlıların** ordusu ise Avrupalı dostlarından almışlar ki silahını yepyeni, yiyecekleri öyle, giyecekleri öyle. (...) Bizim **ordumuz** ise savaştan yeni çıkmış yoksul **Anadolu’nun** ordusu, derlenmemiş, toparlanmamış daha. Beslenecek ve donatılacaksa **Anadolu’nun** her biri yoksul evi verecek de öyle beslenecek, donatılacaksa **halkın** gücüyle ve de **halkın** kaynağından. Vakit kazanmak ve de **ordusunu** iyi besleyip iyi giydirmek, iyi donatıp iyi silahlandırmak için **Mustafa Kemal Paşa** şu kararı verdi: **Ordumuzu** Sakarya Irmağı’nın doğusuna çekeceğiz. **Ordumuz** Eskişehir kırından, Sivrihisar Ovası’na yaya yürüyüp geldi, Sakarya doğusunun tepelerine kondu. (...) ‘**Ordumuz** neden çekildi? **Mustafa Kemal Paşa** ne yapıyor?’ (...) Bu sözler üzerine **Mustafa Kemal Paşa**, Ankara’da Türkiye Millet Meclisinde kürsüye fırladı. (...) Milleti bir **imeceye** çağıracağım ki gelmeyen olmayacak. (...) **Yunanlılar** gelip Ankara topraklarına dayanmıştı. 5 Ağustos 1921 günü başkomutanlığa seçilen yürekli adam, **Mustafa Kemal**, elbette bir şeye güveniyordu: Türk **ordusuna**. (...) Bu sözleri söyledi ve **halkı** Anadolu imecesine, kurtuluş imecesine çağırdı. (...) **Ordunun** silahı, gereci, yiyeceği, giyeceği, atı arabası azdı demiştik. Aramızda **Yunanlılar** gibi Avrupa’nın zengin uluslarından destekçiler yoktu ama iç zengini, can verici yurt vermeyici **Anadolu halkı** vardı. İşte **Mustafa Kemal**, ‘Ulusal Salma Buyrukları’ ile **halktan** istedi; **halkı** savaşa, yardıma, Kurtuluş Savaşı **imecesine** çağırdı. (...) **Başkomutan Mustafa Kemal Paşa** bunları söylüyordu. Bir savaş **imecesine** çağırıyordu herkesi tek tek. (...) İşte kardeşler, 1921 yılı Ağustos’unda

Anadolu’da böyle yaman bir **imece** başladı. **Anadolu halkı**, Sakarya’da vuruşan ulusal **halk ordusuna** böyle arka verdi.” (Anadolu İmecesi, s.57-59).

“İnsanları hayvanlardan ayıran birçok nitelikten birinin, **iyilik etme** olduğunu sanıyorum. (...) ‘En doğrusu dosta düşmana **iyilik etmen**;/**İyilik** seven kötülük edemez zaten./ Dostuna kötülük ettin mi düşmanın olur;/ Düşmanınca dostun olur **iyilik edersen**.’ (...) Dünyanın ünlü yazın yapıtlarında, **iyilik etmenin** birçok örneği vardır ki bunlardan biri Victor Hugo’nun (Viktor Hügo) Sefiller romanında geçer. (...) Kendilerine büyük **iyiliklerde** bulunduğumuz bazı kimselerin bir zaman sonra bizden uzaklaştıklarını, kaçtıklarını görürsek şaşmayalım. Kimi insanların bu davranışları, kendilerini küçük görme duygusundan kaçınmalarından, durumlarının huzursuzluk vermesinden, bu **iyilikleri** kimi zaman onurlarını zedeleyen birer olgu olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. (...) Hiç ummadığım, bir şey beklemediğim insanlardan büyük **iyilikler** gördüm de **iyilik ettiğim** kimselerin bana yüz çevirdiklerine tanık oldum. Hem de ‘**İyilik et**, denize at; balık bilmezse Hâlik bilir.’ atasözümüzün doğrultusunda, hiçbir karşılık beklemeden yardımcı olduğum kimselerin... Ama ne olursa olsun, **iyilik etmek** çok güzel bir duygu.” (İyilik Üzerine, s.123-124).

“Böylece serüvenlerle dolu **keşifler tarihi** başladı! İnsanların **keşif** yapmakla ilgili pek çok hayali de vardı. 1804 yılında Etienne Gaspard Robert (Etiyen Gaspar Rober) adlı bir buluşçu sıra dışı bir **keşif** aracı tasarladı. Robert, bu araçla okyanus ötesi **keşif** gezilerine çıkabileceğini hayal etmişti. Araç hiçbir zaman yapılmadı ama insanlar **keşif** yapmayı hep sürdürdü. (...) İlk **gezginler** Eski Mısırlılar, Fenikeliler ve Eski Yunanlardı. (...) **Gezginler** aylarca hatta yıllarca süren **yolculuklara** çıktıklarının farkındaydı. (...) **Gezginler** gündüz Güneş’i, gece de Kutup Yıldızı’nı izleyerek yönlerini bulmaya çalışıyordu. **Gezginlerin** işlerini kolaylaştıracak çalışmalar yapan bilim insanları da vardı. (...) 600’lü yıllara gelindiğinde artık Afrika da **keşfedilmişti**. Ancak **keşifler tarihinde** daha yalnızca bir arpa boyu yol alınmıştı. (...) Vikingler **keşifte**. 800’lü yıllarda denizci bir halk, **keşifler tarihine** adını yazdırdı: Vikingler. (...) İzlanda’yı ve Grönland’ı **keşfettiler**. Hatta Kuzey Amerika’yı **keşfeden** ilk Avrupalılar onlar oldu. (...) Acaba on yedi yaşındaki genç **gezgin** Marco Polo (Marko Polo), İpek Yolu’nu geçmeye karar verdiğinde bu zorlukların farkında mıydı? (...) 1300’lü yıllara gelindiğinde pek çok **gezgin** Asya ve Avrupa’da **keşfedilmemiş** topraklar arıyordu. (...) Büyük **keşifler** çağı başlıyor. 1400-1600 yılları arasında denizcilik öyle çok gelişti ki büyük bir **keşif** patlaması yaşandı. (...) 1488’de Portekizli **gezgin** Bartolomeu Dias

(Bartolomeyu Diyas), Ümit Burnu'nu **keşfetti**. (...) Christopher Columbus (Kristofir Kolombus), 1492 yılında Atlas Okyanusu'nu geçerek Bahama Adaları'ndan birine ulaştı ve tarihe adını 'Amerika'yı **keşfeden gezgin**' olarak yazdırdı. (...) 1498 yılında Portekizli **gezgin** Vasco da Gama (Vasko dö Gama), Avrupa'dan Hindistan'a uzun bir deniz **yolculuğu** gerçekleştirdi. (...) İspanyol **gezgin** Ferdinand Magellan (Ferdinand Macellan) da 1519 yılında beş gemiyle **yolculuğa** çıktı. (...) Ancak hastalıklar ve savaşlar nedeniyle hem Magellan hem de mürettebatın çoğu bu **yolculuğun** sonunu göremedi. Hatta gemilerden yalnızca biri **yolculuğu** tamamlayabildi. (...) Magellan da her ne kadar **yolculuğu** tamamlamamış olsa da Dünya'nın çevresini dolaşan ilk insan olarak anılmaya başlandı. (...) Bilimin gelişmesi 1800'lü yıllarda **keşiflerin** yönünü değiştirdi. Pek çok **gezgin** bilimsel araştırmalar yapmak amacıyla da **yolculuklara** çıktı. Ünlü kaptan James Cook (Ceymis Kuk), Büyük Okyanus'ta pek çok **yolculuk** gerçekleştirdi ve deniz haritaları hazırladı. Doğa bilimci Alexander von Humbolt (Aleksandır von Humbolt), Güney Amerika'nın kuzeybatısında kelebekler, bitkiler ve yer bilim üzerine **keşifler** yaptı. (...) 1900'lü yıllar, önce Kuzey Kutbu'nun sonra da Güney Kutbu'nun **keşfedilmesiyle** başladı. ABD'li **gezgin** Robert Peary (Rabirt Piri), Kuzey Kutbu'na ilk ayak basan **gezgin** kabul edildi. Güney Kutbu'nun **keşfi** sırasında Norveçli **gezgin** Roald Amundsen (Roald Amundsen) ve İngiliz Robert Falcon Scott (Rabirt Falkın Sikat) arasında bir yarış oldu. (...) Böylece **keşifler tarihi** yeni bir yöne kayd. Uzayda **keşfedilecek** çok şey vardı." (Büyük Keşifler, s.180-183).

"Gerçek **sinemayla** tanışmam, büyüülü kutuyu tanıdıktan sonra olmalı. İlk gittiğim **sinema** da bir **bahçe sineması** olmalı. İlk gördüğüm **filmi** anımsamıyorum ama bunların öyle olacağı kesin. Çünkü o yıllarda, uzun ve sıcak **yaz** gecelerinin tek eğlencesi **bahçe sinemalarıydı**. (...) Geceleri konukluk için komşulara gitmenin dışında, bu darlığı ve sınırlılığı aştığımız tek yer, **yaz** boyunca **film** oynatan bahçelerdi. O yüzden, haftada birkaç kez **filmler** değişir, haftada birkaç kez **sinema** heyecanı daha akşam olmadan başlardı. (...) Önce sokakları dolaşan ve hangi **sinemada** hangi **filmin** gösterileceğini yüksek sesle duyuran çığırkanlar beklenirdi. Çığırkanların boyunlarından sarkıtılan afişlerde, oynatılacak **filmlerden** en göz alıcı sahneler bulunurdu. Çığırkan, bir yandan elindeki çingırağı sallayarak yürür, bir yandan **sinemanın** ve **filmlerin** adını yinelerdi. (...) Çığırkan sokaktan ayrılınca duyurusu yapılan **filmler** üstüne konuşmalar gidip gelirdi. (...) Birinden biri ya önceden **filmi** görmüş ya da bir görenden duymuş olurdu. (...) 'Bu akşam **sinemaya** gidiyoruz değil

mi?’ (...) Eve dönerken getirdikleri ekmek ya da yemişler, hemen koşulup ellerinden alınır, babaların yorgun oldukları öne sürülüp **sinemaya** gitmekten kaçınmaları önlenmeye çalışılırdı. (...) Bilirdik, **sinemaya** gidilecek akşamlarda, komşu evlerde yaşananlar birbirine çok benzer, insanlar duydukları ortak sevinç ve heyecanla birbirine daha da yakınlaşırdı. (...) Gidiş ne denli kalabalık olursa **filmlerin** tadı sanki o denli artardı. Sokaklardan geçildikçe hemen kapıdan birileri çıkıp eklenir, sonunda küçük küçük kervanlar halinde **film** oynatılan bahçeye varılırdı. (...) Sanki **filmin** anlamı, bu fotoğraflara bakmakla daha derinden kavranırdı. (...) **Bahçe sinemaları** alabildiğine geniş olurdu. (...) **Film** başlamadan önce ve verilen aralarda çeşitli satıcılar geçerdi bu orta yoldan. (...) Saatler önce başlayan törenin doruğuna sıra gelirdi artık: ışıkların sönmesine ve **filmin** başlamasına. (...) **Bahçe sinemasının** işletmecisi, bilet kuyruğunda bekleyenler olduğunu öne sürüp **filmi** başlatmazdı bir türlü. (...) **Bahçe sinemalarında** perdeyle sınırlı değildi görüntüler. (...) Öyle sanıyorum ki **bahçe sinemalarında film** seyrederek özlemler daha derin, yolculuklar daha heyecanlı, serüvenler daha doyumsuz gelirdi bize. **Bahçe sinemalarında** ayrıca uyku da yer alırdı görüntülerin içinde. Belki ikinci **film** oynarken nasıl olduğunu anlamadan gözlerim zaman zaman kapanır, ama **film** göz kapaklarımın arkasında yeni görüntülerle sürerdi. Böylece başkalarının görmediği sahneler de eklenmiş olurdu **filme**. (...) Son **film** bitip de ışıklar yanınca oturduğum iskemleye yavaş yavaş geri dönerdim. (...) Biz çocuklar, yola koyulmadan önce, ne yapıp edip **bahçe sinemasının** camlıklarında duran **film** fotoğraflarına bir kez daha göz atardık. (...) Kendiliğinden küçük küçük kümeler oluşur, herkes seyredilen **filmler** üzerine düşünceler ileri sürerdi. Kimi kadın oyuncuyu yeterince güzel bulmaz, kimine **filmin** sonu inandırıcı gelmez, kimi de göz yaşlarını tutamadığı sahneleri göklere çıkarırdı. Anneler, savaş **filmlerinde** ölen askerlere acırlardı en çok. (...) Evler ne denli dar ve sıcak, bizler ne denli yorgun ve uykusuz olursak olalım, bilirdik ki hem yarın yine bir araya geldiğimizde konuşmalar kaldığı yerden sürecek hem de birkaç gün sonra yeni **filmler** için o tören yeniden başlayacak.” (Yaz Sinemaları, s.219-223).

İncelenen 4 metinde eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık öğelerine rastlanmıştır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“At... Mızrak... Top... Fırın... Ekmek... Buğday... Demirci... Kılıç... Marangoz... Dipçik... Dökümcü... Kama... Dökmek... Tesviyeci... Demir... İşlemek... Saraç... Çarık... Araba... Yaylı... Kağıt... Ordu... Çarpışma... Silah... Ordu... Meclis... Kürsü... Başkomutan... Düşman... Ulus... Asker... Un... Bulgur... Yün... Tiftik... Cephe... Savaşmak... Siper...” (Anadolu İmecesı, s.57-59).

“Yırtıcı hayvan... Belgesel... Av... Evcil hayvan... Yunus Emre... Dörtlük... Ömer Hayyam... Yazın yapıtı... Victor Hugo... Sefiller...” (İyilik Üzerine, s.123-124).

“Keşif... Gezin... Eski Mısırlılar... Fenikeliler... Eski Yunanlar... Yelken açmak... Kızıldeniz... Atlas Okyanusu... Yolculuk... Kürek çekmek... Rüzgâr... Deniz... Balina... Dev kalamar... Güneş... Kutup Yıldızı... Dünya... Enlem... Boylam... Harita... Doğu... Batı... Kuzey... Güney... İzlanda... Grönland... Kuzey Amerika... Avrupalı... Vikingler... Gemi... Kara parçası... Yosun... Bulutlar... İpek Yolu... Ticaret... Ticaret yolu... Alım... Satım... Aslan... Kaplan... Ayı... Yaban hayvanı... Asya... Avrupa... Mekke... Medine... Çin... İspanya... Doğu ve Batı Afrika... Marco Polo... İbn Battuta... Bartolomeu Dias... Christopher Columbus... Vasco da Gama... Ferdinand Magellan... Hint Okyanusu... Ümit Burnu... Hindistan... Bahama Adaları... Amerika... Gemi... Mürettebat... Büyük Okyanus... Güney Amerika... Yer bilim... Coğrafya... Hava durumu... Kuzey Kutbu... Güney Kutbu...” (Büyük Keşifler, s.180-183).

“Sinema... Film... Afiş... Sahne... Bilet... Bilet kuyruğu... Oyuncu... Perde... Rol almak... Film sonu... Savaş filmi... Satıcı... Gazoz... Açacak... Gazoz şişesi... Kuruyemiş...” (Yaz Sinemaları, s.219-223).

Metin merkezli ölçütler içerisinde bulunan konu birliği/sürekliliği, başlık/içerik uyumu, paragraflar/bölümler arası uyum ölçütlerine incelenen 4 metin de uygundur.

Tablo 9. 6.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin okur merkezli özelliklerle uyumu/uyumsuzluğu

Okur Merkezli Özellikler	1. Metin	2. Metin	3. Metin	4. Metin
<i>Metinler amaçlılık ilkesine uygundur.</i>	X	X	X	X
<i>Metinler kabul edilebilirlik ilkesine uygundur.</i>	X	X	X	X
<i>Metinler bilgisellik ilkesine uygundur. (Öğrenci açısından yeni bilgi sunmaktadır.)</i>	X	X	X	X
<i>Metinler belirgin bir ileti taşımaktadır.</i>	X	X	X	X
<i>Metinlerin iletili öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılabilir.</i>	X	X	X	X
<i>Metinlerde sınıf düzeyine uygun dil kullanılmıştır.</i>	X	X	X	X
<i>Metinler okunabilirlik ilkelerine göre tam iletişim kurulabilir özelliktedir.</i>	X	X	X	X

İncelenen 4 metin de amaçlılık ilkesine uygundur. İncelenen 4 metin de kabul edilebilirlik ilkesine uygundur. “Anadolu İmeci” metninde ülkemizin temellerinin atıldığı Milli Mücadele’nin hangi zor şartlar altında zafere ulaştırıldığı, “İyilik Üzerine” metninde insan olmanın en önemli erdemlerinden olan iyilik yapmanın güzellikleri, “Büyük Keşifler” metninde insanlığın günümüzdeki coğrafya bilgisine ulaşabilmek için yaptığı keşifler ve bu keşiflerin sonuçları, “Yaz Sinemaları” metninde teknolojinin günümüzdeki kadar gelişmiş olmadığı eski zamanlarda insanların en büyük eğlencelerinden olan sinemaya nasıl büyük bir heyecanla gittikleri ele alınmaktadır. Bu nedenle incelenen 4 metinde de bilgisellik ilkesine rastlanmıştır. İncelenen 4 metinde de belirgin bir ileti bulunmaktadır. İncelenen 4 metinde iletiler öğrencilerin artalan

bilgileriyle uyumludur. İncelenen 4 metinde sınıf düzeyine uygun bir dil kullanılmıştır. Metinlerin okunabilirlik puanları Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. 6.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin okunabilirlik düzeyleri

Bilgilendirici Metinler	OSU	OTU	OP	<i>OKUNABİLİRLİK DÜZEYİ</i>
<i>Anadolu İmecesı</i>	2.696	8.744	61.451	BAĞIMSIZ
<i>İyilik Üzerine</i>	2.983	12.857	64.916	BAĞIMSIZ
<i>Büyük Keşifler</i>	2.670	8.841	60.681	BAĞIMSIZ
<i>Yaz Sinemaları</i>	2.907	10.049	65.667	BAĞIMSIZ

İncelenen metinlerin tümünün 6. sınıf seviyesi olan Bağımsız Okuma Düzeyi’ne uygun olduğu belirlenmiştir.

Tablo 11. 6.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin diğer özelliklerle uyumu/uyumsuzluğu

<i>Diğer Özellikler</i>	<i>1. Metin</i>	<i>2. Metin</i>	<i>3. Metin</i>	<i>4. Metin</i>
<i>Ders kitabına seçilen metinler yazım ve noktalama açısından uygundur.</i>	–	X	X	–
<i>Metinler öğrencinin ilgisini çekebilecek özelliktedir.</i>	X	X	X	X
<i>Seçilen metinler Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygundur.</i>	X	X	X	X
<i>Seçilen metinler milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir.</i>	X	X	X	X
<i>Metinler Türkçe programında belirtilen kazanımları edindirecek özellikleri taşımaktadır.</i>	X	X	X	X
<i>Metinler görsel öğelerle desteklenmiştir.</i>	X	X	X	X
<i>Metinler Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler göstermektedir.</i>	X	X	–	X

“Anadolu İmecesı” ve “Yaz Sinemaları” metinleri dışında incelenen 4 metinden 2 tanesi yazım ve noktalama açısından uygundur. “Anadolu İmecesı” metninde sayfa 58’de ‘Ne istersem yapılaca**ak, ne** söylersem yerine getirilecek.’ cümlesinde noktalama yanlış bulunuyor. Cümleler ‘ne...ne’ bağlacı ile bağlanmış. İlk cümlenin fiilinden sonra virgül getirilmiş ama bu yanlış bir kullanımdır. Çünkü bağlaçlardan önce ve sonra herhangi bir noktalama işareti getirilmez. “Yaz Sinemaları” metninde sayfa 220’de ‘Birinden **biri, ya** önceden filmi görmüş ya da bir görenden duymuş olurdu.’ cümlesinde noktalama yanlış bulunuyor. Cümleler ‘ya...ya’ bağlacı ile bağlanmış.

‘Biri’ sözcüğünden sonra virgül kullanılmaması gerekiyor. Çünkü bu sözcükten sonra ‘ya...ya’ bağlacı var. Bağlaçlardan önce ve sonra herhangi bir noktalama işareti getirilmez. Yine aynı metinde sayfa 220’de ‘En çarpıcı sahneleri, kendi başından geçmişcesine, bağıra çağıra anlatırdı ötekilere.’ cümlesinde ‘geçmişcesine’ sözcüğü yanlış yazılmıştır. Doğrusu ‘geçmişçesine’ şeklinde yazılmalıydı. Aynı metinde sayfa 221’de ‘Bir yandan da, sevinçli haberi komşu çocuklarına ulaştırmak için fırsat kollanırdı.’ cümlesinde noktalama yanlışı bulunuyor. Cümlede ‘da’ bağlacından sonra virgül kullanılmaması gerekiyor. Çünkü bağlaçlardan önce ve sonra herhangi bir noktalama işareti getirilmez. Aynı metinde sayfa 222’de ‘Öyle bir yolculuktu ki bu, ne evimiz kalırdı aklımda ne sokağımız ne de komşular, tanıdıklar.’ cümlesinde noktalama yanlışı bulunmaktadır. Cümlede ‘bu’ sözcüğünden sonra virgül kullanılmaması gerekiyor. Çünkü bu sözcükten sonra ‘ne...ne’ bağlacı var. Bağlaçlardan önce ve sonra herhangi bir noktalama işareti getirilmez. İncelenen 4 metin de öğrencinin ilgisini çekebilme ilkesi açısından uygundur. İncelenen metinler Türk Milli Eğitimi’nin amaçlarıyla ve temel ilkeleriyle uyumludur. İncelenen metinlerde milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir. “Büyük Keşifler” metni dışında incelenen 4 metnin 3 tanesinde Türk toplumunun kültürünü yansıtan özelliklere yer verilmiştir. Metinler, Türkçe Öğretimi Programı’ndaki kazanımları kazandıracak niteliktedirler. İncelenen metinler görsel öğelerle de desteklenmiştir. İncelenen metinlerden “Büyük Keşifler” metni dışında incelenen 4 metnin 3 metinde Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler bakımından uygundur.

Araştırmanın üçüncü sorusu: 7.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinler metinsellik ölçütleriyle uyumlu mudur?

Araştırmanın üçüncü sorusu ile ilgili bulgular Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. 7.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin metin merkezli özelliklerle uyumu/uyumsuzluğu

Metin Merkezli Özellikler	1. Metin	2. Metin	3. Metin	4. Metin	5. Metin	6. Metin
Metinler gönderimsel bağdaşıklık taşımaktadır.	K	K	K	K	K	K
Metinler değiştirmeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	X	X	–	–	X	X
Metinler bağlaçlara dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	X	X	X	X	X	X
Metinler eksiltiye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	X	X	X	X	X	X
Metinler yinelemeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	X	X	X	X	X	X
Metinler eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	X	X	X	X	X	X
Metinler konu birliği/sürekliliği taşımaktadır.	X	X	X	X	X	X
Metinler başlık ve içerik açısından uyumludur.	X	X	X	X	X	X
Metinler paragraflar/bölümler arası uyum taşımaktadır.	X	X	X	X	X	X

İncelenen 6 bilgilendirici metin gönderimsel bağdaşıklık öğelerinden bazılarını taşımamaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

Artgönderim ögesini taşıyan tümceler şu şekilde örneklendirilebilir:

“Atatürk ısrar ediyor, toprağı inceletiyor, çeşitli ağaçları tecrübeden geçiriyordu. Hiçbiri istenen ve beklenen sonucu vermiyordu. Ata'nın bu işle çok uğraşıp didindiğini ve bu yüzden çok da üzüldüğünü gören Etimesgutlu köylü (...)” (Artgönderim. Atatürk ve Anıları, s.48).

“‘Sen okumuşların sözüne daha çok inanırsın da ondan.’ Ata, ‘Bu sözün doğrudur.’ dedi.” (Artgönderim. Atatürk ve Anıları, s.49).

“‘Sen belki ömründe sevmişsindir. Fakat hiç sevildin mi? Bundaki zevk hiçbir şeyde yok. Hele âşığın Türk milleti olursa! Beni bu zevkten biraz daha ayırmayın.’” (Artgönderim. Atatürk ve Anıları, s.49).

“Sonra bina yapmasını bilen insanları toplayacaksınız. Binanın gösterişli ve sağlam olmasını istiyorsanız bunların da iyilerini, ustalarını bulmanız lazım. Duvarcının iyisi, demircinin bilmişi, marangozun ustası... Malzeme de iyi cinsten olmalı.” (Artgönderim ve Öngönderim. Yıkamak Kolay, s.86).

“Yalnız kazma sallamasını bilen, duvarların altında kalmayacak kadar kendisini korumasını becerebilen birkaç adam o canım binayı, bunca emek ve bilgi ile senelerce çalışarak meydana getirilmiş eseri, birkaç haftada yerle bir ederler. Onlara ‘Haydi yapın bakalım bunu yeniden!’ deseniz yüzünüze aval aval bakarlar ve çekip giderler... Çünkü yıkmak için sadece kazma sallamayı bilmek yeter ve bunun için fazla bir hünerle, okullarda okuyup fakültelerden diploma almaya ihtiyaç yoktur. Yapıcı insanlar yetiştirmek uğrunda okullar açmak gerekirken yıkıcı yetiştirmek için buna gereksinim yoktur.” (Artgönderim. Yıkamak Kolay, s.87).

“Bir düzen emekle, bilgi ile kurulur; bilgiden yoksun insanlar onu kolaylıkla bozabilirler.” (Artgönderim, s.87).

“Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Bey, yarışmaya gelen şiirleri tek tek inceledi. Ona göre milli marşı en iyi şekilde sadece Mehmet Âkif yazabilirdi.” (Artgönderim. İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.105).

“Hamdullah Suphi Bey, Mehmet Âkif ‘e bir mektup yazarak ve onun endişelerini gidererek şiiri yazmasını istedi. Mektubun etkisi oldu mu? Evet, elbette...” (Artgönderim ve Öngönderim. İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.105).

“Yazıyor, üzerini çiziyor, yeniden yazıyor bazen bir mısra üzerinde günlerce uğraşıyor, düşüncelere dalyordu. Uyku nedir unutmuştu. Hatta Meclis görüşmeleri

sırasında bile yazacağı şiir üzerinde düşünmeye devam ediyordu. Bu çalışmalarının sonucunda İstiklal Marşı'nı tamamladı.” (Artgönderim. İstiklal Marşı'nın Kabulü, s.105).

*“**Mehmet Âkif**, İstiklal Marşı'nın kabul edildiği gün duygularını şöyle ifade etmişti: ‘Hayatımdaki en heyecanlı gündü.’ Hatta milletvekilleri marşı dinleyip coşkuyla alkışlarken o mütevazılığından genel kurulda duramamış ve salondan çıkmıştı.” (Artgönderim. İstiklal Marşı'nın Kabulü, s.105).*

*“**Davulun sesi**, insanı yerinden oynatır, yüreğini hoplatır derler. **Bu ses** buruk bir heyecan verir, yigitleri coşturur.” (Artgönderim. Anadolu Davulu, s.165).*

*“Yine **insanlar** vardır, **onlar** tek bir söz söylemeseler dahi, tek bir bakışlarıyla mihlanır kalırsınız olduğunuz yerde bin azar işitmişçesine.” (Artgönderim. Bazı İnsanlar, s.206).*

*“**İnsanlar** vardır, tanıdığımızı düşünürüz. **Onların** inceliklerini biliriz, bellemişizdir. Ancak **onların** niteliklerini hiç görememişizdir. **Bu**, **onları** hiç mi hiç tanıyamamışızdır anlamına gelir.” (Artgönderim. Bazı İnsanlar, s.206).*

*“**Davranışları**, **tutumları**, **eğilimleri** kesinkes belirleyecek belli yaşanmışlıkların geride kaldığı bir noktadan itibaren tanımaya başladığımız insanları, tam anlamıyla tanıdığımızı söylemek doğru değildir. Ancak **bunların** yeterli olabildiği insanlar var elbette. **Bu kanı** önceki kuşaklar tarafından da kim bilir kaç kez saptanmış olmalı ki atasözleri bile üretilmiş bu konu üzerine. ‘**İnsan insanı alışverişte görsün.**’, ‘**Birisini tanımak için ya seyahate gideceksin ya yemek yiyeceksin.**’, ‘**İnsanoğlu çiğ süt emmiştir.**’ gibi.” (Artgönderim ve Öngönderim. Bazı İnsanlar, s.207).*

*“Geri kalan insanlar, **idare lambasının yağı bitti yani benim tahammülüm bitti, kalmadı derken onları yatıştıranlardır.**” (Artgönderim. Bazı İnsanlar, s.209).*

*“**Dikenlisi de var, dikensizi de. Diken gibi gözükseler de pür şifa olanlar var deve dikenini misali.** Mesele, **onlara** nasıl bakıldığına. Gözde yani. **Görünen mi, görülmesi istenen mi, yoksa bütün mü bizi cezbetmeli.** Mesele **bu.**” (Artgönderim. Bazı İnsanlar, s.209).*

*“O halde insanın bazen ateş olup yaktığını, bazen su olup ferahlattığını, kimileyin merhem olup yara kapattığını, belki bize en unutulmaz dersleri öğrettiğini bilerek ve önce kendimizin bir insan olduğunu hep anımsayarak **insanları**, insani*

duygularımızla değerlendirmek, **onlara** yaklaşmak, **onları** anlamaya çalışmak doğru olmaz mı?” (Artgönderim. Bazı İnsanlar, s.209).

“*Ancak ne kadar bağırırsak bağıralım kimi zaman sesimizi duyuramayız. İşte bu durumda yapılacak en iyi şey ‘ıslık çalmak’tır.*” (Artgönderim. Islıkla Haberleşenler, s.251).

“***Kuşköy**, sarp yamaçlar üzerinde yer alıyor; ortasından da Çanakçı Deresi geçiyor. Üstelik burada evler genellikle birbirine uzak. Kimi evlerin birinden diğerine gitmek için yaklaşık 2 kilometre yürümek gerekiyor. Kuşköylüler, bu mesafeyi yürüyüp birbirlerinin yanına gitmek yerine uzaktan ıslıkla haberleşmeyi yeğliyorlar.*” (Artgönderim. Islıkla Haberleşenler, s.251).

“*Bölgede yüzlerce yıldır konuşulduğu bilinen kuş dilinde, Türk alfabesindeki ‘i, ö, o, f, k, ç’ sesleri çıkarılabiliyor. Bu seslerle heceler de oluşturulabiliyor. ‘Göç, çoç, foç, iç’ gibi. Bu hecelerin bir araya getirilmeleriyle de Türkçe sözcüklere benzeyen sesler çıkarılabiliyor.*” (Artgönderim. Islıkla Haberleşenler, s.251).

“*Kuşköy’de, her yıl haziran ayının son haftası **Kuş Dili Festivali** düzenleniyor. Bu festivalde çeşitli etkinlikler ve yarışmalar gerçekleştiriliyor. Bu yarışmalardan biri de kuş dili yarışması! Bu yarışmada iki grup yarışmacı, jürinin belirlediği ‘Yaylaya gidecek misin?’, ‘Fındık toplamaya gidelim mi?’, ‘Baban evde mi?’ gibi cümleleri kuş diliyle birbirine anlatmaya çalışıyor.*” (Artgönderim ve Öngönderim. Islıkla Haberleşenler, s.252).

“***Bilim insanları** da ıslık dilleri konusunda araştırmalar yapıyorlar. Bunlardan biri de Fransız Julien Meyer (Jülyen Meyer) adlı ‘biyoakustik’ uzmanı. Julien Meyer de ıslık dilleri üzerinde çalışıyor. Bu amaçla farklı ülkelere gidiyor. Oradaki insanlarla görüşerek ıslık dilleri hakkında bilgi topluyor. Meyer, ıslık dilinde yapılan konuşmaları ses kayıt aygıtıyla kaydediyor. Daha sonra bu konuşmaları inceliyor.*” (Artgönderim. Islıkla Haberleşenler, s.252).

“*Meyer, ıslık dillerinin insanlık kültürünün değerli birer hazinesi olduğunu düşünüyor. Bu nedenle de korunmaları gerektiğine inanıyor.*” (Artgönderim. Islıkla Haberleşenler, s.252).

“*Afrika’nın batısında, İspanya’ya bağlı Kanarya Adaları’ndan biri olan La Gomera’da yaşayan insanlar da ‘silbo gomera’ adı verilen bir ıslık dili kullanıyorlar.*

Bu dilin, Kuzey Afrika’da yaşayan Berberilerin dili olan Berbericeden köken aldığı ve 15. Yüzyıldan daha eskiye dayandığı düşünülüyor.” (Artgönderim. Isıklı Haberleşenler, s.252).

“Ancak La Gomera’da ısıklı dilinin yeni kuşaklarca kullanılmadığı belirlenmiş. Bu durum, silbo gomeranın zaman içinde yok olması anlamına geliyor. Bu nedenle 2003 yılından beri silbo gomera, bu adadaki okullarda zorunlu ders haline getirilerek çocuklara öğretilmeye başlanmış.” (Artgönderim. Isıklı Haberleşenler, s.252).

Öngönderim ögesini taşıyan tümceler şu şekilde örneklendirilebilir:

“Cumhuriyet’in 12. yıl dönümü için birçok döviz hazırlanmıştı: ‘Atatürk bizim en büyüğümüzdür.’, ‘Atatürk, bu milletin en yükseğidir.’, ‘Türk milleti asırlardan beri bağrından bir Mustafa Kemal çıkardı’... Dövizler listesini gözden geçiren Atatürk hepsini çizdi, yalnız şunu yazdı: ‘Atatürk bizden biridir.’” (Öngönderim. Atatürk ve Anıları, s.49).

“Çözüm hemen bulundu. Günümüzdeki adıyla Milli Eğitim Bakanlığı o zamanki adıyla Maarif Vekâleti, milli marş için bir yarışma açtı.” (Öngönderim. İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.104).

“Ne demişler: ‘Arı kovanı oğulsuz olmaz, düğün dernek davulsuz olmaz.’” (Öngönderim. Anadolu Davulu, s.164).

“İnsanlar tanırız; sevdiğimiz, hoşlandığımız, kaçtığımız, ayırık otu muamelesi ettiğimiz.” (Öngönderim. Bazı İnsanlar, s.206).

“Ülkemizde de ısıklıla haberleşenler var. Giresun’un Çanakçı ilçesindeki Kuşköy’de yaşayanlar gibi.” (Öngönderim. Isıklı Haberleşenler, s.251).

İncelenen 6 metinden “İstiklal Marşı’nın Kabulü” ve “Anadolu Davulu” metinleri dışında 4 tanesinde değiştirmeye dayalı bağdaşıklık ögeleri bulunmaktadır değiştirmeye dayalı bağdaşıklık ögeleri bulunmamaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“Taşhan’ın önüne kadar **böyle**, halkın kucağında geldi.” (Atatürk ve Anıları, s.48).

“Bir de **böyle** bir binayı yıkmayı düşününüz.” (Yıkma Kolay, s.87).

“**Öyle** görünür şüphesiz.” (Yıkma Kolay, s.87).

“Hep anlatılan ya da övünülen veya **öyleymişçesine** gösterilen nitelikler, özellikler, o ana kadar kendini gösterme fırsatı bulamamış olsalar da buldukları ilk fırsatta ortaya çıkmış, dolayısıyla insanın aynası olmuşlardır içini dışa vuran. Mesele, o noktada insanı insan olarak mı değerlendirmek, yoksa hep sanki **öyleymiş** gibi sunulan görüntünün, aslında çok farklı bir görüntü olduğunu anlamının sıkıntısıyla veryansın mı etmek olduğudur.” (Bazı İnsanlar, s.207).

“Sonra hâlâ **böyle** insanların bulunduğuna sevinirsiniz onları tanımış olmanın şansıyla.” (Bazı İnsanlar, s.208).

“İşte **öyle** insanlar.” (Bazı İnsanlar, s.209).

“**Böyle** akrabalarınız, arkadaşlarınız olsun istersiniz.” (Bazı İnsanlar, s.209).

“**Böylece** farklı ıslık dilleri gelişmiş.” (Bazı İnsanlar, s.251).

“Çünkü teknolojinin ilerlemesiyle birlikte cep telefonu gibi aygıtların kullanımı yaygınlaşıyor ve **böylece** ıslık dilleri ortadan kalkıyor. (...) **Böylece** bu dillerin ortadan kalkmaması sağlanıyor.” (Işıkla Haberleşenler, s.252).

İncelenen 6 metinde bağlaçlara dayalı bağdaşıklık öğeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“Fidan dikme, Ankara’yı ağaçlandırma **ve** yeşertme merakı, Atatürk’ü her gün çiftliğe çekiyordu.” (Atatürk ve Anıları, s.48).

“Hiçbiri istenen **ve** beklenen sonucu vermiyordu. Ata’nın bu işle çok uğraşıp didindiğini **ve** bu yüzden çok **da** üzülüğünü gören Etimesgutlu köylü, bir gün, ‘Abe Paşa’m. Zor işlerden hoşlanırsın, olmayacağı öldürmek istersin **ama** bu toprak kıraçtır.’ dedi. Atatürk, ‘**Mademki** topraktır, mutlaka tutacak!’ dedi.” (Atatürk ve Anıları, s.48).

“Burası toprak olsaydı, dediğin doğru olurdu. **Fakat** bu toprak değil.” (Atatürk ve Anıları, s.48).

“Atatürk, bu cahil **fakat** toprağın dilinden çok iyi anlayan tecrübeli köylünün sözünü dinledi.” (Atatürk ve Anıları, s.49).

“Sen okumuşların sözüne daha çok inanırsın **da** ondan.” (Atatürk ve Anıları, s.49).

“Ben okumuşların sözüne daha çok inanırım. **Fakat** bu yaşa kadar toprakla uğraşan sana **da** inanırım. **Çünkü** bu işte sen **de** ‘okumuş’ sayılırsın.” (Atatürk ve Anıları, s.49).

“Atatürk, tam bir halk adamıydı **ve** asıl kuvvet kaynağının halk olduğu inancındaydı. Cumhuriyet’in yıl dönümünde Ankara şehri, köylerden **ve** kasabalardan gelen halkla dolmuştu.” (Atatürk ve Anıları, s.49).

“Sen belki ömründe sevmişsindir. **Fakat** hiç sevildin **mi**?” (Atatürk ve Anıları, s.49).

“Ne kadar emek **ve** bilgi istiyor!” (Yıkamak Kolay, s.86).

“Binanın gösterişli **ve** sağlam olmasını istiyorsanız bunların **da** iyilerini, ustalarını bulmanız lazım. Malzeme **de** iyi cinsten olmalı.” (Yıkamak Kolay, s.86).

“**Ama** bilgili insanlar, iyi yetişmiş ustalarla **ve** uzun uzun emek harcadıktan sonra ortaya çıkan bina gözleri **ve** gönülleri okşar; karşısına geçer, onu hayranlıkla seyredersiniz. Çok uğraşmışsınızdır **ama** bir eser vücuda getirdim diye **de** haklı olarak övünebilirsiniz. Bir **de** böyle bir binayı yıkmayı düşününüz. **Ne** mimara **ne** mühendise **ne** bilgili duvarcılara **ne** usta marangozlara **ne** iyi yetişmiş demircilere ihtiyaç vardı. Yalnız kazma sallamasını bilen, duvarların altında kalmayacak kadar kendisini korumasını becerebilen birkaç adam o canım binayı, bunca emek **ve** bilgi ile, senelerce çalışılarak meydana getirilmiş eseri, birkaç haftada yerle bir ederler. Onlara ‘Haydi yapın bakalım bunu yeniden!’ deseniz yüzünüze aval aval bakarlar **ve** çekip giderler... **Çünkü** yıkmak için sadece kazma sallamayı bilmek yeter **ve** bunun için fazla bir hünere, okullarda okuyup fakültelerden diploma almaya ihtiyaç yoktur.” (Yıkamak Kolay, s.86-87).

“Bir makineyi yapmak **ve** işletmek nelere bağlıdır, pekâlâ bilirsiniz. O makineyi dünyanın iyi yetişmiş, birinci sınıf mütehasssısı vücuda getirilebilir; işletmek için **ise** gene zeki **ve** bilgili insana ihtiyaç vardır. Ama o makineyi bozmak için **ne** zeka ister **ne** bilgi. Bilgisizlik makineyi berbat etmek için yeter **de** artar bile!” (Yıkma Kolay, s.87).

“Ne yazık **ki** yapmanın zor, yıkmmanın kolay olması ucuz başarılar elde etmek hevesinde olan insanları yıkıcı olmaya teşvik ediyor. Yıkma **da** başarı **mıdır**, diyeceksiniz.” (Yıkma Kolay, s.87).

“**Ama** yerine bir şey yapmaya gücü yetmeyenlerin yıkıcılığı, sadece bir varlığı ortadan kaldırmakla sonuçlanır. Bu **da** marifet değildir. Bu **da** bilgili insanların elinde, cahillerin değil.” (Yıkma Kolay, s.87).

“Bunun içindir **ki** yıkıcı olarak ortaya çıkan insanların, iyi bir şey yapmaya yeter güçleri olup olmadığını iyice yoklamak gerektiğine inanıyorum. Eğer bunlar sadece yıkıcı **iseler** tahrip etmekten başka bir sonuç elde edemezler. Her şeyi yıkarlar **ve** sonunda ortada yıkıntıdan başka bir şey kalmaz.” (Yıkma Kolay, s.87).

“Dünyaya hiçbir şey bilmeden geldikleri için yapmayı öğreninceye kadar yıkmak, kırmak **ve** bozmakta mahir olurlar. Bizim **ise** yapıcı insanlara çok ihtiyacımız vardır.” (Yıkma Kolay, s.87).

“Yeni kurulan ülkemizin **de** bir milli marşı olması isteniyordu. Milli marş **hem** bağımsızlığımızın sembolü olacak **hem de** yurdumuzun işgal edildiği **ve** ordumuzun düşmanla mücadele ettiği dönemde halkın moralini artıracaktı.” (İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.104).

“Ayrıca Hakimiyet-i Milliye gazetesinde **de** yayımlanarak herkese duyuruldu.” (İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.104).

“**Ama** herkes gördü **ki** şiirler arasında milli marş olmayı hak edecek düzeyde bir şiir yoktu.” (İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.104).

“**Çünkü** daha önce yazdığı vatan, millet şiirleri ile dikkatleri çekmişti.” (İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.105).

“Hamdullah Suphi Bey, Mehmet Âkif’e bir mektup yazarak **ve** onun endişelerini gidererek şiiri yazmasını istedi. Mektubun etkisi oldu **mu?**” (İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.105).

“Eline kağıdı, kalemi aldı **ve** çalışmaya başladı.” (İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.105).

“Marş, 26 Şubat 1921’de gazetelerde yayımlandı **ve** herkesin büyük beğenisini kazandı.” (İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.105).

“Hatta milletvekilleri marşı dinleyip coşkuyla alkışlarken o mütevazılığından genel kurulda duramamış **ve** salondan çıkmıştı.” (İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.105).

“Anadolu’da bayram **da** seyran **da** davulla başlar. Davul güm güm vurmadıkça bayramın seyranın tadı **mı** olur? Düğün **mü** var?” (Anadolu Davulu, s.164).

“Anadolu düğünlerinin baş konuğu davuldur derler **ve** bir hikayesini anlatırlar.” (Anadolu Davulu, s.164).

“Ne var **ki** değil sokağa, odasından bile dışarı çıkmayan bu kızı kimlere versin?” (Anadolu Davulu, s.164).

“Kimi elli okkalık gürzleri havaya uçurmuş, kimi at üzerinde en zor hareketleri yapmış **ama** kız oralı bile olmamış.” (Anadolu Davulu, s.164).

“Güneş batarken **de** kız nazlı nazlı meydanda görünmüş. Görünmesiyle **de** bir alkış tufanı kopmuş.” (Anadolu Davulu, s.164).

“Seferlerde, Türk ordusunun yanında ‘mehter’ **de** yürür, yol boyu marşlar çalarak heyecan verirmiş. Mehterin baş çalgısı **da** davul **ve** köstür.” (Anadolu Davulu, s.165).

“Bilirsiniz, Anadolu’da bir **de** ramazan davulu vardır.” (Anadolu Davulu, s.165)

“Kapıyı tokmakla dövmek **de** hoş değil. Tok bir sesle uyandırmak, uyandıktan sonra **da** eğlendirmek daha uygun demişler **ve** davulcuya bu görevi vermişler. Davulcu **hem** tokmak vurur **hem** söyler: ‘Tohumunu at **da** gel/ Arpa buğday sat **da** gel/ Uyan hey ağam uyan/ Orucunu tut **da** gel.’” (Anadolu Davulu, s.165).

“**Ama** gelin ‘**Hem** ağlarım **hem** giderim.’ diyerek sevincini gözyaşıyla anlatır, o başka... ‘Davulun sesi uzaktan hoş gelir.’ diye bir **de** atasözümüz vardır.” (Anadolu Davulu, s.166).

“İnsanlar tanırız, bir ihtiyaçtılar, kelimelerinden tutun **da** kelimelerini vurguladıkları ses tonlarına kadar ferahlatıcı bir esinti gibidirler.” (Bazı İnsanlar, s.206).

“Arabalarının markasını biliriz, oturduğu semti **de**. (...) Ancak onların niteliklerini hiç görememiştir. Bu, onları hiç **mi** hiç tanıyamamış anlamına gelir. Bir bakıma tanıdığımız sandıklarımızı **da** ne kadar tanıdığımız, asla pek tanıdık bir konu değildir. Sadece günaydınlaşmadan, selamlaşmadan, iyi akşamlar, esenlikler dilemekten öteye gidemeyen **ya da** mecburen paylaşılan birkaç konunun dışına taşamayan paylaşımlar, insanlar hakkında bizde, bizim hakkımızda **da** insanlarda bir fikir uyandırır **da** bu fikri bir kanaat boyutunda algılamamak gerekir.” (Bazı İnsanlar, s.206).

“Çocukluğunu bilmediğimiz, nasıl sevildiğini **ya da** hırpalandığını, ne kadar kabul gördüğünü hiç öğrenmediğimiz **ya da** itelendiğine tanık olmadığımız insanları belli bir başlangıçtan itibaren tanırız. Üniversite sıraları, komşuluk **ya da** iş ortamları gibi çocukluktan çıkmış olan daha sonraki zamanlarda tanımışızdır çoğu insanı.” (Bazı İnsanlar, s.207).

“**Ancak** bunların yeterli olabildiği insanlar var elbette. Bu kanı önceki kuşaklar tarafından **da** kim bilir kaç kez saptanmış olmalı **ki** atasözleri bile üretilmiş bu konu üzerine. ‘Birisini tanımak için **ya** seyahate gideceksin **ya** yemek yiyeceksin.’” (Bazı İnsanlar, s.207).

“Eğer o nice sonra tanımamışlık fikrini oluşturan olgu yaşanmamış olsa idi, demek **ki** dostluk sürecekti. Ne zaman bir tanışıklığı, arkadaşlığı, hatta evliliği o ana kadar sıradan **ve** kanıksanmış olmayan ciddi bir test beklerse bu test kırılma noktası **ya da** pekişme noktası olabilir.” (Bazı İnsanlar, s.207).

“Hep anlatılan **ya da** övünülen **veya** öyleymişçesine gösterilen nitelikler, özellikler, o ana kadar kendini gösterme fırsatı bulamamış olsalar **da** buldukları ilk fırsatta ortaya çıkmış, dolayısıyla insanın olmuşlardır içini dışına vuran. Mesele, o noktada insanı insan olarak **mi** değerlendirmek, yoksa hep sanki öyleymiş gibi sunulan görüntünün, aslında çok farklı bir görüntü olduğunu anlamamanın sıkıntısıyla veryansın **mi** etmek olduğudur. Her iki seçeneği **de** tercih edenler var.” (Bazı İnsanlar, s.207).

“Bazı insanlar vardır görüntüde hiçbir şey algısı uyandırır **ama** yarım saatlik sohbet sonunda çok şey oldukları inancını yıkılmaz şekilde oluştururlar.” (Bazı İnsanlar, s.208).

“Bu tür bir buluş, bulanı sevindirmesinin yanı sıra, dış görüntünün yanıltıcı olabileceğini **de** öğretmiştir bize hoş bir sürprizle.” (Bazı İnsanlar, s.208).

“Ziraat mühendisi **ya da** yer bilimci değildir.” (Bazı İnsanlar, s.208).

“İnsanlar vardır, nasıl olduğunuz değil **de** nasıl imkanlar sunacağınız önemlidir onlara.” (Bazı İnsanlar, s.208).

“Konuşmaları **da** hep teskin edicidir.” (Bazı İnsanlar, s.208).

“**Ancak** onlar, on milyonda bir çıkarlar. Onları bulmak kolay değildir, bulunca **da** kıymetini bilmek kolay değildir. Bilenler **de hem** akıllıdır **hem de** şanslı.” (Bazı İnsanlar, s.208).

“Hani kırk kişi girişimde bulunur **da** bir işi halledemez **ama** biri çıkar bir söz ile halleder her şeyi ya.” (Bazı İnsanlar, s.209).

“Dikenlisi **de** var, dikensizi **de**. Diken gibi gözükseler **de** pür şifa olanlar var deve dikenini misali. (...) Görünen **mi**, görülmesi istenen **mi**, yoksa bütün **mü** bizi cezbetmeli.” (Bazı İnsanlar, s.209).

“‘**Ya** olduğun gibi görün **ya** görüldüğün gibi ol.’ demiş yine Mevlânâ. O halde insanın bazen ateş olup yaktığını, bazen su olup ferahlattığını, kimileyin merhem olup yara kapattığını, belki bize en unutulmaz dersleri öğrettiğini bilerek **ve** önce kendimizin bir insan olduğunu hep anımsayarak insanları, insani duygularımızla değerlendirmek, onlara yaklaşmak, onları anlamaya çalışmak doğru olmaz **mi**?” (Bazı İnsanlar, s.209).

“**Ancak** en kadar bağırırsak bağıralım kimi zaman sesimizi duyuramayız.” (Işıklı Haberleşenler, s.251).

“Ardından **da** ıslıkla haberleşmeye başlamışlar. Ülkemizde **de** ıslıkla haberleşenler var.” (Işıklı Haberleşenler, s.251).

“Kuşköy, sarp yamaçlar üzerinde yer alıyor; ortasından **da** Çanakçı Deresi geçiyor.” (Işıklı Haberleşenler, s.251).

“Bu festivalde çeşitli etkinlikler **ve** yarışmalar gerçekleştiriliyor. Bu yarışmada iki grup yarışmacı, jürinin belirlediği ‘Yaylaya gidecek **misin?**’, ‘Fındık toplamaya gidelim **mi?**’, ‘Baban evde **mi?**’ gibi cümleleri kuş diliyle birbirine anlatmaya çalışıyor.” (Islıkla Haberleşenler, s.252).

“Bilim insanları **da** ıslık dilleri konusunda araştırmalar yapıyorlar. Bunlardan biri **de** Fransız Julien Meyer (Jülyen Meyer) adlı ‘biyoakustik’ uzmanı. ‘Biyoakustik’, insanların **ve** hayvanların çıkardıkları sesleri inceleyen bilim dalının adı. Julien Meyer **de** ıslık dilleri üzerinde çalışıyor.” (Islıkla Haberleşenler, s.252).

“Bu nedenle **de** korunmaları gerektiğine inanıyor. **Çünkü** teknolojinin ilerlemesiyle birlikte cep telefonu gibi aygıtların kullanımı yaygınlaşıyor **ve** böylece ıslık dilleri ortadan kalkıyor.” (Islıkla Haberleşenler, s.252).

“Ayrıca bazı toplumlarda ıslık yerine davul, flüt, gitar, gong gibi müzik aletleri **de** haberleşme amacıyla kullanılıyor.” (Islıkla Haberleşenler, s.252).

“Afrika’nın batısında, İspanya’ya bağlı Kanarya Adaları’ndan biri olan La Gomera’da yaşayan insanlar **da** ‘silbo gomera’ adı verilen bir ıslık dili kullanıyorlar. Bu dilin, Kuzey Afrika’da yaşayan Berberilerin dili olan Berbericeden köken aldığı **ve** 15. Yüzyıldan daha eskiye dayandığı düşünülüyor.” (Islıkla Haberleşenler, s.252).

“**Ancak** La Gomera’da ıslık dilinin yeni kuşaklarca kullanılmadığı belirlenmiş.” (Islıkla Haberleşenler, s.252).

“**Ancak** ıslık çalmayı öğrenmek için biraz sabırlı olup pek çok deneme yapmak gerekir.” (Islıkla Haberleşenler, s.252).

İncelenen 6 metinde eksiltiye dayalı bağdaşıklık öğeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“(Onlar) pek teklifsiz, senli benli konuşurlardı.” (Atatürk ve Anıları, s.48).

“(Sen) zor işlerden hoşlanırsın, olmayacağı oldurmak istersin ama bu toprak kıraçtır. Fidan tutmaz, (sen) niye bu kadar zorlanırsın?” (Atatürk ve Anıları, s.48).

“(Sen) benim toprak dediğime bakma. Toprak dedimse (ben) sözün gelişi söyledim. Burası toprak olsaydı, (senin) dediğin doğru olurdu.” (Atatürk ve Anıları, s.48).

“(Sen) amma yaptın ha!” (Atatürk ve Anıları, s.49).

“(Ben) ne dediklerini bilmem, ince yüzün alt tarafı boydan boya kayalıktır. (Sen) istersen kazdır.” (Atatürk ve Anıları, s.49).

“(O), arazinin çeşitli yerlerini kazdırdı.” (Atatürk ve Anıları, s.49).

“(Sen) neden bunu şimdiye kadar bana söylemedin?” (Atatürk ve Anıları, s.49).

“(Senin) bu sözün doğrudur. (...) Fakat (ben) bu yaşa kadar toprakla uğraşan sana da inanırım.” (Atatürk ve Anıları, s.49).

“(Onlar) ‘(Siz) artık otomobile binseniz.’ dediler. (O) uyanır gibi oldu.” (Atatürk ve Anıları, s.49).

“Fakat (sen) hiç sevildin mi? (...) Hele (senin) âşığın Türk milleti olursa! (Siz) beni bu zevkten biraz daha ayırmayın.’ Taşhan’ın önüne kadar böyle, (o) halkın kucağında geldi.” (Atatürk ve Anıları, s.49).

“(Siz) önce bir mimar bulacaksınız güzel bir plan çizecek. (...) (Siz) çok uğraşmışsınızdır ama (ben) bir eser meydana getirdim diye haklı olarak övünebilirsiniz. (Siz) bir de böyle bir binayı yıkmayı düşününüz. (...) (Siz) yıkmak da başarı mıdır, diyeceksiniz. (...) (Siz) çocukları bilirsiniz. (Onlar) dünyaya hiçbir şey bilmeden geldikleri için yapmayı öğreninceye kadar yıkmak, kırmak ve bozmakta mahir olurlar. Sonra yavaş yavaş yapmayı öğrenir, (onlar) yıkıp bozmamaya çalışarak yapıcı olmanın yolunu tutarlar.” (Yıkmak Kolay, s.86-87).

“(Bizim) yeni kurulan ülkemizin de bir milli marşı olması isteniyordu. Milli marş hem (bizim) bağımsızlığımızın sembolü olacak hem de (bizim) yurdumuzun işgal edildiği ve (bizim) ordumuzun düşmanla mücadele ettiği dönemde halkın moralini artıracaktı. Ayrıca (bizim) bağımsızlığa olan inancımızı pekiştirecekti.” (İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.104).

“(Bizim) günümüzdeki adıyla Milli Eğitim Bakanlığı o zamanki adıyla Maarif Vekâleti, milli marş için bir yarışma açtı.” (İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.104).

“(O), Mehmet Âkif’in yarışmaya katılmadığını öğrendi. (...) Kısa bir araştırmadan sonra (o), Mehmet Âkif’in neden yarışmaya katılmadığını öğrendi.” (İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.105).

“(O) eline kağıdı, kalemi aldı ve çalışmaya başladı. (O) yazıyor, üzerini çiziyor, yeniden yazıyor bazen bir mısra üzerinde günlerce uğraşıyor, düşüncelere dalıyordu. (O) uyku nedir unutmuştu. (O) hatta Meclis görüşmeleri sırasında bile yazacağı şiir üzerinde düşünmeye devam ediyordu. (O) bu çalışmalarının sonucunda İstiklal Marşı’nı tamamladı.” (İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.105).

“(Onlar) ne demişler: ‘Arı kovanı oğulsuz olmaz, düğün dernek davulsuz olmaz.’ (Onlar) Anadolu düğünlerinin baş konuğu davuldur derler ve bir hikayesini anlatırlar. (Biz) dinleyelim.” (Anadolu Davulu, s.164).

“Ne var ki değil sokağa, (kendi) odasından bile dışarıya çıkmayan bu kızı (o) kimlere versin? (O) ülkeye duyurmuş: ‘Kim (benim) kızımı kendi isteği ile konaktan dışarı çıkarabilirse (ben) onunla evlendireceğim.’” (Anadolu Davulu, s.164).

“(Sen) tohumunu at da gel/ (Sen) arpa buğday sat da gel. (...) (Biz) eğlenip gülüşelim/ (Biz) tanışıp bilişelim/ (Sen) bahşişini hazırla/ (Biz) bayramda görüşelim. (...) (Benim) davulum tokmak ister.” (Anadolu Davulu, s.165).

“‘Davulun sesi uzaktan hoş gelir.’ diye bir de (bizim) atasözümüz vardır.” (Anadolu Davulu, s.166).

“(Biz) onlarla konuşunca bir şelalenin tertemiz sularında arınmış gibi oluruz sanki. (...) Bir bakıma (bizim) tanıdığımızı sandıklarımızı da ne kadar tanıdığımız, asla pek tanıdık bir konu değildir. (...) (Biz) çok dostluklar biliriz, nice sonra ‘Onu hiç tanımamışım.’ yakınmaları ile bitiverir. (...) Her insan bir dünyadır, her dünyanın içerdiği atmosfer farklıdır, diye (biz) düşünmeye başlarız. (...) (Siz) onlara yetecek hiçbir diplomanın mevcut olmadığı kanısına varırsınız. (Siz) böyle akrabalarınız, arkadaşlarınız olsun istersiniz.” (Bazı İnsanlar, s.206-209).

“(Biz) çok uzaktaki bir arkadaşımıza seslenmek istediğimizde genellikle (bizim) ilk yaptığımız şey bağırarak olur. Ancak (biz) ne kadar bağırırsak bağıralım kimi zaman sesimizi duyuramayız.” (Islıkla Haberleşenler, s.251).

“(Sen) yaylaya gidecek misin? (Biz) fındık toplamaya gidelim mi? (Senin) baban evde mi?” (Islıkla Haberleşenler, s.252).

“(O) bu amaçla farklı ülkelere gidiyor. (O) oradaki insanlarla görüşerek ıslık dilleri hakkında bilgi topluyor. (O) daha sonra bu konuşmaları inceliyor.” (Islıkla Haberleşenler, s.252).

“(Siz) ıslık çalabiliyorsanız sevdiğiniz melodileri ıslıkla çalmayı başarabilirsiniz.” (Islıkla Haberleşenler, s.252).

İncelenen 6 bilgilendirici metinde yinelemeye dayalı bağdaşıklık öğeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“**Atatürk**’ün Etimesgut köyünde bir ahbabı vardı. (...) Fidan dikme, Ankara’yı ağaçlandırma ve yeşertme merakı, **Atatürk**’ü her gün çiftliğe çekiyordu. (...) **Atatürk** ısrar ediyor, **toprağı** inceletiyor, çeşitli ağaçları tecrübeden geçiriyordu. (...) Zor işlerden hoşlanırsın, olmayacağı oldurmak istersin ama bu **toprak** kıraçtır. (...) **Atatürk**: ‘Mademki **topraktır**, mutlaka tutacak!’ (...) İhtiyar köylü: ‘Benim **toprak** dediğime bakma. **Toprak** dedimse sözün gelişi söyledim. Burası **toprak** olsaydı, dediğin doğru olurdu. Fakat bu **toprak** değil.’ (...) Her fikre hürmet eden **Atatürk**: ‘Ya nedir öyleyse?’ (...) ‘Amma yaptın ha! Bunca ziraat memuru baktı, **topraktır** dediler!..’ (...) **Atatürk**, bu cahil fakat **toprağın** dilinden çok iyi anlayan tecrübeli köylünün sözünü dinledi. (...) **Atatürk** sordu: ‘Neden bunu şimdiye kadar bana söylemedin?’ (...) ‘Fakat bu yaşa kadar **toprakla** uğraşan sana da inanırım.’ (...) **Atatürk**, tam bir **halk** adamıydı ve asıl kuvvet kaynağının **halk** olduğu inancındaydı. (...) Cumhuriyet’in yıl dönümünde Ankara şehri, köylerden ve kasabalardan gelen **halkla** dolmuştu. (...) Tribünlerde geçit resmini selamlayan **Atatürk**’ü kadın erkek çıldırasıya alkışlıyordu. (...) **Atatürk**, tribünden ayrılacağı sırada **halkla** arasındaki asker kordonunun kaldırılmasını emretti, yaverlerini yanından uzaklaştırdı, **halkın** içine girdi. (...) **Atatürk**, ellerini **halktan** iki vatandaşın omzuna dayamış, âdeta kendinden geçmiş, ilerliyordu. (...) **Halk** onu incitmemek için arada bir boşluk bırakmıştı. (...) Taşhan’ın önüne kadar böyle, **halkın** kucagında geldi. (...) ‘**Atatürk** bizim en büyüğümüzdür.’ (...) ‘**Atatürk**, bu milletin en yükseğidir.’ (...) Dövizler listesini gözden geçiren **Atatürk** hepsini çizdi, yalnız şunu yazdı: ‘**Atatürk** bizden biridir.’ (Atatürk ve Anıları, s.48-49).

“Güzel bir **bina** ne kadar zor yapılıyor! (...) Sonra **bina** yapmasını bilen insanlar toplayacaksınız. **Binanın** gösterişli ve sağlam olmasını istiyorsanız bunların da iyilerini, ustalarını bulmanız lazım. (...) Güzel bir **bina** çabucak yapılamaz. (...)

Yoksa **bina**, en ufak bir sarsıntıda çöküverir. (...) Ama bilgili insanlar, iyi yetişmiş ustalarla ve uzun uzun emek harcadıktan sonra ortaya çıkan **bina** gözleri ve gönülleri okşar. (...) Bir de böyle bir **binayı** yıkmayı düşününüz. (...) Yalnız kazma sallamasını bilen, duvarların altında kalmayacak kadar kendisini korumasını becerebilen birkaç adam o canım **binayı** bunca emek ve bilgi ile, senelerce çalışarak meydana getirilmiş eseri, birkaç haftada yerle bir ederler. (...) Çünkü **yıkmak** için sadece kazma sallamayı bilmek yeter ve bunun için fazla bir hünere, okullarda okuyup fakültelerden diploma almaya ihtiyaç yoktur. (...) **Yıkmak** yalnız **binada** değil, her alanda, her kurulu düzende kolaydır. (...) Ne yazık ki yapmanın zor, **yıkmanın** kolay olması ucuz başarılar elde etmek hevesinde olan insanları yıkıcı olmaya teşvik ediyor. (...) **Yıkmak** da başarı mıdır, diyeceksiniz. (...) Onun için ancak yapmak uğrunda **yıkmanın** bir manası olabilecektir. (...) Dünyaya hiçbir şey bilmeden geldikleri için yapmayı öğreninceye kadar **yıkmak**, kırmak ve bozmakta mahir olurlar.” (Yıkmak Kolay, s.86-87).

“Tüm devletlerin **bağımsızlığının** sembolü **milli marşları** vardı. (...) Yeni kurulan ülkemizin de bir **milli marşı** olması isteniyordu. (...) **Milli marş** hem **bağımsızlığımızın** sembolü olacak hem de yurdumuzun işgal edildiği ve ordumuzun düşmanla mücadele ettiği dönemde halkın moralini artıracaktı. (...) Ayrıca **bağımsızlığa** olan inancımızı pekiştirecekti. (...) Peki, ama **milli marş** nasıl yazılacaktı? (...) Günümüzdeki adıyla Milli Eğitim Bakanlığı o zamanki adıyla Maarif Vekâleti, **milli marş** için bir yarışma açtı. (...) Gelen şiirler arasında **milli marşa** layık olan eseri seçmek için Meclis’te bulunan milletvekilleri arasından seçili bir kurul oluşturulmuştu. (...) Ama herkes gördü ki şiirler arasında **milli marş** olmayı hak edecek düzeyde bir şiir yoktu. (...) Ona göre **milli marşı** en iyi şekilde sadece Mehmet Âkif yazabilirdi.” (İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.104-105).

“**Anadolu’da** bayram da seyrân da **davulla** başlar. (...) **Davul** güm güm vurmadiçka bayramın seyrânın tadı mı olur? (...) Önce **davul** gerek. **Davul** başta, davulcu işte. (...) **Davulun sesi Anadolu’nun** sesidir. (...) Ne demişler: ‘Arı kovarı oğulsuz olmaz, düğün dernek **davulsuz** olmaz.’ (...) **Anadolu** düğünlerinin baş konuğu **davuldur** derler ve bir hikayesini anlatırlar. (...) Derken akşama doğru uzaklardan bir **davul sesi** duyulmuş. (...) **Davulun sesi** yaklaştıkça kız pencereye doğru başını çevirmiş, pencereyi açmış. (...) Az sonra fidan boylu, civan bir delikanlı **davulunu** döve döve meydana girmiş, başlamış türlü havalar çalmaya. (...) Tokmak **davula** indikçe bey kızı yerinde duramaz olmuş. (...) O günden sonra **davul**, düğünlerin baş tacı olmuş. (...)

Davulun sesi, insanı yerinden oynatır, yüreğini hoplatır derler. (...) Bu yüzden Türkler, savaş alanlarında **davulun** büyüğü olan kös çaldırır, orduya şevk verirlermiş. (...) Mehterin baş çalgısı da **davul** ve köstür. **Davul**, **Anadolu'nun** yüreğindeki kükrek sestir. (...) Bilirsiniz, **Anadolu'da** bir de ramazan **davulu** vardır. (...) **Anadolu** insanı düşünüp taşınmış, bir insanı tatlı uykusundan nasıl uyandırırız diye. (...) Tok bir sesle uyandırmak, uyandırdıktan sonra da eğlendirmek daha uygun demişler ve **davulcuya** bu görevi vermişler. **Davulcu** hem tokmak vurur hem söyler. (...) Bayramların, seyranların, düğünlerin, derneklerin gür sesi **davul** hangi toplulukta görünse orası şenlenir, cümbüşlenir. **Anadolu davul** sesinde kendi sesini bulur. 'Uykusuz dü, **davulsuz** cümbüş olmaz.' demiş atalarımız. (...) Köy düğünlerinde **davul**, gelin adayının önünde gider. **Davul** dövünür, gelin ağlar. (...) '**Davulun** sesi uzaktan hoş gelir.' diye bir de atasözümüz vardır. (...) Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nde kırk **davulun** birden çalındığını düşününüz." (Anadolu Davulu, s.164-166).

"İşte bu durumda yapılacak en iyi şey '**ıslık** çalmak'tır. Dünyanın kimi bölgelerinde insanlar, **ıslık** sesinin çok uzaklardan bile duyulabildiğini fark etmişler. (...) Ardından da **ıslıkla** haberleşmeye başlamışlar. Böylece farklı **ıslık dilleri** gelişmiş. (...) Ülkemizde de **ıslıkla** haberleşenler var. (...) Kuşköylüler, bu mesafeyi yürüyüp birbirlerinin yanına gitmek yerine uzaktan **ıslıkla** haberleşmeyi yeğliyorlar. Kuşköy'de kullanılan dil '**ıslık dili**' olarak adlandırılıyor. (...) Bu nedenle kuş dili, Türkçe sözcüklerin **ıslıkla** anlatıldığı bir dil olarak kabul ediliyor. (...) Bilim insanları da **ıslık dilleri** konusunda araştırmalar yapıyorlar. (...) Oradaki insanlarla görüşerek **ıslık dilleri** hakkında bilgi topluyor. Meyer, **ıslık dilinde** yapılan konuşmaları ses kayıt aygıtıyla kaydediyor. (...) **Islık dillerini** koruyabilmek için bazı ülkelerde bunlar çocuklara okulda özel olarak öğretiliyor. (...) **Islık** çalmak aslında bir müzik aleti çalmak gibi bir şeydir." (Islıkla Haberleşenler, s.251-252).

İncelenen 6 bilgilendirici metinde eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık öğeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

"Fidan dikme... Ağaçlandırma... Yeşertme... Toprak... Ağaç... Kıraç... Ziraat memuru..." (Atatürk ve Anıları, s.48-49).

"Bina... Duvarcı... Demirci... Marangoz... Malzeme... Mimar... Mühendis... Makine... Mütéhassıs..." (Yıkma Kolay, s.89-87).

“Devlet... Bağımsızlık... Milli marş... Ordu... İşgal... Yurt... Düşman... Şiir... Eser... Türkiye Büyük Millet Meclisi... İstiklal Marşı... Mehmet Âkif... Milletvekili...” (İstiklal Marşı’nın Kabulü, s.104-105).

“Savaş... Mehter... Kös... Ordu... Sefer... Davul... Tokmak... Ramazan... Sahur... Oruç... Bayram... Düğün... Gelin... Gelin alayı... Güreş... Pehlivan...” (Anadolu Davulu, s.164-166).

“Günaydınlaşma... Selamlaşma... Ziraat mühendisi... Yer bilimci... Tabiat... Ağaç... Yağış... Çiçek... Renk... Koku... Diken...” (Bazı İnsanlar, s.206-209).

“Haberleşme... Dil... Kuş dili... Alfabe... Hece... Ses... Konuşmak... Sözcük... Biyoakustik... İspanya... Kanarya Adaları... Kuzey Afrika... Berberiler... Berberice... Müzik aleti... Melodi...” (Işıkla Haberleşenler, s.251-252).

Metin merkezli ölçütler içerisinde bulunan konu birliği/sürekliliği, başlık/içerik uyumu, paragraflar/bölümler arası uyum ölçütlerine incelenen 6 metin de uygundur.

Tablo 13. 7.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin okur merkezli özelliklerle uyumu/uyumsuzluğu

Okur Merkezli Özellikler	1. Metin	2. Metin	3. Metin	4. Metin	5. Metin	6. Metin
Metinler amaçlılık ilkesine uygundur.	X	X	X	X	X	X
Metinler kabul edilebilirlik ilkesine uygundur.	X	X	X	X	X	X
Metinler bilgisellik ilkesine uygundur. (Öğrenci açısından yeni bilgi sunmaktadır.)	X	X	X	X	X	X
Metinler belirgin bir ileti taşımaktadır.	X	X	–	–	X	–
Metinlerin iletili öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılabilir.	X	X	–	–	X	–
Metinlerde sınıf düzeyine uygun dil kullanılmıştır.	X	X	X	X	X	X
Metinler okunabilirlik ilkelerine göre tam iletişim kurulabilir özelliktedir.	X	X	X	X	–	X

İncelenen 6 metin de amaçlılık ilkesine uygundur. İncelenen 6 metin de kabul edilebilirlik ilkesine uygundur. “Atatürk ve Anıları” metninde Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün çevre bilinci ve halk sevgisini anlatan iki anısı, “Yıkamak Kolay” metninde bir şeyleri yıkmamanın, yok etmenin yeni bir şeyler oluşturmaktan daha kolay olduğu ve yıkıcı bir insan yerine yapıcı bir insan olmanın gerekliliği, “İstiklal Marşı’nın Kabulü” metninde bağımsızlığımızın sembolü olan İstiklal Marşı’mızın yazılış hikayesi, “Anadolu Davulu” metninde gelenek ve göreneklerimizde önemli yer tutan unsurlardan

biri olan davul çalma geleneğinin ortaya çıkış hikayesi, “Bazı İnsanlar” metninde çevremizdeki insanları tanımak ve anlamak için daha çok çaba sarf edilmesi gerektiği, “İslıkla Haberleşenler” metninde dünyanın bazı yerlerinde var olan ıslık dilleri hakkında bilgiler ele alınmaktadır. Bu nedenle incelenen 6 metinde de bilgisellik ilkesi bulunmaktadır. “İstiklal Marşı’nın Kabulü”, “Anadolu Davulu” ve “İslıkla Haberleşenler” metinleri dışında incelenen 6 metnin 3 tanesinde belirgin bir ileti bulunmaktadır. “İstiklal Marşı’nın Kabulü” ve “İslıkla Haberleşenler” metinleri dışında incelenen 6 metnin 3 tanesinde iletiler öğrencilerin artalan bilgileriyle uyumludur. İncelenen 6 metinde sınıf düzeyine uygun bir dil kullanılmıştır. Metinlerin okunabilirlik puanları Tablo 14’de gösterilmiştir.

Tablo 14. 7.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin okunabilirlik düzeyleri

Bilgilendirici Metinler	OSU	OTU	OP	OKUNABİLİRLİK DÜZEYİ
<i>Atatürk ve Anıları</i>	2.663	6.133	63.129	BAĞIMSIZ
<i>Yıkmak Kolay</i>	2.707	9.422	61.079	BAĞIMSIZ
<i>İstiklal Marşı’nın Kabulü</i>	2.739	9.268	62.060	BAĞIMSIZ
<i>Anadolu Davulu</i>	2.592	7.555	59.903	BAĞIMSIZ
<i>Bazı İnsanlar</i>	3.00	9.962	9.476	ENGELLİ
<i>İslıkla Haberleşenler</i>	2.970	8.84	68.479	BAĞIMSIZ

“Bazı İnsanlar” metni dışında incelenen 6 metnin 7.sınıf düzeyi olan ‘Bağımsız Okuma Düzeyi’ne uygun olduğu belirlenmiştir. “Bazı İnsanlar” metni 10, 11. ve 12.sınıf düzeyi olan ‘Engelli Okuma Düzeyi’ndedir.

Tablo 15. 7.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin diğer özelliklerle uyumu/uyumsuzluğu

<i>Diğer Özellikler</i>	<i>1. Metin</i>	<i>2. Metin</i>	<i>3. Metin</i>	<i>4. Metin</i>	<i>5. Metin</i>	<i>6. Metin</i>
<i>Ders kitaplarına seçilen metinler yazım ve noktalama açısından uygundur.</i>	X	X	–	–	–	X
<i>Metinler öğrencinin ilgisini çekebilecek özelliktedir.</i>	X	X	X	X	X	X
<i>Seçilen metinler Türk Milli Eğitimi’nin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygundur.</i>	X	X	X	X	X	X
<i>Seçilen metinler milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir.</i>	X	X	X	X	X	X
<i>Metinler Türkçe programında belirtilen kazanımları edindirecek özellikleri taşımaktadır.</i>	X	X	X	X	X	X
<i>Metinler görsel öğelerle desteklenmiştir.</i>	X	X	–	X	X	X
<i>Metinler Türk toplumunun özelliklerini yansıtan özellikler göstermektedir.</i>	X	X	X	X	X	X

“İstiklal Marşı’nın Kabulü”, “Anadolu Davulu” ve “Bazı İnsanlar” metinleri dışında 6 metnin 3 tanesi yazım ve noktalama açısından uygundur. “İstiklal Marşı’nın Kabulü” metninde sayfa 104’te ‘Milli marş hem bağımsızlığımızın sembolü olacak, **hem** de yurdumuzun işgal edildiği ve ordumuzun düşmanla mücadele ettiği dönemde halkın moralini artıracaktı.’ cümlesinde noktalama yanlışı bulunuyor. ‘Olacak’ sözcüğünden sonra virgül kullanılmaması gerekiyor. Çünkü bu sözcüğün bulunduğu cümlede ‘hem...hem’ bağlacı var ve bağlaçlardan önce ve sonra herhangi bir noktalama işareti getirilmez. “Anadolu Davulu” metninde sayfa 164’te ‘Anadolu düğünlerinin **başkonuğu** davuldur derler ve bir hikayesini anlatırlar.’ cümlesinde ‘başkonuğu’ sözcüğü yanlış yazılmıştır. Doğrusu ‘**baş konuğu**’ şeklinde yazılmalıydı. “Bazı İnsanlar” metninde sayfa 209’da ‘Diken gibi gözükseler de **pürşifa** olanlar var deve dikenini misali.’ cümlesinde ‘pürşifa’ sözcüğü yanlış yazılmıştır. Doğrusu ‘**pür şifa**’ şeklinde yazılmalıydı. İncelenen 6 metin öğrencilerin ilgisini çekebilme ilkesi bakımından uygundur. İncelenen metinler Türk Milli Eğitimi’nin amaçlarıyla ve temel ilkeleriyle uyumludur. İncelenen metinlerde milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir. İncelenen metinlerde Türk toplumunun kültürünü yansıtan özelliklere yer verilmiştir. Metinler, Türkçe Öğretimi Programı’ndaki kazanımları kazandıracak niteliktedirler. “İstiklal Marşı’nın Kabulü” metni dışında 6 metnin 5 tanesi görsel öğelerle de desteklenmiştir.

Araştırmanın dördüncü sorusu: 8.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinler metinsellik ölçütleriyle uyumlu mudur?

Araştırmanın dördüncü sorusu ile ilgili bulgular Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16. 8.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin metin merkezli özelliklerle uyumu/uyumsuzluğu

<i>Metin Merkezli Özellikler</i>	<i>1. Metin</i>	<i>2. Metin</i>	<i>3. Metin</i>	<i>4. Metin</i>	<i>5. Metin</i>	<i>6. Metin</i>	<i>7. Metin</i>
<i>Metinler gönderimsel bağdaşıklık taşımaktadır.</i>	K	K	K	K	K	K	K
<i>Metinler değiştirmeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.</i>	X	X	X	X	X	X	X
<i>Metinler bağlaçlara dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.</i>	X	X	X	X	X	X	X
<i>Metinler eksiltiye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.</i>	X	X	X	X	X	X	X
<i>Metinler yinelemeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.</i>	X	X	X	X	X	X	X
<i>Metinler eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.</i>	–	X	X	X	X	–	X
<i>Metinler konu birliği/sürekliliği taşımaktadır.</i>	X	X	X	X	X	X	X
<i>Metinler başlık ve içerik açısından uyumludur.</i>	X	X	X	X	X	X	X
<i>Metinler paragraflar/bölümler arası uyum taşımaktadır.</i>	X	X	X	X	X	X	X

İncelenen 7 bilgilendirici metin gönderimsel bağdaşıklık öğelerinden bazılarını taşıyamamaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

Artgönderim ögesini taşıyan tümceler şu şekilde örneklendirilebilir:

“Gerçekten de **günlük yaşamın her kesitinde iyimserler kadar kötümserlerle de karşılaşırız. Bu da doğaldır çünkü toplumdaki yaşantı çeşitliliği sürekli biçim ve içerik değiştiren olaylar dizisi ile kişilerin yaşama bakışı ve yaşamdan beklentileri, insanların ya iyimser olmalarını sağlıyor ya da kötümser olmalarına neden oluyor.**” (Artgönderim. İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.12).

“Çünkü **kötümserler her tür durumun, olayın insanı kötümserliğe sürükleyecek özelliklerini bulup çıkarmada ustadırlar doğrusu. Bunu alışkanlık haline getirmişlerdir.**” (Artgönderim. İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.12).

“Hiç kuşkusuz **iyimserler de zaman zaman kötümser olurlar. Bundan kaçmaları olanaksızdır...**” (Artgönderim. İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.13).

“Önemli olan bardakta **su** bulunduğunu kabul ederek **onu** boşa harcamamak, **ondan** olabildiğince yararlanmaktır.” (Artgönderim. İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.13).

“Cumhuriyetin ilanından sonra siyasal gelişmelerin yanı sıra **kültürel faaliyetlerle de yakından ilgilenilmiş ve önemli değişimlere imza atılmıştır. Atatürk bu süreçte gittiği her yerde, yaptığı hemen her konuşmada Türk sanatından ve sanatın milletin hayatındaki öneminden bahsetmeye çalışmıştır.**” (Artgönderim. Atatürk ve Müzik, s.52).

“Şöyle ki Montesquieu ‘Kanunların Ruhu’ adlı eserinin bir yerinde, **müzikte yapılacak en küçük bir değişikliğin devletin yapısında da değişiklik yapılmasını gerektirdiğini** söylemektedir ki Atatürk **bunu** 1934 yılında Meclis’te yaptığı bir konuşma sırasında dile getirmiştir.” (Artgönderim. Atatürk ve Müzik, s.53).

“Hatta bununla da kalmamış, çevresindekilere sık sık **Montesquieu’dan** bahsederek **onun** bu sözlerini tasdiklediğini anlatmıştır.” (Artgönderim. Atatürk ve Müzik, s.53).

“Aslında **Atatürk’ün** nezdinde halk müziğinin de ayrı bir yeri vardır. **Onun** özellikle Rumeli türkülerini severek dinlediği herkesin malumudur. En sevdiği türküler arasında, ‘**Aliş’imin Kaşları Kare, Atladım Bahçeye Girdim, Ayağına Giymiş Sedef Nalini, Bülbülüm, Dağlar Dağlar, Gide Gide Yarelerin Derildi, Köşküm Var Deryaya Karşı, Maya Dağ’dan Kalkan Kazlar, Manastır, Şahane Gözler, Yemenimin Uçları,**

*Zeynep’ gibi türküler yer almıştır. O günlerde **bu türküleri** en iyi icra edenlerden biri de Safiye Ayla’dır.”* (Artgönderim. Atatürk ve Müzik, s.53).

*“İyi bir Türk müziği dinleyicisi olduğunu gördüğümüz Atatürk’ün her zaman için adını duyduğu **Türk müziği sanatçıları** dinlediği ve **onlara** iltifatlarla bulunduğu bilinmektedir.”* (Artgönderim. Atatürk ve Müzik, s.54).

*“**E-hastalıklar** sosyal medya aracılığıyla giderek yaygınlaşmaktadır. Photolurking (fotolörking) **bu hastalıkların** başında gelmektedir.”* (Artgönderim. Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar, s.80).

*“İnternette sürekli hastalık belirtilerini arama ve tedavi yöntemlerini araştırma hastalığına ise ‘**siberkondria**’ (saybirkondiria) adı verilmektedir. **Bu hastalığa** yakalananlar **her bir sağlık problemini internette araştırmakta ve doktorlara itibar etmemektedirler. Bu durum** önlenemez sağlık sorunlarına neden olmakta ve tedavi sürecini zedelemektedir.”* (Artgönderim. Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar, s.81).

*“Keza **elektronik uykusuzluk** da birçok kullanıcının yakalandığı bir e-hastalıktır. Dinlenme saatleri esnasında bile akıllı telefonuyla, tabletiyle, bilgisayarıyla uğraşan kullanıcılar **bu hastalığa** yakalanmış demektir.”* (Artgönderim. Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar, s.81).

*“Hayalet titreşim adı verilen **fantom (fantum) vibrasyon** da cep telefonlarıyla yaygınlaşan bir e-hastalıktır. Telefonlarının çalmadığını, sürekli titrediğini hisseden kullanıcılar **bu hastalığa** yakalanmış demektir.”* (Artgönderim. Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar, s.81).

*“Unutulmamalıdır ki **e-hastalık** özgüven ve dikkat eksikliği oluşturmaktadır. Dolayısıyla **bu tür hastalıklara** yakalanan bireylerin mutlaka tedavi sürecine başlaması gerekmektedir.”* (Artgönderim. Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar, s.81).

*“Peki, **oyun parkındaki oyuncakların** fizik kurallarıyla ilişkisi ne olabilir? Gelin, **bu oyuncakların** işleyişini fizik kuralları açısından birlikte inceleyelim.”* (Artgönderim. Parktaki Bilim, s.96).

*“Ayaklarınızla geri geri gidip **salıncağı** belirli bir yüksekliğe getirdiğinizde **ona** potansiyel enerji kazandırmış olursunuz.”* (Artgönderim. Parktaki Bilim, s.96).

“Vücudunuza etki eden yer çekimi kuvveti sayesinde yere doğru çekilirsiniz. Bu sayede kaydırdaktan kayabilirsiniz.” (Artgönderim. Parktaki Bilim, s.97).

“Sürtünme kuvveti iki yüzeyin birbirine temas ettiği yerde oluşur ve hareketi engeller ya da harekete direnç oluşturur. Bu kuvvet kaydırdaktan kayarken hızımızı sınırlar ve ayaklarımızın yere temas ermesiyle durmamıza yardımcı olur.” (Artgönderim. Parktaki Bilim, s.97).

“Eğer böyle bir olanağınız olsaydı ağır biriyle hafif birinin dengede kalmasını nasıl sağlardınız? Bunun cevabı çok basit. Desteğin yerinin ağır olan kişiye yakın olması gerekir.” (Artgönderim ve Öngönderim. Parktaki Bilim, s.98).

“Parklarda dönerek eğlenmeyi sağlayan oyuncakları hareket ettirebilmek için öncelikle birinin bu oyuncaklara itici kuvvet uygulayarak enerji aktarması gerekir.” (Artgönderim. Parktaki Bilim, s.98).

“Oyuncak size, oyuncığa tutunduğunuz yerden oyuncığın merkezine doğru bir kuvvet uygular. Bu da sizi belli bir yöne dönmeye zorlar. Bu kuvvet merkezci kuvvet olarak adlandırılır.” (Artgönderim. Parktaki Bilim, s.98).

“Çocuğumuzu sevmesek onu topluma çeşitli sorunlarıyla tek başına terk etmiş oluruz, bu böylece sürüp gider.” (Artgönderim. Dilimiz Kuşatma Altında, s.130).

“Kulelerin adı tower (tavır), alışveriş merkezlerinin shopping center (şoping sentür), ayakkabı mağazaları shoe center (şu sentür) oluyor. Bununla da yetinilmiyor, açılan hemen her alışveriş mağazasına, lokantaya, iş yerlerine İngilizce adlar veriliyor.” (Artgönderim. Dilimiz Kuşatma Altında, s.131).

“Hemen her yerli dizide, sanatçıları yöresel dilde konuşturmak yaygın hale gelmiş durumda. Diziler bu konuda âdeta yarışıyorlar.” (Artgönderim. Dilimiz Kuşatma Altında, s.131).

“Neymiş, kahvenin vatanı Brezilya imiş, orada Portekizce konuşulmuş.” (Artgönderim. Dilimiz Kuşatma Altında, s.131).

“Duvardaki saatleri yaylar işletiyorsa ev hayatındaki eşref saatleri de tatlı dil işletir. Onun hiç gelmeyeceğini sandığınız bir anda sarf edeceğiniz hoş bir cümle, yerinde bir iltifat, eşref saatin akrebinin 12'ye getiriverir.” (Artgönderim. Eşref Saat, s.151).

“Anadolu’nun geleneksel konukseverliği dillere destandır, dedik. Ne var ki bu konukseverlik önce kahveden başlar.” (Artgönderim. Bir Fincan Kahve, s.192).

“Diyeceksiniz ki bir insan kaç kahve içebilir? Bunun da çaresini bulmuşlar.” (Artgönderim. Bir Fincan Kahve, s.193).

Öngönderim ögesini taşıyan tümceler şu şekilde örneklendirilebilir:

“Bu bağlamda Gil Stern’in (Giyıl Störn) şu sözlerini hem onaylayabilir hem de biraz abartılı bulabilirsiniz: ‘Toplumumuza iyimserler de kötümserler de katkıda bulunurlar. İyimser uçak yapar, kötümser ise paraşüt.’ Kötümserlerin de yaşama bu denli katkıda bulunmaları yeni bir yaklaşım sayılmalı. Deneyimlerimiz, görgülerimiz bu önermenin çok da yaygın ve geçerli olmadığını gösterir. Ama doğrusu bu.” (Öngönderim ve Artgönderim. İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.13).

“Sözü şuraya getirmek istiyorum: Fanatik, aşırı romantik, uçlarda dolaşan iyimserlik de kötümserlik de bence tehlikelidir.” (Öngönderim. İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.13).

“Şimdi bir kez daha kendinize sorun ve içtenlikle yanıtlamaya çalışın: İyimser misiniz, kötümser misiniz? Sözün özet: İyimser olmak da kötümser olmak da uygarlık gereğidir. Önemli olan şu: Birey, kendi içindeki iyimserlikle kötümserliği dengelemesini bilmelidir...” (Öngönderim. İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.13).

“Fizik, hayatımızın içinde ve her anımızda. Yürürken, koşarken, oyun parkında oynarken, yemek yerken, dans ederken...” (Öngönderim. Parktaki Bilim, s.96).

“Parktaki eğlenceli bir diğer oyuncak da tahterevallidir. Tahterevalli iki ucunda birer oturak olan uzun bir çubuk ve bu çubuğun tam ortasındaki bir destekten oluşur.” (Öngönderim. Parktaki Bilim, s.98).

“Nereye mi varmak istiyorum? Konuştuğumuz Türk diline, dilimize, ana dilimize...” (Öngönderim. Dilimiz Kuşatma Altında, s.130).

“Neden mi? Seviyor olsaydık, dilimize özen gösteriyor olsaydık çocuğumuza gösterdiğimiz ilgiyi, sevgiyi, özeni, emeği ‘Türk diline’ vermiş, verebilmiş olsaydık bugünkü duruma düşmezdik.” (Öngönderim. Dilimiz Kuşatma Altında, s.130).

“Sözün özü: Dilimizden utanmayalım.” (Öngönderim. Dilimiz Kuşatma Altında, s.131).

“Kahve üzerine söylenen şu beyit o günlerde söylenirdi: ‘Ehlikeyfin keyfini kim yeniler, kim tazeler?/ Taze elden, taze pişmiş, taze kahve tazeler.’ Ardından da hemen şu beyit okunurdu: ‘Ehlikeyfe kahve verse tazeler/ Ehlikeyfin keyfini yelpazeler.’” (Öngönderim. Bir Fincan Kahve, s.193).

İncelenen 7 bilgilendirici metinde değiştirmeye dayalı bağdaşıklık öğeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“Şöyle ki Montesquieu ‘Kanunların Ruhu’ adlı eserinin bir yerinde, müzikte yapılacak en küçük bir değişikliğin devletin yapısında da değişiklik yapılmasını gerektirdiğini söylemektedir ki Atatürk bunu 1934 yılında Meclis’te yaptığı bir konuşma sırasında dile getirmiştir.” (Atatürk ve Müzik, s.53).

“Böylece birey dinlenerek mola verebilecektir.” (Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar, s.81).

“Eğer böyle bir olanağınız olsaydı ağır biriyle hafif birinin dengede kalmasını nasıl sağlardınız?” (Parktaki Bilim, s.98).

“İnsanoğlunun toplumsal yaşamında, ilişkilerinde, ‘sevgi’nin var olma gerekliliği bana göre değişmez kuraldır ya da öyle olmalıdır.” (Dilimiz Kuşatma Altında, s.130).

“Çocuğumuzu sevmezsek onu topluma çeşitli sorunlarıyla tek başına terk etmiş oluruz, bu böylece sürüp gider.” (Dilimiz Kuşatma Altında, s.130).

“Öyle görüyorum ki biz kendi ‘dilimizi’, konuştuğumuz, yazdığımız, insanlarla ilişki kurmakta aracı olan Türkçemizi sevmiyoruz.” (Dilimiz Kuşatma Altında, s.130).

“Öyle bir duruma geldik ki alfabeyi bile değiştirdik.” (Dilimiz Kuşatma Altında, s.130).

“Bugün de eş dost ziyaretlerinde ikramın başını çeken kahve, öyle gelişigüzel pişirilmez.” (Bir Fincan Kahve, s.192).

İncelenen 7 metinde bağlaçlara dayalı bağdaşıklık ögeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“Yaşamda, kötümserlere **mi** yoksa iyimserlere **mi** daha çok gereksinim duyarız? Bence kötümserlere... **Çünkü** kötümserler her tür durumun, olayın insanı kötümserliğe sürükleyecek özelliklerini bulup çıkarmada ustadırlar.” (İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.12).

“Bardakta suyun olması **ise** her iki tarafın da ortak sorumluluğuna girer. (...) Şimdi bir kez daha kendinize sorun **ve** içtenlikle yanıtlamaya çalışın: İyimser **misiniz**, kötümser **misiniz?**” (İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.13).

“Cumhuriyetin ilanından sonra siyasal gelişmelerin yanı sıra kültürel faaliyetlerle **de** yakından ilgilenilmiş **ve** önemli değişimlere imza atılmıştır.” (Atatürk ve Müzik, s.52).

“Aslında bir asker **ve** bir devlet başkanı olan Atatürk’ün müzik sanatına olan ilgisi gençlik yıllarına dayanmaktadır.” (Atatürk ve Müzik, s.52).

“Aslında Atatürk’ün nezdinde halk müziğinin **de** ayrı bir yeri vardır.” (Atatürk ve Müzik, s.53).

“Çankaya, her türlü müziğin çalınıp dinlendiği **ve** çok sayıda konserin verildiği bir merkez haline gelmiştir.” (Atatürk ve Müzik, s.54).

“Yerli **ve** yabancı kişilerle görüşmeye, tartışmaya önem vermiştir.” (Atatürk ve Müzik, s.54).

“Atatürk, musiki konusundaki başka bir söyleşisinde **ise** müziğin gerekliliği üzerinde durmuştur.” (Atatürk ve Müzik, s.55).

“İnternet teknolojisinin gelişim göstermesi, akıllı telefon **ve** tablet kullanımının yaygınlaşmasıyla bireyler teknoloji bağımlısı durumuna gelmişlerdir.” (Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar, s.80).

“E-hastalıklar olarak **da** ifade edebileceğimiz psikolojik rahatsızlıklar dijital teknoloji **ve** sosyal medyanın **da** ivme kazanmasıyla had safhaya ulaşmıştır.” (Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar, s.80).

“Paylaşım içeriğini kimlerin beğendiğine bakmak **ve** profillerini görüntüleyip incelemek **hem** zaman kaybına neden olmakta **hem de** bağımlılık oluşturmaktadır.” (Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar, s.80).

“Elektronik uykusuzluk, sağlık açısından **da** büyük sorunları beraberinde getirmekte sindirim sorunları, kronik yorgunluk **ve** büyük ağrılara neden olmaktadır.” (Gündelik hayatımızda E-Hastalıklar, s.81).

“Keza bilgisayar **ve** internet kullanımının sınırlandırılması **ve** farklı saatlere kaydırılması **da** e-hastalık tedavisinde kullanılan bir diğer yöntemdir.” (Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar, s.81).

“Salıncakta sallanmak için birinin sizi itmesi **ya da** kendinizi ayaklarınızla geriye doğru itmeniz gerekir.” (Parktaki Bilim, s.96).

“Sallanan salıncakta vücudunuzu ileri geri hareket ettirerek salıncağa enerji kazandırmaya **ve** böylece sallanmaya devam edersiniz. Eğer sallanan salıncakta hiç hareket etmeden duracak olursanız salıncak, havanın direnci **ve** salıncağın kendi parçaları arasındaki sürtünmeden dolayı enerjisini kaybeder **ve** bir süre sonra durur.” (Parktaki Bilim, s.97).

“Tabii, gideceğiniz mesafeyi **de** uzatarak işe daha fazla eğlence **de** katmış olur. Eğik düzlemler günlük hayatta, ağır cisimleri yüksek yerlere çıkarmayı **ya da** yüksek yerlerden indirmeyi kolaylaştırmak için kullanılır.” (Parktaki Bilim, s.97).

“Kaydırdıktan kayan kişinin üzerine etki etki eden bir diğer kuvvet **de** sürtünmedir. Sürtünme kuvveti iki yüzeyin birbirine temas ettiği yerde oluşur **ve** hareketi engeller **ya da** harekete direnç oluşturur. Bu kuvvet kaydırdıktan kayarken hızımızı sınırlar **ve** ayaklarımızın yere temas etmesiyle durmamıza yardımcı olur.” (Parktaki Bilim, s.97).

“Parklardaki eğlenceli bir diğer oyuncak **da** tahterevallidir. Tahterevallili iki ucunda birer oturak olan uzun bir çubuk **ve** bu çubuğun tam ortasındaki bir destekten oluşur.” (Parktaki Bilim, s.98).

“Osmanlıcadan, Acemceden alıntı sözcüklerden arındırılmış bir ‘Türkçe’yi yerleştirmek uğruna Cumhuriyet’ten günümüze yapılan çalışmalar süredursun, ‘Türk dili’ şimdi **de** yepyeni bir tehditle karşı karşıya.” (Dilimiz Kuşatma Altında, s.130).

“Bu paket servisi yapan lokantanın sunduğu yemekler **de** sanmayın ki İngiliz **ya da** yabancı mutfağının ürünleri, hepsi Türk mutfağından... Neymiş, ‘why-b’ okunduğu zaman, **hem** İngilizce **hem** Türkçede anlamı olan bir sözcükmüş!” (Dilimiz Kuşatma Altında, s.131).

“Anadolu halkının kendi şivesiyle konuşması doğal **ama** gerekli **ve** doğru olan halkımızın iletişim araçlarıyla doğru **ve** güzel Türkçeye özendirilmesi değil midir? Bu modaya ne yazık **ki** reklam şirketlerimizle, reklam ajansları **da** uyuyor.” (Dilimiz Kuşatma Altında, s.131).

“Sizin için günün en iyi saati hangi saattir hiç düşündünüz **mü**?” (Eşref Saat, s.150).

“Sizin için günün hangi saati iyidir, buradan bir şey söyleyemem **ama** bana sorsalar saatlerin en iyisi **ne** akşam saatidir **ne** öğle saati **ne de** sabah saati. İnsanlar için en iyi saat muhakkak **ki** şu nasıl işlediği pek **de** bilinmeyen, adına ‘eşref saat’ dediğimiz saattir.” (Eşref Saat, s.150).

“Demek bütün mesele eşref saatin gelmesine **veya** o saatin geldiğini anlamaya bağlı öyle **mi**?” (Eşref Saat, s.151).

“Muhakkak **ki** her şeyin bir zamanı vardır. Zaten eşref saat **de** bu zamandan başka bir şey değildir.” (Eşref Saat, s.151).

“Ne var **ki** bu konukseverlik önce kahveden başlar.” (Bir Fincan Kahve, s.192).

“Tarihçilerin verdiği bilgilere göre, Osmanlı Devleti’ne kahve ilk olarak 16’ncı yüzyılda girmiş **ve** Anadolu’ya yayılmıştır. Araplar tarafından bilinen, ekmeği yapılıp yenen **ya da** dövülerek içilen kahve, Kanuni Sultan Süleyman devrinde, Yemen’den ilkin İstanbul’a getirilmiş **ve** içilmiştir.” (Bir Fincan Kahve, s.192).

“Bugün **de** eş dost ziyaretlerinde ikramın başını çeken kahve, öyle gelişigüzel pişirilmez.” (Bir Fincan Kahve, s.192).

“Birçok bölgede bu ikram daha **da** ağır basar. Güney Anadolu’da **ve** Kıbrıs köylerinde kahvehaneye gelen konuk, önce selam verip kimin masasına oturmuşsa onun bir kahvesini içer.” (Bir Fincan Kahve, s.192).

İncelenen metinlerde eksiltiye dayalı bağdaşıklık ögeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“(Biz) gerçekten de günlük yaşamın her kesitinde iyimserler kadar kötümserlerle de karşılaşırız.” (İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.12).

“(Biz) yaşamda, kötümserlere mi yoksa iyimserlere mi daha çok gereksinim duyarız?” (İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.12).

“Gerçi, bir başka açıdan iyimserleri (siz) biraz fazla romantik bulabilirsiniz.” (İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.13).

“En ağır sorunlardan çıkarılabilecek dersler için (bizim) iyimser düşünmeye ihtiyacımız vardır.” (İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.13).

“(Siz) şimdi bir kez daha kendinize sorun ve içtenlikle yanıtlamaya çalışın: (Siz) iyimser misiniz, kötümser misiniz?” (İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.13).

“Hatta (o) bununla da kalmamış, çevresindekilere sık sık Montesquieu’dan bahsederek onun bu sözlerini tasdiklediğini anlatmıştır.” (Atatürk ve Müzik, s.53).

“(Bizim) e-hastalıklar olarak da ifade edebileceğimiz psikolojik rahatsızlıklar dijital teknoloji ve sosyal medyanın ivme kazanmasıyla had safhaya ulaşmıştır.” (Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar, s.80).

“Fizik, (bizim) hayatımızın içinde ve her anımızda.” (Parktaki Bilim, s.96).

“(Siz) ayaklarınızı yerden kaldırdığınızda yer çekiminin etkisiyle potansiyel enerji hareket enerjisine yani kinetik enerjiye dönüşür.” (Parktaki Bilim, s.97).

“(Siz) eğer kısa zincirli bir salıncaktaysanız uzun zincirli salıncaktaki birine kıyasla aynı süre içinde daha fazla sayıda ileri geri hareket edebilirsiniz.” (Parktaki Bilim, s.97).

“(Sizin) kaydırakta, kaymanızı sağlayan kuvvet yer çekimidir.” (Parktaki Bilim, s.97).

“Yer çekiminin de etkisiyle (siz) aşağıya doğru kaymaya başladığınızda bu potansiyel enerji kinetik enerjiye dönüşür.” (Parktaki Bilim, s.97).

“Eğer (sizin) böyle bir olanağınız olsaydı ağır biriyle hafif birinin dengede kalmasını nasıl sağlardınız?” (Parktaki Bilim, s.98).

“Bir şeyi sahiplenmek, korumak, geliştirmek, sürdürülebilir kılabilmek için **(bizim)** yüreğimize, beynimize silinmemecesine yerleştireceğimiz duygu ‘sevgi’dir.” (Dilimiz Kuşatma Altında, s.130).

“**(Biz)** öyle bir duruma geldik ki alfabeyi bile değiştirdik. **(Biz)** harfleri İngilizce telaffuzu ile dillendirmeye başladık.” (Dilimiz Kuşatma Altında, s.130).

“Bizans döneminde Konstantinople’den değişe değişe **(bizim)** günümüze İstanbul diye gelen **(bizim)** güzelim kentimizin adı, New İstanbul ya da The İstanbul oluvermiş.” (Dilimiz Kuşatma Altında, s.131).

“En güzel, doğru Türkçenin, yaygın bir iletişim aracı olan televizyon kanallarından **(bizim)** halkımıza sunulması gerekirken **(bizim)** dilimizin **(biz)** tam anlamıyla linç edildiğine tanık oluyoruz.” (Dilimiz Kuşatma Altında, s.131).

“Bu modaya ne yazık ki **(bizim)** reklam şirketlerimizle, reklam ajansları da uyuyor.” (Dilimiz Kuşatma Altında, s.131).

“Kuşlar o saatte neden telaşlıdılar, **(ben)** pek bilmem ama tabiat yavaş yavaş durulur; etrafla beraber insanın ruhuna da bir sessizlik çöker.” (Eşref Saat, s.150).

“Eşref saat **(bizim)** gündelik hayatımızda **(bizim)** işlerimizin en iyi gittiği, **(bizim)** kararlarımızın en isabetli olduğu, **(bizim)** hükümlerimizde asla yanılmadığımız saattir.” (Eşref Saat, s.151).

“**(Sizin)** onun hiç gelmeyeceğini sandığınız bir anda sarf edeceğiniz hoş bir cümle, yerinde bir iltifat, eşref saatin akrebini 12’ye getiriverir.” (Eşref Saat, s.151).

“Daha sonraları tüccarlar eliyle Avrupa’ya götürülen ve Anadolu’ya yayılan kahve, keyif verdiği için bir ara **(bizim)** tarihimizde yasaklanmış.” (Bir Fincan Kahve, s.192).

“**(Benim)** kahvelerim pişti gel/ **(Onun)** köpükleri taşı gel/ Eyi günün dostları/ **(Benim)** kötü günüm geçti gel.” (Bir Fincan Kahve, s.193).

“**(Biz)** Anadolu’da konukseverliğin başını kahve çeker demiştik.” (Bir Fincan Kahve, s.193).

“**(Siz)** diyacaksınız ki bir insan kaç kahve içebilir? **(Onlar)** bunun da çaresini bulmuşlar.” (Bir Fincan Kahve, s.193).

“(O) almazsa ikramı geri çevirmiş sayılır ki bunu da kimse yapmaz.” (Bir Fincan Kahve, s.193).

İncelenen metinlerde yinelemeye dayalı bağdaşıklık öğeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“Yaşama bakışları ve yaklaşımları açısından insanlar, genellikle **‘iyimserler’** ve **‘kötümserler’** olarak iki öbekte ele alınırlar. (...) Yaşamda, **kötümserlere** mi yoksa **iyimserlere** mi daha çok gereksinim duyarız? (...) Hiç kuşkusuz **iyimserler** de zaman zaman **kötümser** olurlar. (...) Yaşamda **iyimserlerle kötümserlerin** oranı ülkenin gelişmişlik düzeyiyle, dünyadaki ekonomik dengelerin sarsılıp sarsılmamasıyla, doğal yıkımların olup olmamasıyla yakından ilgilidir. (...) **İyimserlikle kötümserliği** ikiz kardeş gibi değerlendirirsek riskleri göze almanın gerekliliği daha iyi anlaşılır. (...) Önemli olan şu: Birey, kendi içindeki **iyimserlikle kötümserliği** dengelemesini bilmelidir...” (İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.12-13).

“**Sanatın** her dalıyla yakından ilgilendiğini gördüğümüz **Atatürk**, özellikle **müzik** için yoğun mesai harcamıştır. (...) **Atatürk**, bir anlamda kendisinin **musikiye** gösterdiği ihtimamın açıklamasını yapmaya çalışmıştır. (...) **Atatürk** fasıllara iştirak etmesinin ve buralarda şarkı söylemesinin ötesinde her şeyden önce iyi bir **Türk müziği** dinleyeni olarak karşımıza çıkmaktadır. (...) **Atatürk’ün müziği** özellikle de klasik **Türk musikisini** çok seven bir insan olduğunu ve gün içinde **müziğe** sürekli yer verdiğini yakın çevresinin anlattıklarından öğrenebiliyoruz. (...) İyi bir **Türk müziği** dinleyicisi olduğunu gördüğümüz **Atatürk’ün** her zaman için adını duyduğu **Türk müziği** sanatçılarını dinlediği ve onlara iltifatlarla bulunduğu bilinmektedir. (...) **Atatürk Türk müziğinin** gelişmesi ve evrensel boyutlara ulaşması için müzik sanatında âdeta bir inkılap gerçekleştirmiştir. (...) **Atatürk**, akşam yemeklerini zaman zaman bir **müzik** akademisine dönüştürmüştür. (...) **Atatürk**, **musiki** konusundaki başka bir söyleşisinde ise **müziğin** gerekliliği üzerinde durmuştur.” (Atatürk ve Müzik, s.52-55).

“İnternet **teknolojisinin** gelişim göstermesi, akıllı telefon ve tablet kullanımının yaygınlaşmasıyla bireyler **teknoloji bağımlısı** durumuna gelmişlerdir. (...) **Dijital bağımlılık**, başta teknolojik araç ve uygulamaların günlük yaşantımıza olumsuz etkilerini, **internet bağımlılığını**, cep telefonu **bağımlılığını**, sosyal medya **bağımlılığını** ve **dijital** oyun **bağımlılığını** içermektedir. (...) **İnternette** sürekli **hastalık** belirtilerini

arama ve tedavi yöntemlerini araştırma **hastalığına** ise ‘siberkondria’ (saybirkondiria) adı verilmektedir. (...) Telefonlarının çalmadığını, sürekli titrediğini hisseden kullanıcılar bu **hastalığa** yakalanmış demektir.” (Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar, s.80-81).

“Kısacası yapılan tüm hareketleri **fizik** kurallarıyla açıklamak mümkün. (...) **Salıncakta** sallanmak için birinin sizi itmesi ya da kendinizi ayaklarınızla geriye doğru itmeniz gerekir. (...) Ayaklarınızı yerden kaldırdığınızda yer çekiminin etkisiyle **potansiyel enerji hareket enerjisine** yani **kinetik enerjiye** dönüşür. (...) Eğer hiçbir direnç ve sürtünme olmasaydı **salıncakta** hiç durmadan sonsuza kadar sallanabileceğinizi biliyor muydunuz? (...) Bir cisimde biriktiği kabul edilen **enerjiye potansiyel enerji** denir. (...) Kaydıracağın yerden yüksekliği ne kadar fazlaysa sizin de **potansiyel enerjiniz** o kadar fazla olur.” (Parktaki Bilim, s.96-98).

“Konuştuğumuz **Türk diline, dilimize, ana dilimize...** (...) Seviyor olsaydık, **dilimize** özen gösteriyor olsaydık çocuğumuza gösterdiğimiz ilgiyi, sevgiyi, özeni, emeği ‘**Türk diline**’ vermiş, verebilmiş olsaydık bugünkü duruma düşmezdik. (...) Başka hiçbir **dilde** görülmeyen bir buluşla (!) yabancı **dillere** özenilerek müthiş bir yaratıcılık sergileniyor. (...) Hemen her yerli dizide, sanatçıları yöresel **dilde** konuşturmak yaygın hale gelmiş durumda. (...) Bir ulusu ulus yapan temel ögenin **dil** olduğunu, ulusu parçalamaya götüren yolun da önce ‘kültür ve **dil’in** yozlaşmasından başladığını unutmayalım!” (Dilimiz Kuşatma Altında, s.130-131).

“Sizin için günün en iyi **saati** hangi **saattir** hiç düşündünüz mü? (...) Ama yaş ilerledikçe insanlar sabah **saatlerini** sever olurlar. (...) İnsanlar için en iyi **saat** muhakkak ki şu nasıl işlediği pek de bilinmeyen, adına ‘**eşref saat**’ dediğimiz **saattir**. (...) Yıllarca ümitle belediğiniz büyük ikramiye, **eşref saat** çalar çalmaz size isabet eder. (...) Demek bütün mesele **eşref saatin** gelmesine veya o **saatin** geldiğini anlamaya bağlı öyle mi? (...) Milletlerin **eşref saatlerini** büyük dâhiler keşfeder. (...) Duvardaki **saatleri** yaylar işletiyorsa ev hayatındaki **eşref saatleri** de tatlı dil işletir.” (Eşref Saat, s.150-151).

“**Anadolu’nun** geleneksel konukseverliği dillere destandır, dedik. (...) Bu yüzden **Anadolu’da** ‘Bir fincan **kahvenin** kırk yıl hatırı vardır!’ sözü, her yerde, her zaman söylenir durur. (...) Bakmışlar ki **kahve** içiminin önüne geçilmiyor, hele büyük konaklarda **kahveden** vazgeçilemiyor, tütün yasağı gibi **kahve** yasağı da kaldırılmış.

(...) Bugün de eş dost ziyaretlerinde ikramın başını çeken **kahve**, öyle gelişigüzel pişirilmez. (...) ‘Gönül ne **kahve** ister ne kahvehane/ Gönül sohbet ister, **kahve** bahane.’
 (...) **Anadolu’da** konukseverliğin başını **kahve** çeker, demiştik. (...) Diyeceksiniz ki bir insan kaç **kahve** içebilir?” (Bir Fincan Kahve, s.192-193).

‘İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine’ ve ‘Eşref Saat’ metinleri dışında incelenen metinlerde eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık öğeleri bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir:

“Musiki... Müzik... Sanat... Klasik Türk müziği... Türkü... Alafranga müzik... Sanatçı...Konser... Müzisyen...” (Atatürk ve Müzik, s.52-55).

“İnternet... Teknoloji... Akıllı telefon... Tablet... Dijital oyun... Sosyal medya... Paylaşım... Beğeni... Profil... Bilgisayar...” (Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar, s.80-81).

“Fizik... Kinetik enerji... Potansiyel enerji... Kuvvet... Sürtünme... Cisim... Kütle... Salınım... Kaldıraç... Merkezil... Kuvvet...” (Parktaki Bilim, s.96-989).

“Alfabe... Harf... Dil... İngilizce... İtalyanca... Portekizce... Türkçe... Kültür...” (Dilimiz Kuşatma Altında, s.130-131).

“Konukseverlik... İkram... Konuk... Kahve... Cezve... Pişirmek... Fincan... Sade... Şekerli... Lokum... Sohbet...” (Bir Fincan Kahve, s.192-193).

Metin merkezli ölçütler içerisinde yer alan konu birliği/sürekliliği, başlık/içerik uyumu ve paragraflar/bölümler arası uyum ölçütlerine incelenen 7 metin de uygundur.

Tablo 17. 8.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin okur merkezli özelliklerle uyumu/uyumsuzluğu

Okur Merkezli Özellikler	1. Metin	2. Metin	3. Metin	4. Metin	5. Metin	6. Metin	7. Metin
Metinler amaçlılık ilkesine uygundur.	X	X	X	X	X	X	X
Metinler kabul edilebilirlik ilkesine uygundur.	X	X	X	X	X	X	X
Metinler bilgisellik ilkesine uygundur. (Öğrenci açısından yeni bilgi sunmaktadır.)	–	X	X	X	X	–	X
Metinler belirgin bir ileti taşımaktadır.	X	X	X	X	X	X	X
Metinlerin iletişi öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılabilir.	X	X	X	X	X	X	X
Metinlerde sınıf düzeyine uygun dil kullanılmıştır.	X	X	X	X	X	X	X
Metinler okunabilirlik ilkelerine göre tam iletişim kurulabilir özelliktedir.	–	–	–	–	–	–	–

İncelenen 7 metin de amaçlılık ilkesine uygundur. İncelenen 7 metin de kabul edilebilirlik ilkesine uygundur. “İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine” metninde iyimser insanlarla kötümser insanların özellikleri ve bu insanların hayatımızdaki yeri, “Atatürk ve Müzik” metninde Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün müzik sanatına olan ilgisi ve Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra birçok alanda olduğu gibi müzik alanında da yapılmış olan yenilikler, “Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar” metninde günlük hayatın neredeyse vazgeçilmez bir parçası hâline gelen sosyal medya ve teknoloji

kullanımının insan sağlığı üzerindeki etkileri ve sebep olduğu hastalıklar, “Parktaki Bilim” metninde fizik kurallarının günlük hayattaki ve yaşanan çevredeki yeri, “Dilimiz Kuşatma Altında” metninde Türkçe dilinin bilinçsiz kullanımı ve yabancı dillerden gelen sözcüklerin dile zararları, “Eşref Saat” metninde her şeyin belli bir zamanı olduğu ve bu zaman gelmeden gerçekleşmeyeceği, “Bir Fincan Kahve” metninde kahve geleneğinin tarihteki ve günlük hayattaki yeri ele alınmaktadır. Bu nedenle incelenen 7 metinde de bilgisellik ilkesi bulunmaktadır. İncelenen 7 bilgilendirici metinde yer alan iletiler öğrencilerin artalan bilgileriyle uyumludur. İncelenen 7 metinde belirgin bir ileti bulunmaktadır. İncelenen 7 metinde sınıf düzeyine uygun bir dil kullanılmıştır. Metinlerin okunabilirlik puanları Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18. 8.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin okunabilirlik düzeyleri

Bilgilendirici Metinler	OSU	OTU	OP	OKUNABİLİRLİK DÜZEYİ
<i>İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine</i>	3.229	9.265	74.796	BAĞIMSIZ
<i>Atatürk ve Müzik</i>	2.961	17.095	60.229	BAĞIMSIZ
<i>Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar</i>	3.431	12.178	77.217	BAĞIMSIZ
<i>Parktaki Bilim</i>	2.981	10.1	77.348	BAĞIMSIZ
<i>Dilimiz Kuşatma Altında</i>	3.093	10.175	70.382	BAĞIMSIZ
<i>Eşref Saat</i>	2.737	12.85	71.007	BAĞIMSIZ
<i>Bir Fincan Kahve</i>	2.676	10.8	69.422	BAĞIMSIZ

İncelenen metinlerin tümünün 8.sınıf okuma düzeyi olan Eğitsel Okuma Düzeyi'ne uygun olmadığı belirlenmiştir. Metinlerin tümü 5, 6. ve 7.sınıf okuma düzeyi olan Bağımsız Okuma Düzeyi'ne uygun olduğu belirlenmiştir.

Tablo 19. 8.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin diğer özelliklerle uyumu/uyumsuzluğu

<i>Diğer Özellikler</i>	<i>1. Metin</i>	<i>2. Metin</i>	<i>3. Metin</i>	<i>4. Metin</i>	<i>5. Metin</i>	<i>6. Metin</i>	<i>7. Metin</i>
<i>Ders kitaplarına seçilen metinler yazım ve noktalama açısından uygundur.</i>	X	X	X	X	X	–	–
<i>Metinler öğrencinin ilgisini çekebilecek özelliktedir.</i>	X	X	X	X	X	X	X
<i>Seçilen metinler Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygundur.</i>	X	X	X	X	X	X	X
<i>Seçilen metinler milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir.</i>	X	X	X	X	X	X	X
<i>Metinler Türkçe programında belirtilen kazanımları edindirecek özellikleri taşımaktadır.</i>	X	X	X	X	X	X	X
<i>Metinler görsel öğelerle desteklenmiştir.</i>	X	X	X	X	X	X	X
<i>Metinler Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler göstermektedir.</i>	X	X	–	–	X	X	X

“Eşref Saat” ve “Bir Fincan Kahve” metinleri dışında 7 metnin 5 tanesi yazım ve noktalama açısından uygundur. “Eşref Saat” metninde sayfa 150’de ‘Sizin için günün hangi saati iyidir, buradan bir şey söyleyemem ama bana sorsalar saatlerin en iyisi ne akşam saatidir, ne öğle saati, ne de sabah saati.’ cümlesinde noktalama yanlışı bulunuyor. ‘Saatidir’ ve ‘saati’ sözcüklerinden sonra virgül kullanılmaması gerekiyor. Çünkü cümlede ‘ne....ne’ bağlacı kullanılmış. Bağlaçlardan önce ve sonra herhangi bir noktalama işareti getirilmez. “Bir Fincan Kahve” metninde sayfa 193’te ‘Gönül ne kahve ister, ne kahvehane’ cümlesinde noktalama yanlışı bulunuyor. ‘İster’ sözcüğünden sonra virgül kullanılmaması gerekiyor. Çünkü cümlede ‘ne....ne’ bağlacı kullanılmış. Bağlaçlardan önce ve sonra herhangi bir noktalama işareti getirilmez. İncelenen 7 metin öğrencilerin ilgisini çekebilme ilkesi bakımından uygundur. İncelenen metinler Türk Milli Eğitimi’nin amaçlarıyla ve temel ilkeleriyle uyumludur. İncelenen metinlerde milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir. İncelenen metinler, Türkçe Öğretimi Programı’ndaki kazanımları kazandıracak niteliktedirler. İncelenen metinler görsel öğelerle desteklenmiştir. “Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar” ve “Parktaki Bilim” metinleri dışında incelenen 7 metinden 5 tanesinde Türk toplumunun kültürünü yansıtan özelliklere yer verilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ana dili eğitim-öğretimi sürecinde Türkçe dersi öğretim programında belirtilmiş olan dört temel dil becerisinin ve üst düzey bilişsel becerilerin öğrencilere kazandırılmasında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin önemi bilinmektedir. Öğrencilere kazandırılması gerekli olan beceriler metinler ve bu metinler yoluyla oluşturulan etkinlikler aracılığıyla kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarında yer alacak metinlerin “çocuğa görelik” ilkesine göre seçilmesi gerekmektedir. Metinlerin çocukların anlama düzeylerine uygun olması, duygu ve düşünce evrenlerini geliştirebilmesi önemlidir. Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini en iyi biçimde yansıtan eserlerden seçilmelidir. Bu eserler dil, anlatım ve içerik yönünden türünün en iyi ve seçkin örneklerinden seçilmelidir. Metinler, öğrencilerin kişilik gelişimine katkıda bulunmalıdır. Seçilen metinler onlara okuma sevgisi ve alışkanlığını kazandırabilmelidir.

Ortaokul düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında bulunan bilgilendirici metinlerin metinsellik ölçütlerine uyum durumunun incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmadan elde edilen sonuçlar şöyle özetlenebilir:

5.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin İşeri (2014) tarafından belirlenmiş olan metinsellik ölçütleri ile genel olarak uyumlu olduğu tespit edilmiştir. 5.sınıf Türkçe ders kitabında incelenen bütün bilgilendirici metinlerin gönderimsel bağdaşıklık öğelerinden bazılarını taşımadığı belirlenmiştir. “Dumlupınar Savaşı” metni metin merkezli özelliklerden olan değiştirmeye dayalı bağdaşıklık ilkesi bakımından yetersizdir. Söz konusu metin okur merkezli özelliklerden olan belirgin ileti ilkesi bakımından yetersizdir. Yine aynı metin diğer özelliklerden olan yazım ve noktalamaya uygunluk ilkesi bakımından yetersizdir. “Okland Adası” metni diğer özelliklerden olan yazım ve noktalamaya uygunluk ilkesi bakımından yetersizdir. Yine aynı metin diğer özelliklerden olan Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler ilkesi bakımından yetersizdir. “Spor ve Bedenimiz” metni diğer özelliklerden olan Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler ilkesi bakımından yetersizdir. “Barkod” metni metin merkezli özelliklerden olan değiştirmeye dayalı bağdaşıklık ilkesi bakımından yetersizdir. Söz konusu metin okur merkezli özelliklerden olan belirgin ileti ilkesi

bakımından yetersizdir. Aynı metin okur merkezli özelliklerden olan iletilerin öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılır olması ilkesi bakımından yetersizdir. Ayrıca diğer özelliklerden olan Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler ilkesi bakımından yetersizdir. “Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor” metni metin merkezli özelliklerden olan değiştirmeye dayalı bağdaşıklık ilkesi bakımından yetersizdir. Yine aynı metin diğer özelliklerden olan Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler ilkesi bakımından yetersizdir. “Akıllı Ulaşım Sistemleri” metni okur merkezli özelliklerden olan belirgin ileti ilkesi bakımından yetersizdir. Yine aynı metin okur merkezli özelliklerden olan sınıf düzeyine uygun dil kullanımı ilkesi bakımından yetersizdir. Aynı metin diğer özelliklerden olan öğrencinin ilgisini çekme ilkesi bakımından yetersizdir. Aynı metin diğer özelliklerden olan Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler ilkesi bakımından yetersizdir.

6.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin İşeri (2014) tarafından belirlenmiş olan metinsellik ölçütleri ile genel olarak uyumlu olduğu tespit edilmiştir. 6.sınıf Türkçe ders kitabında incelenen bütün bilgilendirici metinlerin gönderimsel bağdaşıklık öğelerinden bazılarını taşımadığı belirlenmiştir. “Anadolu İmecesı” metni diğer özelliklerden olan yazım ve noktalamaya uygunluk ilkesi bakımından yetersizdir. “Büyük Keşifler” metni diğer özelliklerden olan Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler ilkesi bakımından yetersizdir. “Yaz Sinemaları” metni diğer özelliklerden olan yazım ve noktalamaya uygunluk ilkesi bakımından yetersizdir.

7.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin İşeri (2014) tarafından belirlenmiş olan metinsellik ölçütleri ile genel olarak uyumlu olduğu tespit edilmiştir. 7.sınıf Türkçe ders kitabında incelenen bütün bilgilendirici metinlerin gönderimsel bağdaşıklık öğelerinden bazılarını taşımadığı belirlenmiştir. “İstiklal Marşı’nın Kabulü” metni metin merkezli özelliklerden olan değiştirmeye dayalı bağdaşıklık ilkesi bakımından yetersizdir. Söz konusu metin okur merkezli özelliklerden olan belirgin ileti ilkesi bakımından yetersizdir. Aynı metin okur merkezli özelliklerden olan iletilerin öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılır olması ilkesi bakımından yetersizdir. Aynı metin diğer özelliklerden olan yazım ve noktalamaya uygunluk ilkesi bakımından yetersizdir. Ayrıca diğer özelliklerden olan görsel öğelerle desteklenme ilkesi bakımından yetersizdir. “Anadolu Davulu” metni okur merkezli özelliklerden olan belirgin ileti ilkesi bakımından yetersizdir. Aynı metin

okur merkezli özelliklerden olan iletilerin öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılır olması ilkesi bakımından yetersizdir. Ayrıca diğer özelliklerden olan yazım ve noktalamaya uygunluk ilkesi bakımından yetersizdir. “Bazı İnsanlar” metninin okunabilirlik düzeyinin 7.sınıf öğrencilerine uygun olmadığı belirlenmiştir. Yine aynı metin diğer özelliklerden olan yazım ve noktalamaya uygunluk ilkesi bakımından yetersizdir. “Işıklı Haberleşenler” metni okur merkezli özelliklerden olan belirgin ileti ilkesi bakımından yetersizdir. Aynı metin okur merkezli özelliklerden olan iletilerin öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılır olması ilkesi bakımından yetersizdir.

8.sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin İşeri (2014) tarafından belirlenmiş olan metinsellik ölçütleri ile genel olarak uyumlu olduğu tespit edilmiştir. 8.sınıf Türkçe ders kitabında incelenen bütün bilgilendirici metinlerin gönderimsel bağdaşıklık öğelerinden bazılarını taşımadığı ve okunabilirlik düzeylerinin 8.sınıf öğrencilerine uygun olmadığı belirlenmiştir. “İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine” metni metin merkezli özelliklerden olan eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık ilkesi bakımından yetersizdir. Söz konusu metin okur merkezli özelliklerden olan bilgisellik ilkesi bakımından yetersizdir. “Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar” metni diğer özelliklerden olan Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler ilkesi bakımından yetersizdir. “Parktaki Bilim” metni diğer özelliklerden olan Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler ilkesi bakımından yetersizdir. “Eşref Saat” metni metin merkezli özelliklerden olan eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık ilkesi bakımından yetersizdir. Söz konusu metin okur merkezli özelliklerden olan bilgisellik ilkesi bakımından yetersizdir. Yine aynı metin diğer özelliklerden olan yazım ve noktalamaya uygunluk ilkesi bakımından yetersizdir. “Bir Fincan Kahve” metni diğer özelliklerden olan yazım ve noktalamaya uygunluk ilkesi bakımından yetersizdir.

İncelenen ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinlerin İşeri (2014) tarafından belirlenmiş olan metinsellik ölçütleri ile genel olarak uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Ama incelenen bütün bilgilendirici metinlerin gönderimsel bağdaşıklık özelliklerini taşımadığı belirlenmiştir. Ayrıca birkaç tanesinin de yazım ve noktalamaya uygunluk ilkesine uymadığı belirlenmiştir.

Araştırma sonuçları göz önünde bulundurularak getirilebilecek olan öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Metinlerin okunabilirlik durumlarının öğrenci düzeyine uygun olması, metnin tam olarak anlaşılması için önemlidir. Bu nedenle metinlerin okunabilirlik düzeyleri öğrenci seviyesine uygun olmalıdır.
- Özbay (2003), yaptığı araştırmada Türkçe öğretmenlerinin, işledikleri derslerinde ders kitabından %94,44 oranında yararlandıklarını belirlemiştir. Bu oran, okullarda Türkçe dersinin işleniş biçimi ile ilgili bilgi vermesi açısından önemlidir. Ders kitaplarını hazırlayan uzmanların, metinsellik ölçütlerine uygun olan metinlere eserlerinde yer vermesi dil eğitiminin niteliğini artırmaya ve dil eğitiminde oluşabilecek problemlerin önüne geçmeye yardımcı olabilir.
- Türkçe öğretimi genel olarak bilgilendirici ve öyküleyici metinlerle gerçekleştirilir. Bu metinler öğretimin en temel araçlarındandır. Türkçenin akıcı olması, yalın olması, deyim ve mecaz gücü ile duygu ve düşünce zenginliğini yansıtabilen metinlerle yapılan inceleme ve çalışmalar, öğrencilere yaşantı zenginliği kazandırır (Sever, 2004). Sever'in de belirtmiş olduğu gibi metinlerin öğrencilerde yaşantı zenginliği oluşturacak türde metinlerden seçilmesi etkili ve nitelikli dil öğretimi çalışmaları için önemli katkı sağlar.
- Türkçe derslerinde öğrencilerin belirlenen hedef ve kazanımlara ulaşabilmesinde ders kitaplarındaki metinlerin önemi göz önüne alındığında metinlerin öğrenciler tarafından anlaşılması önemlidir. Bu nedenle ders kitaplarına seçilen metinlerin anlaşılabilir olma düzeyleri kontrol edilmelidir.
- Ders kitabı için metinler belirlenirken öğrencilerin düzeylerinin dikkate alınması gerekir. Metinlerin yer alacağı sınıf düzeyine ve metinlerin içeriğine göre görsel öğelerle desteklenmesine önem verilmelidir.

KAYNAKÇA

Yararlanılan Kaynaklar

- Akbayır, S. (2013). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aksoy, S. (2018). *Ahmet Ümit'in Masal Kitaplarının Metinsellik Ölçütleri Bağlamında İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Aktulum, K. (1999). *Metinlerarası ilişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Baki, Y. (2019). Türkçe dersi 8.sınıf kitabındaki metinlerin okunabilirliği. *Dil Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 30-46.
- Beaugrande, R. A. D. and Dressler, W. U. (2002). *Introduction to Textlinguistic (Digitall reformatted-2002)*. London: Longman Group Company.
- Bozlak, Ü. G. (2018). 2016-2017 ve 2017-2018 eğitim ve öğretim yıllarında 5.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerin Uzun-Çetinkaya formülü ile okunabilirlik düzeylerinin incelenmesi. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 14(6), 209-234.
- Coşkun, E. (2005). *İlköğretim öğrencilerinin öyküleyici anlatımlarında bağdaşıklık ,tutarlılık ve metin elementleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Coşkun, E. (2011). Türk ve göçmen öğrencilerin yazılı anlatımlarında metin bağdaşıklığı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 881-889.
- Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dilbilim Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi.
- Demir, T. (2012). İlköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâye metinlerinde yer alan değer unsurlarının eşdizimsel örüntüler açısından görünüşleri. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(2), 1063-1078).
- Dilidüzgün, Ş. (2008). *Türkçe öğretiminde metin dilbilimsel bağlamda uygulamalı bir yaklaşım*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dilidüzgün, Ş. (2017). *Metin dilbilim ve Türkçe öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Doğan, F. D. (2018). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Metinsellik Ölçütleri bağlamında Çözümlemesi ve Bu Şiirlerin Metinselliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

- Günay, D. (2007). *Metin bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2013). *Anlama teknikleri I uygulamalı okuma eğitimi el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları
- Güneş, F. (2013). Türkçede metin öğretimi yerine metinle öğrenme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, 6(11), 603-637.
- Güven, A. Z. (2014). 7.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin metinsellik ölçütlerine göre değerlendirilmesi. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(8), 517-535.
- Güven, A. Z., Halat, S. ve Bal, M. (2014). Ortaokul 6.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin metinsellik ölçütleri açısından incelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 2(3), 208-231.
- Halliday, M. A. K. and Hassan, R. (1985). *Cohesion in English*. New York: Longman Group.
- İşeri, K. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik özellikleri. Ülper, H. (Ed.), *Türkçe ders kitabı çözümlemeleri içinde* (ss.91-112). Ankara: Pegem Akademi.
- İşeri, K. (2017). *Sözden yazıya dile gelen metin*. Ankara: Pegem Akademi.
- Karatay, H. (2014). *Okuma eğitimi kuram ve uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.
- Keçik, İ. ve Uzun, L. (2003). *Türkçe yazılı ve sözlü anlatım*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kerimoğlu, C. (2016). *Genel dilbilime giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kıran, Z. ve Kıran, A. E. (2010). *Dilbilime giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kıran, A. E., Korkut, E. ve Ağildere, S. (Ed.), *Günümüz dilbilim çalışmaları içinde* (ss.121-132). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri-şekil bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Köçer, N. (2010). *Metin Çözümlemesi Milli Eğitim Bakanlığı'nca Önerilen 6.sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Çözümlemesi*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- MEB (2019). *Türkçe dersi (1-8.sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Mert, E. L. (2011). 8.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunlukları. *Dil Dergisi*, 153: 7-23.

Mert, E. L. (2013). Türkiye'de kullanılan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlikleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(3): 87-98.

Okur, A. (2011). Türkçe ders kitaplarında metinlerin türsel özellikleri. Ülper, H. (Ed.), *Türkçe ders kitabı çözümlemeleri içinde* (ss. 115-140). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Onan, B. ve Arısoy, M. A. (2013). Türkçe öğretiminde epistemolojik bir yaklaşım. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), 77-91.

Onursal, İ. (2003). Türkçe metinlerde bağdaşıklık ve tutarlılık.

Ögeyik, M. C. (2008). *Metinlerarasılık ve yazın eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Özbay, M. (2003). *Öğretmen görüşlerine göre ilköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. Ankara: Gölge Ofset Matbaacılık.

Parlak, H. (2010). Dil bilgisi. Durmuş, M. (Ed.), *Türk dili el kitabı içinde* (ss.163-225). Ankara: Grafiker Yayınları.

Rye, J. (1982). *Cloze procedures and the teaching of reading*. London: Heineman Educational.

Sever, S. (2000). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Şahin, A. (2015). *Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Hazırlanmış Olan Pilot (5.sınıf) Ders Kitabının Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Çözümlemesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Tok, M. ve Tüzel, S. (2013). Türkçe öğretiminde metin antolojisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(2), 88-96.

Toklu, M. O. (2013). *Dilbilime giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Türkben, T. (2018). Beşinci sınıf Türkçe ders kitabı metnlerinin metinsellik ölçütleri açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(4), 961- 986.

Vogel, M. ve Washburne, C. (1928). An objective method of determining grade placement of children's reading material. *Elementary School Journal*, 28, 373-381.

Yılmaz, E. (2010). *Uygulamalı metin bilgisi*. Ankara: Pegem Akademi.

Yılmaz, E. ve Topal, Z. (2010). Türkçe öğretiminde metin bilimsel çözümleme yönteminin uygulanması. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 15(27).

Yılmaz, Ö. (2012). *11.sınıf öğrencilerine ait öyküleyici metinlerin bağdaşıklık ve tutarlılık açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, Ö. ve Keklik, S. (2013). 11.sınıf öğrencilerine ait öyküleyici metinlerin bağdaşıklık ve tutarlılık açısından incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(4), 139-157.

İncelenen Türkçe Ders Kitapları

Baran, Ş. Ç. ve Diren, E. (2019). *Ortaokul Türkçe 5 ders kitabı*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.

Demirel, T. (2018). *Ortaokul Türkçe 6 ders kitabı*. Ankara: Ekoyay Yayıncılık.

Erkal, H. ve Erkal, M. (2019). *Ortaokul Türkçe 7 ders kitabı*. Ankara: Özgün Yayıncılık.

Eselioğlu, H., Set, S. ve Yücel, A. (2019). *Ortaokul Türkçe 8 ders kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

EKLER

Ek-1

HOŞÇA KALIN, GÜLE GÜLE

Kafayı takacak başka şey kalmamış gibi vedalaşmalara, iyi dileklere taktım bugünlerde. Geçenlerde bir öğretmen arkadaşımın okuldan çıkarken vedalaştığımız sekreter kız “Hoşça kalın!” diye uğurlayınca bizi, arkadaşın ağzını aradım. Beni çileden çıkaran bu karıştırmalar onu da rahatsız ediyor mu diye, ediyormuş. Biz yaştakilerin huysuzluğu mu bu yoksa gençler vedalaşmaları, selamlaşmaları da mı unuttular? “Bay bay!” diyenler “Çav!” diyenler arttıkça Türkçe konuşanlara da bir şeyler oluyor. Batı hayranlığı, yabancı dillerdeki kullanım mı akıllarını karıştırdı yoksa bunları öğretmeyi unuttuk mu çocuklarımıza? Her durumda aynı şeyler söylenmez, diye uyarmadık mı? Kalana “Hoşça kal!” denir, gidene “Güle güle!”; tersi yakışık almaz, demedik mi? Amerikan filmlerinde ayrılan kişilerin birbirlerine yalnızca “Bye!” dediklerini duya duya mı böyle oldu bu işler bilmiyorum.

Oğlumu arıyorum iş yerinden, arkadaşı açıyor telefonu. Oğlum o anda orada değil.

— Aradığımı söyler misiniz? Ben annesiyim, diyorum.

Yanıt:

— Neden olmasın!

Bu “Peki, söylerim.” demek, biliyorum. Alınmamam gerek, onu da biliyorum ama elimde değil, alınıyorum. Olmayacak bir şey değil ki söylediğim, neden böyle dedi bu delikanlı bana?

Dershanede yeni program çıkmış. Genç rehber arkadaşına programımı getirdiği için teşekkür ediyorum.

— Önemli değil, diyor.

Hangisi? Program mı, getirip vermesi mi, teşekkürüm mü, hangisi önemli değil?

Hem teşekkür niye önemli olmasın? Çok önemlidir.

Bir telefon konuşmasını bitirirken yarı yaşıntıdaki bir insan, telefonu “Güle güle!” deyip kapatırsa o telefon yüzünüze kapatılmış gibi geliyor mu size de? Kızımın arkadaşlarından herhangi biriyle günde beş kez şöyle bir konuşma geçebilir aramızda:

- Merhaba Feyza teyze, Pelin evde mi?
- Henüz gelmedi kızım.
- Tamam, görüşürüz. Güle güle...

Bu uzatılarak pek bir ahenkle söylenen “güle güleee”ler sinirime dokunuyor benim. “Tamam” kısmı da sinirime dokunuyor aslına bakarsanız, “görüşürüz” kısmı da ama ille de ille de o “güle güleeeee”ler... Kendi evimde oturup dururken nereye gönderiliyorum, bir bilsem!

Geçenlerde bize uğradığında bu arkadaşlardan birini, punduna getirip şakayla karışık söyledim bunu: “Telefonu eden, dolayısıyla ‘gelen’ sensin.” dedim. Sonra da bana ‘Güle güle!’ diyorsun. Nereye gönderiyorsun ki beni?” Güldük. Bir rahatladım, bir hafifledim o kadar olur. Sırtımdan bir yük kalktı.

Sonraki günlerde yine aynı kişiyle benzer bir telefon konuşması... O “İyi günler!” deyince ben de “Güle güle!” demişim. “Annen benim taklidimi yaptı, dalga geçti benimle.” diye dert yanmış kızıma. Anlatmaya çalıştım taklit falan yapmadığımı, benim ona “Güle güle!” dememin doğal olduğunu ama bunu başardığımdan emin değilim.

Daha sonra dikkat ettim, yerli dizilerde de böyle oluyor konuşmalar. “Baba Evi”nde Uzun Şevki gelmiş, yeni tutulan evin badanasına yardım etmiştir. Şevki giderken “Hoşça kalın!” der, evin küçük kızı Bilge karşılık verir: “Teşekkür ederiz Şevki ağabey, hoşça kal.” Ne “kal”ması? Adam gidiyor, kalmıyor ki! Şu “İyi günler!” dileği de az karışık değil. Akşamın alacasında hangi günlerin “iyi” olmasını diliyoruz? Gündüz kısmı bitip günün gece kısmı için mi söyleniyor bu dilek? Mızımız insanlara benzediğimin farkındayım ama merak ediyorum “gün”dü, “gece”ydi, ayrım yapmadan mı konuşacağız?

Sabaha karşı, evlerine dönerken sokaktan geçenlerin birbirine “İyi akşamlar!” dileklerini duyunca kahroluyorum. Camı açıp “Ne akşamı beyefendi? Gece bitti, sabah oluyor, sabah!” diye sesleneceğim ama durduruyorum kendimi. Aman ha, neme lazım! Ve tam şu anda, bunu yazarken dışarıdan bir ses, benimle alay eder gibi “Baba iyi

akşamlar!” diye sesleniyor birine. Saate bakıyorum, gece yarısına yalnızca on dakika var.

Şimdi, nasıl öğreteceğim bu adamlara ben “akşam” ne zamandır, hangi zamana “gece” denir, sabaha karşı beşte de “İyi akşamlar!” denmez, öğleden sonra üçte de denmez diye.

Feyza HEPÇİLİNGİRLER

Ek-2

ANADOLU'DA KONUKSEVERLİK GELENEKSELDİR

Anadolu'nun geleneksel konukseverliği üzerinde duralım isterseniz. Bu konukseverliğin kökleri tarihin derinliklerine iner. Türklerin kendi ülkelerine ve şehirlerine, köylerine, kasabalarına gelen yabancılara, gariplere, kimsesizlere, yolculara karşı insanca, dostça davranışları, kısacası konukseverlikleri çok eskidir. Bugün de Anadolu'nun birçok köy ve kasabasında, köyün ve kasabanın ortaklaşa malı olan köy odaları, “misafirhane”ler vardır. Bir konuk geldiği zaman bu odalarda ağırlanır, yedirilir, içirilir. Karşılığında hiçbir şey beklenmez. Bu odaların giderleri, sıra ile ya o köyde oturan varlıklı aileler tarafından ya da köy sandığından karşılanır. Aslolan konuğu hoşnut etmektir. Bunun için yapılması gereken ne varsa yapılır, ayrılırken gideceği yere kadar konuğun azığı düzülür.

Anadolu'daki konukseverlik gelenek ve göreneğinin temelinde eski Ahi gelenekleri yatmaktadır. Anadolu Selçukluları Devri'nden Osmanlıların son yıllarına kadar bir esnaf ve sanatkâr örgütü olarak bilinen Ahiliğin her köyde, her kasaba ve şehirde ocakları, odaları ve tekkeleri vardır. Ahiler, gelen konukları geleneksel kurallarına göre ağırlar, bunu bir toplum görevi sayarlardı. Bir şehirde birkaç Ahi ocağı bulunur, bunlar şehirlerine gelen konukları ağırlamak için birbirleriyle yarış ederlerdi.

On dördüncü yüzyılın başlarında Anadolu'da bir gezi yapan tanınmış Arap Seyyahı İbni Batuta, Anadolu'yu karış karış gezerken hep bu Ahi tekkelerinde konaklamış, Türklerin gösterdikleri konukseverliği “Seyahatnamesi”nde anlata anlata bitirememiştir. İbni Batuta, Anadolu için şöyle der:

“Tanrı, güzelliklerini öteki ülkelere ayrı ayrı dağıtırken burada hepsini bir araya getirmiştir. Burada dünyanın en güzel insanları, en temiz giyimli halkı yaşar; en nefis yemekler pişirilir. Tanrı'nın yarattıkları içinde en şefkatli, en konuksever halk Anadolu'dadır.” 650 yıl önce bunları söyleyen Seyyah İbni Batuta, bir Anadolu yolculuğunda Denizli'ye uğrar. Bundan sonrasını İbni Batuta'dan dinleyelim:

Konuk sevmek, konuğa ikramda bulunmak, insan sevgisinin başında gelir. Anadolu; yemeğini konuğuna yedirmekten, konuğunu memnun etmekten zevk alır. Bir görevi yapmış olmanın rahatlığını duyar.

Şekerin hemen hiç bulunmadığı yıllarda bir öğretmen, bir köye konuk olur. Akşam yemekten sonra evde bir telaştır başlar. Ev sahibi sandığının anahtarını bir türlü bulamamıştır. Evin her köşesi aranır taranır, anahtar yok. Sonunda sandığı kırmaya karar verirler. Sandık kırılır, öğretmen işin farkına o zaman varır. Ev sahibi kırdığı sandıktan küçük bir çıkın çıkarır, sandığın içerisinde üç şeker vardır. Evet, konuğuna şekerli bir kahve ikram etmek için sakladığı üç şeker. Anadolu'nun konukseverliği üzerine söylenecek çok söz, anlatılacak çok hikâye vardır.

Mehmet ÖNDER

Ek-3

DUMLUPINAR SAVAŞI

Gazi Mustafa Kemal, Sakarya Savaşı'ndan sonra düşmanı yurttan tamamen atmak için büyük bir savaş hazırlığına girişti. Eli silah tutan herkes orduya alındı. Ordunun savaş gücü artırıldı.

Mustafa Kemal, 23 Ağustos 1922 günü gizlice Konya'ya gitti. Oradan Akşehir'e vardı. Fevzi Çakmak ve İsmet İnönü gibi ileri gelen komutanları çevresinde topladı. Birlikte bir taarruz planı hazırladılar.

26 Ağustos sabahı erken saatlerde Gazi Mustafa Kemal, Afyon Kocatepe'de bulunuyordu. Gün ağarırken verdiği buyrukla görülmemiş bir saldırı başladı. Toplar patlıyor; Mehmetçikler, İngilizlerin “Ancak altı ayda aşılabılır.” dedikleri Yunan siperlerini yıldırım gibi aşıyordu. Düşman neye uğradığına şaşırıyordu. Daha ilk gün birçok Yunan subayı tutsak edilmişti. İkinci gün başkomutanları da tutsak edildi. Başsız ve yönetimsiz kalan Yunan ordusuna artık İzmir'e doğru kaçıp canını kurtarmaktan başka bir yol kalmamıştı. 30 Ağustos 1922 günü Dumlupınar'da yapılan son bir meydan savaşı ile düşman ezilmiş, Anadolu toprakları düşman işgalinden kurtulmuştu.

Türk ordusu Başkomutan Gazi Mustafa Kemal'in verdiği “Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!” buyruğu ile Yunanlıları İzmir'e dek kovaladı. Kaçıp İzmir'e gelebilen düşman askerleri, rıhtımda bekleyen gemilere binerek geldikleri gibi gittiler.

9 Eylül günü Türk ordusu İzmir'e girdi. Şehir ateş içinde yanıyordu. Düşman, kaçarken kenti ateşe vermişti fakat bu yangınlar kimsenin umrunda bile değildi. Halk sokaklara dökülmüş, şenlik içinde kurtarıcısını selamlıyor, Mehmetçikleri çiçek yağmuruna tutuyordu.

Ahmet KÖKLÜGİLLER

Ek-4

OKLAND ADASI

Okland, yelkenler kenti olarak da anılan, çok güzel bir ada. Burada kişi başına düşen tekne, dünya ortalamasının çok üstünde. Okland, Yeni Zelanda'nın en önemli kentlerinden biri. Denizin temizliği, koyların güzelliği dillere destan. Ayrıca Okland, dünyanın en huzurlu kentlerinden biri olarak da biliniyor.

Eski binalar, asıllarına uygun olarak onarıldığı için kent kuruluş yıllarındaki güzelliğini ve özelliğini yitirmemiş. Yapıları süsleyen demir korumalar, parmaklıklar, balkon korkulukları, pencerelerdeki çıkmalar öylesine ustalıkla yapılmış ki! Her birinde sanki demirden çiçekler açmış.

Kent içinde adım başı park bulunuyor. Ada zaten başlı başına park. Ama yine de beton binaların soğukluğunu kırmak için yerleşim alanlarının çevresi, hep park olarak düzenlenmiş. Kent içinde yaşayan insanlar, evlerinden çıkınca kendilerini doğrudan doğanın içinde buluyorlar. Doğa ile baş başa kalmak için kent dışına çıkmaya gerek kalmıyor. Her evin küçük bir bahçesi var. Her bahçede de ızgara için ocak bulunuyor. Kent halkı herhâlde pikniğe çok düşkün. Anlaşılan, insanlar bir an bile doğadan uzak kalamıyor.

İngilizler, Okland'ın kurulduğu alanı da Maori yerlilerinden, az para karşılığında satın aldılar. Okland; 1842 ile 1865 yılları arasında, İngiliz kolonisinin başkentiydi. Sonradan başkent, Welligton'a (Veligtın) taşındı. Buna karşın Okland'ın gelişmesi sürüyor. Dünyanın dört bir yanından göçmenler, iş ve eğitim fırsatı bulmak için Okland'a geliyorlar. Günümüzde Maorilerle bu göçmenler, el birlik olup Okland'ı Güney Pasifik Adaları'nın en güzel, en rahat kenti konumuna getirmeye çalışıyorlar. Bu hedefe giderken fazla zorlandıkları söylenemez. Çünkü Okland, yörenin en büyük endüstri ve ticaret merkezi durumunda. Bu yüzden fırsatlar ve olanaklar kısıtlı değil.

Okland kenti, sönmüş volkan tepelerinin üzerine kurulmuş. Eski zamanlarda Maori kabileleri de bu volkanik tepeleri yurt edinmişler. Burada tarihsel kalıntılar var.

Okland'da sanat yaşamı da çok etkin. Sanat galerilerinde açılan sergilerle dünyanın dört yanında üretilen değerli eserler halka sunuluyor. Müzeler, konser salonları, Avrupa ve Amerika'daki benzerlerini aratmayacak durumda. Dükkânlarda

satılan malların çeşitliliği, Okland halkının eski kıtalardaki alışveriş merkezlerine özlem duymalarını önleyecek zenginlikte.

Pazar yerlerinde Maorilerin el işleri sergileniyor. Bitki saplarından yapılmış dokumalar, batıklar, toprak eşyalar, hem yerli halk hem de gezginler tarafından büyük ilgi görüyor. Koyun derisinden yapılan giysiler, yün kazaklar, kaşkoller dünya pazarlarında da aranan mallar. Ama oldukça pahalı. Yer altından çıkarılan değerli taşlar da Okland'ın ticari yaşamında önemli yer tutuyor. Ama onlar da pahalı. Özellikle yeşim taşı çok ünlü. Devan Port (Divin Port) kıyısındaki kafeler, deniz ürünleri satılan restoranlar görülmeye değer.

Gülten DAYIOĞLU

Ek-5**SPOR VE BEDENİMİZ**

Sağlıklı ve zinde bir kimse, rahat ve kolay hareket eder. Kilosu boyuna uygundur. Beden biçimi düzgündür. Ayrıca güçlü ve dayanıklıdır, enerjisi de uzun süre bitmez. Normal fiziksel etkinlikleri kolayca yapar. Yaşamın pek çok alanında, kendine güveni ve saygısı yüksek olur. Tüm bunlar; fiziksel olarak hareketli yaşam süren, spor yapan insanların tipik özellikleridir. Ağır bir bavulu taşımak, sıkı kapanmış bir kavanozu açmak, beş katlı merdiven çıkmak gerçekleştirilmesi çok kolay işlerdir. Çünkü onların eklemleri daha esnek, kasları ve kalp-dolaşım sistemleri daha güçlüdür.

Spor yapmanın yararları yaşamın hemen her alanında görülür. Fiziksel olarak hareketli olan, dengeli beslenen, düzenli uyuyan biri sağlıklı olmak için gerekenlere sahiptir. Spor yaptıkça organların işleyişini sağlayan sistemler, farklı özellikler kazanır. Kalp-damar sistemi gelişir, kasların dayanıklılığı ve gücü artar, eklemler esneklik kazanır. Sonuç olarak tüm beden sağlığı gelişir.

Düzenli yapılan spor, sağlıklı bir yaşam biçimini oluşturan dengeli beslenme benzeri diğer etkenlerle birleşince ileri yaşlarda oluşabilecek pek çok hastalığı önleyebilir. Böylece daha uzun ve daha mutlu bir yaşam sağlar.

Bilim Çocuk dergisi

Ek-6

BÜYÜKLERE SAYGI

Ailemizde bizden önce dünyaya gelenler annemiz, babamız, dedemiz, ninemiz, amcamız, dayımız, teyzemiz oluyor. Ailemizden olmayıp da bizden önce dünyaya gelenlerse büyüklerimiz oluyor.

Dünyaya bir bebek olarak geliyoruz. Yemek yemek için, giyinmek için anne babamıza ve büyüklerimize ihtiyaç duyarız. Eğer onların şefkati, merhameti ve bakımı olmasa bebek hâlimizle ne işimizi görebilir ne de hayatımızı devam ettirebiliriz.

Biraz daha büyüdüğümüzde akrabalarımızın ve komşularımızın ilgisi ve sevgisiyle karşılaşırız. Onlar da bizi çok sever ve gözetirler. Bir ihtiyacımız olduğunda hep yanımızda olurlar. Sonra okula gideriz. Öğretmenlerimiz bizi sevgiyle eğitir. İyi biri olmamız için gayret gösterir, fedakârlık yaparlar. Üstelik büyüklerimiz bütün bu yaptıkları fedakârlıklar için bir karşılık da beklemezler.

Bizlerin de değer bilen insanlar olarak üzerimizde bin bir emeği olan sevgili büyüklerimize saygı göstermesi gerekir. Ayrıca elimizden geldiğince onların hizmetlerini görmeliyiz. Büyüklerimiz, küçüklüğümüzde bizi nasıl koruyup gözettilerse biz de onlara öyle sevgi ve saygı duymalıyız. Bir ihtiyaçları olduğunda hemen yardımlarına koşmalıyız. Ancak bu şekilde onların bizim üzerimizdeki haklarını belki ödeyebiliriz.

Aslında aynı ülkede yaşadığımız bütün vatandaşlarımızın bizim üzerimizde hakkı vardır. Nasıl mı? Anlatalım. Örneğin sofranızda yediğiniz peynir Van'dan gelmiştir. Zeytin belki de Gemlik'teki bir zeytin bahçesinden... Giydiğiniz palto belki Bursa'da üretilmiştir, tuttuğunuz kurşun kalem belki de Rize'den geliyordur. Kim bilir yemeğinizdeki yağ Edirne'de, bastığınız halı Mardin'de üretilmiştir. Hoş kokulu parfümünüzün gülü Isparta'dan... Bunlar böyle uzar gider. Peki, şimdi bir düşünün; acaba 5-10 liraya aldığınız ürünleri kendi başınıza üretmeye çalışsanız başarabilir miydiniz? Ya da kaç liraya mal ederdiniz?

İşte gördüğümüz gibi milletimizin her ferdi aslında diğer insanların hayatını kolaylaştırmak ve güzelleştirmek için çalışıp didiniyor. Sizce her vatandaşımız saygıyı hak etmiyor mu? Diğer insanların ürettiklerinden faydalanırken “Allah bunu yapandan, yapımına sebep olandan razı olsun.” dememiz gerekmez mi? Elbette gerekir.

Öyleyse gelin bu ülkede yaşayan her insanın, her büyüğümüzün kıymetini bilelim. Onları nerede görürsek görelim yaşlarına ve emeklerine saygı duymada kusur etmeyelim. Hiçbirini tanımasak bile.

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
Çocuk Kitapları

Ek-7

BARKOD

Satın aldığınız hemen hemen her üründe değişik kalınlıktaki çizgilerden oluşan bir sembol bulunur. Bu sembollere barkod denir. Barkodların ne işe yaradığını hiç merak ettiniz mi?

Barkod, bir market zinciri sahibinin marketlerinde satılan tüm ürünlerin bilgisini kaydedecek bir sistem araması sonucunda ortaya çıkmış. Uzun süren çalışmalar sonrasında da şimdiki hâlini almış. Barkod okuyucu, barkodun üzerine lazer ışını gönderir. Barkodu oluşturan çizgiler, üzerine düşen ışını emer. Boşluklarsa ışını yansıtır. Barkod okuyucu, emilen ve yansıyan ışınları algılar ve bilgisayara aktarır. Bilgisayar, barkod okuyucudan gelen veriyi rakamlara çevirir. Bu rakamların oluşturduğu sayı, barkodu okunan ürünün kodudur.

Barkoddan en çok satıcılar yararlanır. Çünkü barkod okuyucunun bağlı olduğu bilgisayar sistemi, ürünle ilgili çeşitli bilgiler içerir. Bir ürünün adı, fiyatı, satış miktarı, üründen stokta ne kadar kaldığı gibi konularda veri sağlar. Bunun yanı sıra satıcının birden çok şubesi varsa hangi ürünün hangi şubeden, hangi kasadan, ne zaman satıldığıyla ilgili bilgiler de verebilir.

Barkodları oluşturan rakamlar rastgele verilmez. Bunun için bir numaralandırma sisteminden yararlanılır. Bu numaralandırma sistemlerinden ülkemizde en yaygın olarak kullanılanında on üç rakam bulunur. Bunlardan ilk üçü ülke kodudur. Türkiye'nin ülke kodu 868 ve 869'dur. Üretici firmanın kod numarası da bu sayıyla başlar. Bu kod numarası yediyle on iki basamak arasında değişebilir. Üretici firmanın kod numarasını ürünün kodu izler. Ürün kodu beş basamağa kadar çıkabilir. En sondaki sayıysa kontrol basamağıdır. Kontrol basamağı, barkod okunurken bir hata olup olmadığını kontrol etmeyi sağlar.

Dergi ve benzeri süreli yayınların barkodunda çizgilerin üzerinde İngilizce kısaltması ISSN olan Uluslararası Standart Süreli Yayın Dergi Numarası bulunur. Yedi basamaktan oluşan ISSN'nin en sonunda kendine özgü bir kontrol basamağı olur.

Ek-8**SOSYAL MEDYA PSİKOLOJİNİZİ ETKİLİYOR**

Uluslararası Sosyal Medya Derneği (USMED) Yönetim Kurulu Başkanı Said Ercan, sosyal medyada beğenilmeme korkusunun insanlarda psikolojik sorunlara yol açtığını söyledi. Ercan, aynı zamanda insanların hayatlarının artık birçok yerinde sayılar olduğunu da dile getirdi.

Ercan yaptığı açıklamada, sosyal medya kullanıcılarına yönelik araştırmalar yaptıklarını ve araştırmalara göre insanların sosyal medyada genellikle beğenilmek için bir şeyler paylaştığını belirtti.

Dünyada son yıllarda sosyal medya kullanan birçok insanda bir çeşit kaygı bozukluğu FOMA'nın görüldüğünü aktaran Ercan, "Bu insanlar sürekli sosyal medya için telefona dönüp dönüp bakıyor. Türkiye'de 50 milyon internet kullanıcısı var. Kullanıcılar ortalama beş dakikada bir telefonuna bakıyor. Yine yapılan araştırmaya göre cüzdanımızı kaybettiğimizde bunun yanımda olmadığını üç saatte fark ediyoruz ama telefonu kaybettiğimizi beş dakikada anlıyoruz." diye konuştu.

Sosyal medyanın insan hayatına çok fazla girdiğini vurgulayan Ercan, şöyle konuştu: "Sosyal medyada bir şey paylaştıklarında insanlar hemen 'Kaç beğeni oldu, kaç kişi gördü?' diye bakıyor. Sosyal medyada beğenilme kullanıcıları mutlu ediyor. Beğenilmeme ile karşılaşan kullanıcılarda ise psikolojik sorunlar ortaya çıkıyor. Sosyal medyada beğenilmeme psikolojiyi bozuyor. Bu tamamen istatistiklerle yaşar hâle getiriyor bizi. Yani hayatımızın her alanında sayılar var artık. Sayılarla yaşıyoruz."

Sosyal medya kullanıcıları tarihten uzak yaşıyor

Ercan, insanlığın günlük yaşamındaki kadim bilgilerin sosyal medyaya aktarılamadığını dile getirdi. Sosyal medya kullanıcılarının tarihî bilgiden ve gelenekten uzak yaşadığını aktaran Ercan, "İnsanlar için her şey arama motorundan ibaret oldu. Arama motoruna yazdığında o bilgi yoksa insanlar inanmıyor. Hâl böyle olunca ortaya garip sonuçlar çıkıyor. Fenomen ve profesörü takipçi sayısına göre değerlendiriyorlar, kıyaslıyorlar. Sosyal medya bilgiyi takipçi sayısına göre derecelendiriyor. Aslında öyle de değil tabii ki. Buna göre sosyal medya meslekleri de etkiliyor. Bilgi değil de önemli olan sosyal medyaya göre beğenilme ya da takipçi sayısı oluyor." şeklinde konuştu.

Yeni Şafak gazetesi (25 Temmuz 2017)

Ek-9

AKILLI ULAŞIM SİSTEMLERİ

“Ulaşım” artık içine aldığı tüm konuları ile birlikte gelişen dünyanın ve medeniyetin vazgeçilmez bir parçası hâline geldi. Medeniyetin hem oluşmasında hem de medeniyetin kendisinde yer aldı. Ulaşım, insanların hayatında emekleme ile başlamış, tüm hayatı boyunca devam etmiş bir süreçtir.

İnsanoğlu, insanlık tarihi boyunca ilk başlarda hayvan gücünü kullanmıştır. Bu işlemi; yük ve insan taşımacılığı için yürüyen hayvan gücünü, haberleşme için de uçan hayvan gücünü kullanarak yapmıştır.

Ulaşım sadece insanları veya yükleri bir yerden bir yere aktarma şeklinde kalmamış, bir kültürü de beraber taşımıştır. Ulaşım sayesinde bugünkü kentlerin temeli atılmış ve tüm yerleşimler ulaşım yolları üzerinde veya ulaşım sistemleri etrafında kurulmuştur. Bu durum daha sonraları ulaşım merkezlerini kent merkezleri hâline getirmesi nedeniyle kentleşme sorununu ortaya çıkarmıştır.

Artık günümüzde ulaşımın hem sebep olduğu hem fırsat verdiği çok önemli değişimleri ve gelişimleri izlemekteyiz. Kentler, ulaşımın başlangıç, bitiş ve kesişme noktaları olmuştur ya da mevcut ulaşım sistemleri kentleri öyle olmaya taşımıştır. Her türlü ulaşım, ister hava yolu, ister demir yolu, ister kara yolu, ister deniz yolu -eğer deniz kıyısındaysa- kentlerde başlamakta; kentlerde son bulmaktadır. Kentler, bugün medeniyetin ilerlemesine sahne olan, sebep olan organize yaşam ve teknolojik gelişmenin yaratıldığı esas noktalardır.

Ulaşımdan beklenen, kaliteli ve düşük maliyetli olmasıdır. Kalite denildiği zaman vaktinde erişilebilir, zaman tasarrufu sağlayan veya zaman kaybını engelleyen bir sistem akla gelir. Bu sistemin oluşabilmesi için ilk önce bilgiye erişebilmek, bilgi sahibi olmak gerekir. Sürücülerin, yolcuların yük ve yolcu trafiğini yönetme ve yönlendirme konumunda olan kişi ve kurumların hepsinin, ulaşımı ilgilendiren her türlü güncel bilgiye anında erişebilmeleri ve bu bilgilerden zahmetsizce yararlanabilmeleri gerekir. Ulaşım sisteminin kendisi rahat, emniyetli, hızlı, seri bir şekilde ulaşımı sağlamalıdır. Ulaşım sistemleri arasında transfer kolaylığı olabilmelidir. Ulaşım sistemlerinde insana düşen yükü hafifletmek için bilişim imkânlarından yararlanmak yani bilgisayar sistemlerine yaptırılacak iletişim ve hesaplama işlerinin yükünü

insanın omuzlarından kaldırmak gerekir. İşte, akıllı ulaşım sistemleri, bütün bunları sağlayabilmek için geliştirilen ve uygulanan teknolojilerdir. Akıllı ulaşım sistemleri, sürücü-araç, araç-yolcu, araç-araç, araç-altyapı, uydu-altyapı, uydu-araç, yolcu ve sürücü-uydu sistemlerinin birçok bileşkeninden meydana gelen bir sistemdir.

Son yıllarda ulaşım altyapılarında ve kentlerimizde olan gelişmeler, kendimizi dünya ile kıyasladığımız zaman ne denli büyük bir gelişme göstermekte olduğumuza işaret etmektedir. Dolayısıyla ülkemiz artık birçok konuda olduğu gibi ulaşım sistemlerinde ve akıllı ulaşım konusunda da alıcı ülke yerine verici ülke, dünyaya katma değer yaratan ülke konumuna geçmiştir. Bu nedenle adımlarımızı sıklaştırmamız, gayretimizi daha da artırmamız şarttır. Ama hepsinden önemlisi, bunları başarabilmek için elimizdeki yol haritasını sık sık güncellemek ve geliştirmek zorunluluğunun farkında olmaktır.

İbrahim SÖNMEZ
(Düzenlenmiştir)

Ek-10**ANADOLU İMECESİ**

(...)

Kardeşler, 1921 Ağustos’unda Anadolu halkı yaman bir imece verdi. Bilirsiniz bizim güzel bir köy töremiz vardır, adına imece derler. Bir işi köycek, hep birlikte bir ucundan tutup yapmaktır, bir işi birlik olup bitirmektir. 1921 yazında, Anadolu bozkırının ortasında, Ankara’nın sınırlarına düşman dayandığında, Mustafa Kemal Paşa, ulusal bir imece çağırdı ki millet, hep birlikte, Yunanlıları topraklarımızdan söküp atmaya, kimi can verdi, kimi mal. Kimi at verdi, kimi at üzerinde mızrak salladı. Kimi top ateşledi, kimi Kaman dağlarından odun taşıdı. Kimi Haymana fırınlarından ekmek aldı getirdi. Buğdayı olan yüz yarımın kırk yarımını askere bıraktı. Demircisi kılıç dövdü asker için, marangozu dipçik yaptı, dökümcüsü kama döktü. Tesviyecisi demiri işledi, saraç çarık dikti, kayış yaptı ve de Anadolu’nun arabacı esnafı araba yapmaya koyuldu ki hepsi ordu için. Anadolu halkı, dört tekerlekli yaylısı varsa onu, öküz arabası varsa onu, kağnısı varsa onu ve hayvanlarını koşumlarıyla birlikte götürdü Mustafa Kemal’in bu ulusal kurtuluş ordusuna verdi. Bu imece neden gerekti? Nasıl oldu? Gelin, kardeşler, şimdi onu konuşalım.

Yıl 1921, yaz ortası, temmuzun yirmi beşi. Yunan ordusu, Eskişehir-Kütahya’dan yüklendi ordumuza. Kanlı çarpışmalar oldu. Ne var ki askerimizin eksigi çok, gediği çok; çarığı yok, çediği yok. Yunanlıların ordusu ise Avrupalı dostlarından almışlar ki silahını yepyeni, yiyecekleri öyle, giyecekleri öyle. Tüm giyinik, baştan ayağa donanık. Bizim ordumuz ise savaştan yeni çıkmış yoksul Anadolu’nun ordusu, derlenmemiş, toparlanmamış daha. Beslenecek ve donatılacaksa Anadolu’nun her biri yoksul evi verecek de öyle beslenecek, donatılacaksa halkın gücüyle ve de halkın kaynağından. Vakit kazanmak ve de ordusunu iyi besleyip iyi giydirmek, iyi donatıp iyi silahlandırmak için Mustafa Kemal Paşa şu kararı verdi: Ordumuzu Sakarya Irmağı’nın doğusuna çekeceğiz. Ordumuz Eskişehir kırından, Sivrihisar Ovası’na yaya yürüyüp geldi, Sakarya doğusunun tepelerine kondu. Bu işin sakıncalı yanı da var. Birtakım umutsuz, karamsar adamlar, “Ne oluyor? Ordumuz neden çekildi? Yoksa savaşı yitirdik mi? Mustafa Kemal Paşa ne yapıyor?” demeye başladılar. Hadi, günüdür, başkomutanlığı alsın da bizi bu kötü durumdan kurtarsın diye, aldılar verdiler. Bu sözler

üzerine Mustafa Kemal Paşa, Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisinde kürsüye fırladı:

“Peki, efendiler!” dedi. “Başkomutanlığı kabul ediyorum. Halktan çok şey isteyeceğim, vermeyen olmayacak. Milleti bir imeceye çağıracağım ki gelmeyen olmayacak. Ne istersem yapılacak, ne söylersem yerine getirilecek.”

Böyle söylemesinden belli ki aslında pek güç, pek belalı bir iş alıyordu üzerine. Kolay mı? Yunanlılar gelip Ankara topraklarına dayanmıştı. (...) 5 Ağustos 1921 günü başkomutanlığa seçilen yürekli adam, Mustafa Kemal, elbette bir şeye güveniyordu. Bir tek şeye güveniyordu: Türk ordusuna. Güvendiği için de umudunun ince dalı kararmamıştı onun. Düştü ulusun önüne ve dikildi dünyanın karşısına ve şu yürekli, güzel sözleri söyledi:

“Boynu bükük ulusumuzu tutsak etmek isteyen düşmanları yüzde yüz yeneceğimize olan inan ve güvenim bir dakika olsun sarsılmamıştır. Bu dakikada, bu tam inancımı yüksek kurulunuza karşı, bütün ulusa karşı ve bütün dünyaya karşı ilan ederim.”

Bu sözleri söyledi ve halkı Anadolu imecesine, kurtuluş imecesine çağırdı. Sözleri buyruk olacaktı ya o günden, “Ulusal Salma Buyrukları” ile salma, yani bir çeşit vergi saldı. Ne dedikti: Ordunun silahı, gereci, yiyeceği, giyeceği, atı arabası azdı demiştik. Aramızda Yunanlılar gibi Avrupa’nın zengin uluslarından destekçiler yoktu ama iç zengini, can verici yurt vermeyici Anadolu halkı vardı. İşte Mustafa Kemal, “Ulusal Salma Buyrukları” ile halktan istedi; halkı savaşa, yardıma, Kurtuluş Savaşı imecesine çağırdı.

(...) Kardeşler, bu savaş bir halk savaşı idi. Ordusu halktan, silahı halktan, gücü halktan, dayanağı halktan idi. Askerin unu bulguru halktan, askerin giyeceği yün ve tiftik halktan geliyordu. Bu toprak kimindi? Sakarya toprağı ve de bütün Anadolu toprağı? Halkın değil miydi? Bu toprağı kim ekiyordu? Halk. Bu ağacın çiçeği kimeydi? Halka. Bu ırmağın suyu hangi değirmene? Halkın değirmenine. Bu kuş en güzel nerede ötüyordu? Halk türküsünde. Bebelere dökülen gözyaşları nereden? Halktan. Bu ana kimin anasıdır, yoksul ve kurban? Halkın. Öyleyse halk, kendi toprağı, buğdayı, çiçeği, kirazı, türküsü, dili, bebesi, gözyaşı için çarpışmalıydı. Sadece cephede savaşmakla iş bitmiyordu. Ordu, ulusun ordusu idi ve şimdi ulus, bir ordu idi. İşte Ulusal Kurtuluş ordusu bu idi ve bu savaşın adı Ulusal Kurtuluş Savaşı idi. Ulusun bütün insanları,

kadın erkek, çoluk çocuk, yaşlı genç, yalnız düşman karşısında olanlar değil, yani savaşçı askerler değil, “Köyde, evinde, tarlasında bulunan herkes, silahla vuruşan savaşçı gibi kendini görevli bilerek bütün varlığını savaşa verecektir.” Böylece bu savaş köy evinden Sakarya’daki siperlere kadar bütün bir ulusun katıldığı bir savaş olacaktı. Bir halk savaşı, Ulusal Kurtuluş Savaşı. Bir ulus ancak köy evindeki yaşlı anadan, ön siperlerde vuruşan askerlerine kadar tek tek savaşır ve neden savaştığını bilirse kurtulabilirdi. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa bunları söylüyordu. Bir savaş imecesine çağırıyordu herkesi tek tek. Kendi yurdumuzu kurtaracaktık, el birliğiyle, vuruşarak, dövüşerek, her şeyimizi, bir yerde canımızı, bir yerde malımızı, bir yerde atımızı, bir yerde gömleğimizi, bir yerde gönlümüzü vererek...

(...)

İşte kardeşler, 1921 yılı Ağustos’unda, Anadolu’da böyle yaman bir imece başladı. Anadolu halkı, Sakarya’da vuruşan ulusal halk ordusuna böyle arka verdi.

(...)

Ceyhun Atuf KANSU

Atatürk ve Kurtuluş Savaşı

(Kısaltılmıştır)

Ek-11**İYİLİK ÜZERİNE**

İnsanları hayvanlardan ayıran birçok nitelikten birinin, iyilik etme olduğunu sanıyorum. Neden dersiniz, yırtıcı hayvanlarla ilgili gördüğüm belgesellerde olsun, evcil hayvanlarla geçen yaşamımda olsun, yakaladığı avı, yiyeceğini başkalarıyla rahatça paylaşan hayvana rastlamadım. Hemen her kez avlarını, yiyeceklerini alıp kaçarlar; yanlarına yaklaşanları üstlerine yürüyüp kaçırlar. Olsa olsa kendi yavrularına iyi davranırlar.

İnsanlar öyle mi ya? Kimi zaman bize zahmet verse de sıkıntı çekmemize neden olsa da genellikle iyilik etmekten zevk duyarız. Bir yoksulu, bir aç doyurmak, çaresiz kalan birini derdinden kurtaracak bir girişimde bulunmuş olmak bize zevkten çok mutluluk ve huzur verir. Coğunlukla, onun teşekkürlerini belirtmesi de bizi eziklik ve utanma duygusuna götürür. Ama elbette dünyada yalnız kendisini düşünen, başkalarıyla ilgilenmeyen insanlar da vardır ki onların günün birinde yapayalnız kaldıkları da çok görülen olaylardandır.

Bizim yüce Yunus Emre'miz, şu dörtlüğünde insanlara çalışıp kazanmalarını, yemelerini ve yedirmelerini öğüt verdikten sonra bir gönüle girmenin, bir gönül elde etmenin eşsiz değerini şöylece dile getirir:

“Dürüş, kazan, ye, yedir;

Bir gönül ele getir.

Yüz Kâbe'den yeğrekdir

Bir gönül ziyareti.”

Ömer Hayyam da şöyle diyordu:

“En doğrusu dosta düşmana iyilik etmen;

İyilik seven kötülük edemez zaten.

Dostuna kötülük ettin mi düşmanın olur;

Düşmanınsa dostun olur iyilik edersen.”

Dünyanın ünlü yazın yapıtlarında, iyilik etmenin birçok örneği vardır ki bunlardan biri Victor Hugo'nun (Viktor Hügo) Sefiller romanında geçer: Cezaevinden

çıkan sabıkalı Jean Valjean (Jan Valjan), kimsenin kendisine yatacak yer ve yiyecek vermediği bir yolculukta, ona çok iyi davranan Piskopos Digne'in (Dinye) evine sığınır. Orada kaldığı gece, piskoposun eşyasını ve gümüşlerini çalarak kaçır. Yakalanarak geri getirildiğinde piskopos onu affettiği gibi, eşyalarla birlikte gümüş şamdanları da ona vererek bunları satıp kendisine onurlu bir yaşam kurmasını söyler.

Kendilerine büyük iyiliklerde bulunduğumuz bazı kimselerin bir zaman sonra bizden uzaklaştıklarını, kaçtıklarını görürsek şaşmayalım. Kimi insanların bu davranışları, kendilerini küçük görme duygusundan kaçınmalarından, durumlarının huzursuzluk vermesinden, bu iyilikleri kimi zaman onurlarını zedeleyen birer olgu olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Hele hele sizin katkınızla, yardımınızla bir yerlere yükselenler de vardır ki bazıları yaşam boyunca size olan minnet duygularını belirtirken eziklik duymazlar. Ama bazıları da bunları unutmaya çalışırlar.

Hiç ummadığım, bir şey beklemediğim insanlardan büyük iyilikler gördüm de iyilik ettiğim kimselerin bana yüz çevirdiklerine tanık oldum. Hem de “İyilik et, denize at; balık bilmezse Hâlik bilir.” atasözümüzün doğrultusunda, hiçbir karşılık beklemeden yardımcı olduğum kimselerin...

Ama ne olursa olsun, iyilik etmek çok güzel bir duygu. İnsanları dertlerinden kurtarmanın, istediklerine kavuşturmanın vereceği iç huzuru, nice mutluluklardan daha büyük; hem de insan olduğumuzun göstergelerinden biri.

Doğan AKSAN

Yaşayınca...

Ek-12

BÜYÜK KEŞİFLER

İnsanoğlu hep merak etti. Nehrin öte yanını, ormanın sonunu, tepenin arkasını... Hep aradı; verimli ve zengin toprakları, daha iyi yaşam olanaklarını. Böylece serüvenlerle dolu keşifler tarihi başladı!

İnsanların keşif yapmakla ilgili pek çok hayali de vardı. 1804 yılında Etienne Gaspard Robert (Etiyen Gaspar Rober) adlı bir buluşçu sıra dışı bir keşif aracı tasarladı. Robert, bu araçla okyanus ötesi keşif gezilerine çıkabileceğini hayal etmişti. Araç hiçbir zaman yapılmadı ama insanlar keşif yapmayı hep sürdürdü.

İlk gezginler Eski Mısırlılar, Fenikeliler ve Eski Yunanlardı. Eski Mısırlılar Kızıldeniz'e yelken açtı. Fenikeliler ve Eski Yunanlar Atlas Okyanusu'nu geçmeye çalıştı. Yaptıkları gerçekten cesaret isteyen bir işti. Gezginler aylarca hatta yıllarca süren zorlu yolculuklara çıktıklarının farkındaydı. Bazen yelkenlerine dolan rüzgâr sayesinde, bazen de kürek çekerek ilerliyorlardı. “Deniz canavarlarıyla” karşılaşmaktan da epeyce korkuyorlardı. Deniz canavarları zannettikleri canlılar da büyük olasılıkla balinalar ya da dev kalamarlardı.

Gezginler gündüz Güneş'i, gece de Kutup Yıldızı'nı izleyerek yönlerini bulmaya çalışıyordu. Gezginlerin işlerini kolaylaştıracak çalışmalar yapan bilim insanları da vardı. **Eratosthenes (Eratostenes)**, Dünya'nın büyüklüğünü hesaplamaya çalışıyordu. Enlem ve boylamdan söz eden ilk bilim insanı **Ptolemaios (Batlamyus)** da bir Dünya haritası hazırlıyordu. 600'lü yıllara gelindiğinde artık Afrika keşfedilmişti. Ancak keşifler tarihinde daha yalnızca bir arpa boyu yol alınmıştı.

Vikingler Keşifte

800'lü yıllarda denizci bir halk, keşifler tarihine adını yazdırdı: **Vikingler!** Bu insanlar doğudan batıya, kuzeyden güneye her yöne yelken açtılar. İzlanda'yı ve Grönland'ı keşfettiler. Hatta Kuzey Amerika'yı keşfeden ilk Avrupalılar onlar oldu. Vikingler, uçsuz bucaksız denizlerde yol aldıkları yelkenli gemilerinde kuzgun beslerlerdi. Yakınlarda bir kara olup olmadığını anlamak için bu kuzgunları serbest bırakırlardı. Kuzgunlar geri dönmezse yakınlarda bir kara parçası olduğunu anlarlardı.

Vikingler çok iyi denizcilerdi. Bulutların şekli ve rengi, suyun rengi, rüzgâr, yosunlar, denizde gördükleri diğer canlılar, pek çok şey onlar için anlamlı birer ipucuydu. Bu ipuçlarından yararlanarak denizde ilerliyorlardı.

İpek Yolu Zorluklarla Dolu

Ticaret geliyor; pek çok mal, kara ve deniz yoluyla bir yerden bir yere taşınıyordu. O zamanlar Çin'den başlayıp Anadolu'dan geçen ve Avrupa'ya ulaşan önemli bir ticaret yolu vardı. İpek Yolu olarak adlandırılan bu yol aracılığıyla pek çok mal alım satım amacıyla ülkeden ülkeye taşınırdı. Peki, bu mallar nelerdi? İpek, kâğıt, porselen, baharat ve değerli taşlar... Gezinler bunları alıp satarak para kazanıyordu. Ancak bu yol zorluklarla doluydu. Pamir Dağları'nı aşmak, Gobi Çölü'nü geçmek, aslan, kaplan, ayı ve benzeri yaban hayvanlarıyla karşılaşmak zorlukların yalnızca bir kısmıydı. Acaba on yedi yaşındaki genç gezgin **Marco Polo (Marko Polo)**, İpek Yolu'nu geçmeye karar verdiğinde bu zorlukların farkında mıydı? (...)

Asya ve Afrika Kıtaları Mercek Altında

1300'lü yıllara gelindiğinde pek çok gezgin Asya ve Avrupa'da keşfedilmemiş topraklar arıyordu. **İbn Battuta** da bunlardan biriydi. İbn Battuta, önce Mekke ve Medine'ye gitti. Sonra Çin'i, İspanya'yı, Doğu ve Batı Afrika'yı dolaştı. İbn Battuta'nın en az 120.000 kilometre yol katettiği ve aynı yoldan ikinci kez geçmediği söylenir.

Büyük Keşifler Çağı Başlıyor

1400-1600 yılları arasında denizcilik öyle çok gelişti ki büyük bir keşif patlaması yaşandı. Çinliler, Portekizliler, İspanyollar dünyanın dört bir yanına yelken açtı. 1405 yılında Çinliler zamanın en büyük gemisini yaparak Hint Okyanusu'nu dolaştı. 1488'de Portekizli gezgin **Bartolomeu Dias (Bartolomeyu Diyas)**, Ümit Burnu'nu keşfetti. Ümit Burnu, Afrika'nın batısından doğusuna geçilmiş oldu. Ardından Avrupa'dan Hindistan'a uzanan deniz yolu açıldı. **Christopher Columbus (Kıristofır Kolombus)**, 1492 yılında Atlas Okyanusu'nu geçerek Bahama Adaları'ndan birine ulaştı ve tarihe adını "Amerika'yı keşfeden gezgin" olarak yazdırdı.

1498 yılında Portekizli gezgin **Vasco da Gama (Vasko dö Gama)**, Avrupa'dan Hindistan'a uzun bir deniz yolculuğu gerçekleştirdi. Ancak mürettebatın çoğu, C vitamini eksikliğinden kaynaklanan bir hastalık olan iskorbütten yaşamını yitirdi. İspanyol gezgin **FerdinandMagellan (Ferdinand Macellan)** da 1519 yılında beş

gemiyle yolculuğa çıktı. Amacı, daima batıya giderek Çin'e ve Hindistan'a ulaşmaktır. Ancak hastalıklar ve savaşlar nedeniyle hem Magellan hem de mürettebatın çoğu bu yolculuğun sonunu göremedi. Hatta gemilerden yalnızca biri yolculuğu tamamlayabildi. 1522 yılında bu gemi İspanya'ya ulaştı. Böylece deniz yoluyla Dünya çevresinde bir tur atılmış oldu. Magellan da her ne kadar yolculuğu tamamlamamış olsa da Dünya'nın çevresini dolaşan ilk insan olarak anılmaya başlandı.

Bazı Yolculuklar da Bilimsel Amaçlarla Yapıldı

Bilimin gelişmesi 1800'lü yıllarda keşiflerin yönünü değiştirdi. Pek çok gezgin bilimsel araştırmalar yapmak amacıyla da yolculuklara çıktı. Ünlü kaptan **James Cook (Ceymis Kuk)**, Büyük Okyanus'ta pek çok yolculuk gerçekleştirdi ve deniz haritaları hazırladı. Doğa bilimci **Alexander von Humbolt (Aleksandır von Humbolt)**, Güney Amerika'nın kuzeybatısında kelebekler, bitkiler ve yer bilim üzerine keşifler yaptı. Bir yerin coğrafyasıyla hava durumu arasında ilişkiler olduğunu gözlemledi. Bu çalışmalar, evrim kuramını ortaya koyan **Charles Darwin'e (Çarls Darwin)** esin kaynağı oldu.

1900'lü yıllar, önce Kuzey Kutbu'nun sonra da Güney Kutbu'nun keşfedilmesiyle başladı. ABD'li gezgin **Robert Peary (Rabirt Piri)**, Kuzey Kutbu'na ilk ayak basan gezgin kabul edildi. Güney Kutbu'nun keşfi sırasında Norveçli gezgin **(Roald Amundsen (Roald Amundsen))** ve İngiliz **Robert Falcon Scott (Rabirt Falkın Sık)** arasında bir yarış oldu. Amundsen köpekli kızaklar sayesinde bu yarışı kazandı.

1961 yılında **Yuri Gagarin (Yuri Gagarin)** uzaya çıktı. Artık insanoğlu gözünü uzaya dikmişti. Böylece keşifler tarihi yeni bir yöne kayd. Uzayda keşfedilecek çok şey vardı.

Tuğba CAN

Bilim Çocuk dergisi

(Kısaltılmıştır)

Ek-13

YAZ SİNEMALARI

Gerçek sinemayla tanışmam, büyülu kutuyu tanıdıktan sonra olmalı. İlk gittiğim sinema da bir bahçe sineması olmalı. İlk gördüğüm filmi anımsamıyorum, ama bunların öyle olacağı kesin. Çünkü o yıllarda, uzun ve sıcak yaz gecelerinin tek eğlencesi bahçe sinemalarıydı.

Evlerimiz dardı, ailelerimizin geliri ise sınırlı. Geceleri konukluk için komşulara gitmenin dışında, bu darlığı ve sınırlılığı aştığımız tek yer, yaz boyunca film oynatan bahçelerdi. O yüzden, haftada birkaç kez filmler değişir, haftada birkaç kez sinema heyecanı daha akşam olmadan başladı.

Her şey sanki bir töreni andırırdı. Önce sokakları dolaşan ve hangi sinemada hangi filmin gösterileceğini yüksek sesle duyuran çığırkanlar beklenirdi. Çığırkanların boyunlarından sarkıtılan afişlerde, oynatılacak filmlerden en göz alıcı sahneler bulunurdu. Çığırkan, bir yandan elindeki çingırağı sallayarak yürür, bir yandan sinemanın ve filmlerin adını yinelerdi. Biz çocuklar da sokak boyunca onun çevresinde döner dururduk. Afişteki sahneleri en ince ayrıntısına değin görmek ve görmemiş olanlara ballandırarak anlatmak için.

Çığırkan sokaktan ayrılınca duyurusu yapılan filmler üstüne konuşmalar gidip gelirdi. Pencereden pencereye seslenen ya da sokak kapıları önünde toplanan komşular arasında. İlk konuşmalarla kabarmaya başladılar heyecan. Birinden biri, ya önceden filmi görmüş ya da bir görenden duymuş olurdu. En çarpıcı sahneleri, kendi başından geçmişcesine, bağıra çağıra anlatırdı ötekilere. Çığırkanın taşıdığı afişten birkaç ayrıntı da araya karışınca kabaaran heyecan kısa sürede sabırsızlığa dönüşürdü.

Çocuklar, sık sık oyunlarını yarıda bırakıp annelere koşardı: “Bu akşam sinemaya gidiyoruz değil mi?”

Anneler, genellikle heyecanlarını belli etmemeye çalışır, kesin yanıtlar vermekten kaçınarak “Dur bakalım.” derlerdi. “Hele bir akşam olsun, baban eve gelsin de ondan sonra!”

Babaların sokak başında görüldüğü o eve dönüş saati yaklaştıkça biz çocuklarda heyecan daha da artardı. Oyunların yarım kalması anlamına gelen o tatsız saat, sinemaya gidilecek akşamlarda biraz kaygıyla, ama çoğu kez sabırsızca beklenirdi. Eve

dönerken getirdikleri ekmek ya da yemişler, hemen koşulup ellerinden alınır, babaların yorgun oldukları öne sürülüp sinemaya gitmekten kaçınmaları önlenmeye çalışılırdı. Hepimiz bilirdik ki bilet paralarımızı onlar kazanır, gece karanlığın olası tehlikelerinden bizi onlar korurdu.

Heyecanla başlayan, kaygılı bir beklentiyle süren bu törenin en güzel yanı, babaların ağzından çıkacak bir “Olur.” sözüyle yaşanırdı. Bir yandan çabucak yenecek akşam yemeğinin hazırlığına başlanırdı. Çocuklar başka akşamlarda gönülsüzce üstlendikleri görevleri bu kez coşkuyla yerine getirirlerdi. Yemişleri yıkamak, tabak çanağı taşıyıp sofrayı kurmak gibi. Bir yandan da, sevinçli haberi komşu çocuklarına ulaştırmak için fırsat kollanırdı. Kaşla göz arasında, kapıdan ya da pencereden, “Siz de geliyor musunuz, biz gidiyoruz ?” diye seslenilirdi. Bilirdik, sinemaya gidilecek akşamlarda, komşu evlerde yaşananlar birbirine çok benzer, insanlar duydukları ortak sevinç ve heyecanla birbirine daha da yakınlaşırdı.

Çabucak yenen yemek, hızla kaldırılan sofa, kaşla göz arasında yıkanıp durulanan bulaşıklar, törenin en sabırsız bölümünü oluştururdu. Herkes bir an önce kendini evden dışarı atmak isterdi. Açık pencere, açık lamba kaldı mı diye yapılan son denetim çok kısa sürerdi.

Sokağa çıkılınca komşulara son uyarı için, “Hadi, geç kalıyoruz!” diye seslenilir ya da tıklatılırdı. Gidiş ne denli kalabalık olursa filmlerin tadı sanki o denli artardı. Sokaklardan geçildikçe hemen kapıdan birileri çıkıp eklenir, sonunda küçük küçük kervanlar hâlinde film oynatılan bahçeye varılırdı. Babalar vakit geçirmeksizin bilet kuyruğuna girerken afişlere ve cam arkasına yerleştirilmiş fotoğraflara merakla göz atılırdı. Sanki filmin anlamı, bu fotoğraflara bakmakla daha derinden kavranırdı. Herkes kendine göre birtakım ayrıntıları gözüne kestirirdi. Anneler kadın oyuncuların giysilerine bakardı çoğunlukla, ablalar baş başa vermiş sevgililere. Biz erkek çocuklar ise yumrukların konuştuğu, ortalığın darmadağın olduğu kavga sahnelerinin karşısında kendimizden geçerdik.

Bahçe sinemaları alabildiğine geniş olurdu. Çevresi yüksek duvarlarla çevrilir, ortasından çakıl döşeli bir yol geçer, yolun iki yanına düzgünce sıralanmış iskemlelere oturulurdu. Film başlamadan önce ve verilen aralarda çeşitli satıcılar geçerdi bu orta yoldan. Elleriindeki açacaklarla gazoz şişelerine vurarak ve küçük kese kâğıtlarına doldurulmuş kuruyemişleri överek. Satıcıların övgülerinde gazozlar hep buz gibi olur ve

insanın otuz iki dişine keman çaldırırdı. Kuruyemişler ise tazelikten mis gibi kokar ve daha çiğnemededen ağızda dağılırdı.

Saatler önce başlayan törenin doruğuna sıra gelirdi artık: ışıkların sönmesine ve filmin başlamasına. Ne yazık ki hiç de zamanında olmazdı bu. Bahçe sinemasının işletmecisi, bilet kuyruğunda bekleyenler olduğunu öne sürüp filmi başlatmazdı bir türlü. Seyircilerin sesleri yavaş yavaş yükselirdi o vakit. Bağırışlara ısıklar ve tepinmeler de katıldıktan sonra ışıklar söndürülürdü.

İşte o zaman, arkama iyice yaslanır, birazdan başlayacak yolculuğa kendimi hazırlardım. Perdeye düşen ilk görüntüler, bilmediğim dünyalara doğru alıp götürürdü beni. Öyle bir yolculuktu ki bu, ne evimiz kalırdı aklımda ne sokağımız ne de komşular, tanıdıklar. Onlar eriyip benden uzaklaşırken her şeyin değişmeye başladığını duyardım. Koşan atlarla, atılan kurşunlarla benim de soluğum kesilirdi. Yumruklardan korunmaya çalışır, bileklerime bağlanan ipleri sökmek için uğraşırdım.

Bahçe sinemalarında perdeyle sınırlı değildi görüntüler. Her şey yansırdu perdeye; ama orada kalmaz, yaz gecesinin yıldızlı göğüne doğru taşardı. Atlılar, perdeden çıkıp gök boşluğuna karışırlardı. Seken kurşunlar, göz kırpan yıldızlara doğru uzaklaşırdı. Buna karşılık, boşlukta kayan bir yıldız, perdedeki serüvenin içine süzülürdü. Öyle sanıyorum ki bahçe sinemalarında film seyredersek özlemler daha derin, yolculuklar daha heyecanlı, serüvenler daha doyumsuz gelirdi bize. Bahçe sinemalarında ayrıca uyku da yer alırdı görüntülerin içinde. Belki ikinci film oynarken nasıl olduğunu anlamadan gözlerim zaman zaman kapanır, ama film göz kapaklarımın arkasında yeni görüntülerle sürerdi. Böylece başkalarının görmediği sahneler de girmiş olurdu filme. Yalnız benim gördüğüm, yaşadığım, tadına vardığım, belki de rol aldığım sahneler.

Son film bitip de ışıklar yanınca oturduğum iskemleye yavaş yavaş geri dönerdim. Bir an nerede olduğumu anlamaya çalışır, çevreye dalgın gözlerle bakardım. Üzerime tatlı bir yorgunluk çökmüş olurdu. Sanki günlerce ata binmiş, kılıç sallamış, yumruk yumruğa kavga etmiş, uzun yolculuklarda türlü tehlikeler atlatmış gibi. O anda herkes kızarıp gözlerini ışığa alıştırmak için kırpıştırır, yerinden kalkıp gerinir, esnerdi. Babalar, “Haydi toparlanın bakalım.” diye sitem ederdi. “Yarın iş var, erken kalkacağız!”

Biz çocuklar, yola koyulmadan önce, ne yapıp edip bahçe sinemasının camlıklarında duran film fotoğraflarına bir kez daha göz atardık. Gelişigüzel sesler duyulurdu:

“Bak bak, bu sahne yoktu!”

“Bu da yoktu, kesmişler!”

“Tabancası da böyle değildi!”

Dönüş yolunda, uyandırmaya kıyamadıkları küçük çocukları babalar kucaklarında ya da omuzlarında taşırlardı. Birlikte gelindiği gibi yine birlikte dönülürdü. Kendiliğinden küçük küçük kümeler oluşur, herkes seyredilen filmler üzerine düşünceler ileri sürerdi. Kimi kadın oyuncuyu yeterince güzel bulmaz, kimine filmin sonu inandırıcı gelmez, kimi de gözyaşlarını tutamadığı sahneleri göklere çıkarırdı. Anneler, savaş filmlerinde ölen askerlere acırlardı en çok. Ablalar, bir türlü kavuşamayan sevgililere yanıp yakılırlardı. Biz erkek çocuklar ise iyi yumruk sallayanların yerine kendimizi koyar, kim bilir kaç kez dövüşmek zorunda kaldığımız adam için, “Ah, daha ilk karşılaşmada işini bitirmeliydim!” derdik.

Evlerimizin önüne geldikçe birer ikişer ayrılırdık birbirimizden. En sona kalanlar da evlerine girince sokak gecenin sessizliğine gömülürdü. Evler ne denli dar ve sıcak, bizler ne denli yorgun ve uykusuz olursak olalım, bilirdik ki hem yarın yine bir araya geldiğimizde konuşmalar kaldığı yerden sürecek hem de birkaç gün sonra yeni filmler için o tören yeniden başlayacak.

Kemal ÖZER

Sinemayı Seven Çocuk

Ek-14**ATATÜRK VE ANILARI****I. ANI: ATATÜRK VE KÖYLÜ**

Atatürk'ün, Etimesgut köyünde ihtiyar bir ahababı vardı. Adam eski Rumeli göçmenlerindendi. Pek teklifsiz, senli benli konuşurlardı.

Fidan dikme, Ankara'yı ağaçlandırma ve yeşertme merakı, Atatürk'ü her gün çiftliğe çekiyordu. Bir kısım arazide türlü denemelere rağmen ağaç yetiştirmek mümkün olamamıştı.

Atatürk ısrar ediyor, toprağı inceletiyor, çeşitli ağaçları tecrübeden geçiriyordu. Hiçbiri istenen ve beklenen sonucu vermiyordu.

Ata'nın bu işle çok uğraşıp didindiğini ve bu yüzden çok da üzüldüğünü gören Etimesgutlu köylü, bir gün,

— Abe Paşa'm, dedi. Zor işlerden hoşlanırsın, olmayacağı oldurmak istersin ama bu toprak kıraçtır. Fidan tutmaz, niye bu kadar zorlanırsın?

Atatürk:

— Mademki topraktır, mutlaka tutacak!

İhtiyar köylü:

— Benim toprak dediğime bakma, diye ilave etti. Toprak dedimse sözün gelişi söyledim. Burası toprak olsaydı, dediğin doğru olurdu. Fakat bu toprak değil.

Her fikre hürmet eden Atatürk:

— Ya nedir öyleyse, deyince ihtiyar köylü,

— Kayadır, cevabını verdi.

— Amma yaptın ha! Bunca ziraat memuru baktı, topraktır dediler!..

— Ne dediklerini bilmem, ince yüzün alt tarafı boydan boya kayalıktır. İstersen kazdır.

Atatürk, bu cahil fakat toprağın dilinden çok iyi anlayan tecrübeli köylünün sözünü dinledi. Arazinin çeşitli yerlerini kazdırdı. Nereye kazma vurulduysa otuz kırk santim alttan sert bir kayalığın var olduğu anlaşıldı.

Atatürk sordu:

- Neden bunu şimdiye kadar bana söylemedin?
- Sen okumuşların sözüne daha çok inanırsın da ondan.

Ata,

- Bu sözün doğrudur, dedi. Ben okumuşların sözüne daha çok inanırım. Fakat bu yaşa kadar toprakla uğraşan sana da inanırım. Çünkü bu işte sen de “okumuş” sayılırsın.

II. ANI: ATATÜRK VE HALK

Atatürk, tam bir halk adamıydı ve asıl kuvvet kaynağının halk olduğu inancındaydı. Cumhuriyet’in yıl dönümünde Ankara şehri, köylerden ve kasabalardan gelen halkla dolmuştu. Tribünlerde geçit resmini selamlayan Atatürk’ü kadın erkek çıldırısıya alkışlıyordu. Atatürk, tribünden ayrılacağı sırada halkla arasındaki asker kordonunun kaldırılmasını emretti, yaverlerini yanından uzaklaştırdı, halkın içine girdi.

Atatürk, ellerini halktan iki vatandaşın omuzlarına dayamış, âdeta kendinden geçmiş, ilerliyordu. Halk onu incitmemek için arada bir boşluk bırakmıştı. Hayli gittikten sonra,

- Artık otomobile binseniz, dediler.

Uyanır gibi oldu. Yanındakilere,

- Sen belki ömründe sevmişsindir. Fakat hiç sevildin mi, dedi. Bundaki zevk hiçbir şeyde yok. Hele âşkın Türk milleti olursa! Beni bu zevkten biraz daha ayırmayın.

Taşhan’ın önüne kadar böyle, halkın kucağında geldi.

Cumhuriyet’in 12. yıl dönümü için birçok döviz hazırlanmıştı: “Atatürk bizim en büyüğümüzdür.”, “Atatürk, bu milletin en yükseğidir.”, “Türk milleti asırlardan beri

bağrından bir Mustafa Kemal çıkardı.”... Dövizler listesini gözden geçiren Atatürk hepsini çizdi, yalnız şunu yazdı: “Atatürk bizden biridir.”

Atatürk ve Anıları

Haz.: Faruk ÇİL

Ek-15

YIKMAK KOLAY

Güzel bir bina ne kadar zor yapılıyor! Ne kadar emek ve bilgi istiyor! Önce bir mimar bulacaksınız güzel bir plan çizecek. Sonra bina yapmasını bilen insanları toplayacaksınız. Binanın gösterişli ve sağlam olmasını istiyorsanız bunların da iyilerini, ustalarını bulmanız lazım. Duvarcının iyisi, demircinin bilmişi, marangozun ustası... Malzeme de iyi cinsten olmalı.

Sonra zaman ister. Güzel bir bina çabucak yapılamaz. Aylarca, belki bir sene uğraşılacak; bir hata işlenmemesine dikkat edilecek. Yoksa bina, en ufak bir sarsıntıda çöktüverir; bütün emekler boşa gider. Ama bilgili insanlar, iyi yetişmiş ustalarla ve uzun uzun emek harcadıktan sonra ortaya çıkan bina gözleri ve gönülleri okşar; karşısına geçer, onu hayranlıkla seyredersiniz. Çok uğraşmışsınızdır ama bir eser vücuda getirdim diye de haklı olarak övünebilirsiniz.

Bir de böyle bir binayı yıkmayı düşününüz. Ne mimara ne mühendise ne bilgili duvarcılara ne usta marangozlara ne iyi yetişmiş demircilere ihtiyaç vardır. Yalnız kazma sallamasını bilen, duvarların altında kalmayacak kadar kendisini korumasını becerebilen birkaç adam o canım binayı, bunca emek ve bilgi ile senelerce çalışarak meydana getirilmiş eseri, birkaç haftada yerle bir ederler. Onlara “Haydi yapın bakalım bunu yeniden!” deseniz yüzünüze aval aval bakarlar ve çekip giderler... Çünkü yıkmak için sadece kazma sallamayı bilmek yeter ve bunun için fazla bir hünere, okullarda okuyup fakültelerden diploma almaya ihtiyaç yoktur. Yapıcı insanlar yetiştirmek uğrunda okullar açmak gerekirken yıkıcı yetiştirmek için buna gereksinim yoktur.

Yıkmak yalnız binada değil, her alanda, her kurulu düzende kolaydır. Bir düzen emekle, bilgi ile kurulur; bilgiden yoksun insanlar onu kolaylıkla bozabilirler. Bir makineyi yapmak ve işletmek nelere bağlıdır, pekâlâ bilirsiniz. O makineyi dünyanın iyi yetişmiş, birinci sınıf mütehassısı vücuda getirebilir; işletmek için ise gene zeki ve bilgili insana ihtiyaç vardır. Ama o makineyi bozmak için ne zekâ ister ne bilgi. Bilgisizlik makineyi berbat etmek için yeter de artar bile!

Ne yazık ki yapmanın zor, yıkmamanın kolay olması ucuz başarılar elde etmek hevesinde olan insanları yıkıcı olmaya teşvik ediyor. Yıkmak da başarı mıdır, diyeceksiniz. Öyle görünür şüphesiz. Ama yerine bir şey yapmaya gücü yetmeyenlerin

yıkıcılığı, sadece bir varlığı ortadan kaldırmakla sonuçlanır. Bu da marifet değildir. Onun için ancak yapmak uğrunda yıkmanın bir manası olabilecektir. Bu da bilgili insanların elinde, cahillerin değil; bir şey yapmaya muktedir insanlar tarafından düşünülüp taşınarak yapılırsa faydalı sonuçlar doğurabilir.

Bunun içindir ki yıkıcı olarak ortaya çıkan insanların, iyi bir şey yapmaya yeter güçleri olup olmadığını iyice yoklamak gerektiğine inanıyorum. Eğer bunlar sadece yıkıcı işler tahrip etmekten başka bir sonuç elde edemezler. Her şeyi yıkarlar ve sonunda ortada yıkıntıdan başka bir şey kalmaz.

Çocukları bilirsiniz. Dünyaya hiçbir şey bilmeden geldikleri için yapmayı öğreninceye kadar yıkmak, kırmak ve bozmakta mahir olurlar. Sonra yavaş yavaş yapmayı öğrenir, yıkıp bozmamaya çalışarak yapıcı olmanın yolunu tutarlar. Bizim ise yapıcı insanlara çok ihtiyacımız vardır.

Şevket RADO

Saadet Yolu

Ek-16

İSTİKLAL MARŞI'NIN KABULÜ

Tüm devletlerin bağımsızlığının sembolü millî marşları vardı. Yeni kurulan ülkemizin de bir millî marşı olması isteniyordu. Millî marş hem bağımsızlığımızın sembolü olacak, hem de yurdumuzun işgal edildiği ve ordumuzun düşmanla mücadele ettiği dönemde halkın moralini artıracaktı. Ayrıca bağımsızlığa olan inancımızı pekiştirecekti. Peki, ama millî marş nasıl yazılacaktı? Çözüm hemen bulundu. Günümüzdeki adıyla Millî Eğitim Bakanlığı o zamanki adıyla Maarif Vekâleti, millî marş için bir yarışma açtı. Yarışma şartları bir genelge ile illere gönderildi. Ayrıca Hâkimiyet-i Millîye gazetesinde de yayımlanarak halka duyuruldu. Herkes kâğıda kaleme sarıldı. Şiir yazmaya başladı. (...)

Yarışmaya gelen şiirler sayıldı. Tam 724 şiir gelmişti.

Gelen şiirler arasından millî marşa layık olan eseri seçmek için Meclis'te bulunan milletvekilleri arasından bir seçili kurul oluşturulmuştu. (...)

Seçili kurul, yarışma süresi devam ederken gelen 724 şiiri tek tek incelemeye başladı. Ama herkes gördü ki şiirler arasında millî marş olmayı hak edecek düzeyde bir şiir yoktu. Coşku, duygu, bağımsızlık ruhu taşımıyordu. Birinciliğe layık eser yoktu. Şimdi ne olacaktı peki? Yarışmanın sona ermesine de kısa bir süre kalmıştı.

Millî Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Bey, yarışmaya gelen şiirleri inceledi. Mehmet Âkif'in yarışmaya katılmadığını fark etti. Ona göre millî marşı en iyi şekilde sadece Mehmet Âkif yazabilirdi. Çünkü daha önce yazdığı vatan, millet şiirleri ile dikkatleri çekmişti. Kısa bir araştırmadan sonra Mehmet Âkif'in neden yarışmaya katılmadığını öğrendi.

Şimdi yapılması gereken, yarışmanın süresi bitmeden Mehmet Âkif'ten bu şiiri yazmasını istemektir. Hamdullah Suphi Bey, Mehmet Âkif'e bir mektup yazarak ve onun endişelerini gidererek şiiri yazmasını istedi.

Mektubun etkisi oldu mu? Evet, elbette... Mehmet Âkif, şiiri yazmaya karar verdi. Eline kâğıdı, kalemi aldı ve çalışmaya başladı. Yazıyor, üzerini çiziyor, yeniden yazıyor bazen bir mısra üzerinde günlerce uğraşıyor, düşüncelere dalıyordu. Uyku nedir unutmıştı. Hatta Meclis görüşmeleri sırasında bile yazacağı şiir üzerinde düşünmeye

devam ediyordu. Bu çalışmalarının sonucunda İstiklâl Marşı'nı tamamladı. Marş, 26 Şubat 1921'de gazetelerde yayımlandı ve herkesin büyük beğenisini kazandı.

(...)

Büyük Millet Meclisi'nde oylama sonucu kabul edildi. İstiklâl Marşı ayakta alkışlandı ve 12 Mart 1921 Cumartesi günü saat 17.45'te Büyük Millet Meclisi'nde millî marşımız olarak kabul edildi. Hamdullah Suphi Bey, İstiklâl Marşı'nı yoğun istek üzerine Meclis kürsüsünde dört defa okudu.

Mehmet Âkif, İstiklâl Marşı'nın kabul edildiği gün duygularını şöyle ifade etmişti: “Hayatımdaki en heyecanlı gündü.” Hatta milletvekilleri marşı dinleyip coşkuyla alkışlarken o mütevazılığından genel kurulda duramamış ve salondan çıkmıştı.

Metin ÖZDAMARLAR

Milli Şairimiz Mehmet Âkif

(Kısaltılmıştır)

Ek-17

ANADOLU DAVULU

Anadolu’da bayram da seyran da davulla başlar. Davul güm güm vurmadiķa bayramın seyranın tadı mı olur? Düğün mü var? Önce davul gerek. Davul başta, davulcu işte. Davulun sesi Anadolu’nun sesidir. Ne demişler: “Arı kovanı oğulsuz olmaz, düğün dernek davulsuz olmaz.” Anadolu düğünlerinin başkonuğu davuldur derler ve bir hikâyesini anlatırlar. Dinleyelim:

Bir zamanlar Anadolu beylerinden birinin iķe dönük, konağından dışarı çıkmaz, kimseyle görüşüp konuşmaz, güzellikte eşsiz bir kızı varmış. Kız gelinlik çağına erince beyi bir düşüncedir almış. Kızını evlendirmesi gerek. Ne var ki değil sokağa, odasından bile dışarıya çıkmayan bu kızı kimlere versin? Ülkeye duyurmuş: “Kim kızımı kendi isteğİ ile konaktan dışarı çıkarabilirse onunla evlendireceğim.” Belirtilen günde kızın penceresi önünde, şıvgın gibi yiğİtler toplanmış, her yiğİt hünerini göstermeye başlamış. Kimi elli okkalık gürzleri havaya uçurmuş, kimi at üzerinde en zor hareketleri yapmış ama kız oralı bile olmamış, başını çevirip bakmamış. Derken akşama doğru uzaklardan bir davul sesi duyulmuş. Kızın yüreğinde bir şeyler kımıldamış. Davulun sesi yaklaştıkça kız pencereye doğru başını çevirmiş, pencereyi açmış. Az sonra fidan boylu, civan bir delikanlı davulunu döve döve meydana girmiş, başlamış türlü havalar çalmaya. Tokmak davula indikçe bey kızı yerinde duramaz olmuş. Yüreğİ alev alev yanmaya, adımları dışarı doğru kaymaya başlamış. Güneş batarken de kız nazlı nazlı meydanda görünmüş. Görünmesiyle de bir alkış tufanı kopmuş. Hikâyenin sonucu mutlu bir düğünle düğümlenmiş. O günden sonra davul, düğünlerin baş tacı olmuş.

Davulun sesi, insanı yerinden oynatır, yüreğini hoplatır derler. Bu ses buruk bir heyecan verir, yiğİtleri coşturur. Bu yüzden Türkler, savaş alanlarında davulun büyüğü olan kös çaldırır, orduya şevk verirlermiş. Seferlerde, Türk ordusunun yanında “mehter” de yürür, yol boyu marşlar çalarak heyecan verirmiş. Mehterin baş çalgısı da davul ve köstür. Davul, Anadolu’nun yüreğindeki kükrek sestir. Vurdukça dışarı dökülür, döküldükçe yürekler ferahlar, boşalır. (...)

Bilirsiniz, Anadolu’da bir de ramazan davulu vardır. Sahur yemeğine kaldırır. Anadolu insanı düşünüp taşınmış, bir insanı tatlı uykusundan nasıl uyandırırız diye. O günlerde çalar saat yok. Kapıyı tokmakla dövmek de hoş değil. Tok bir sesle

uyandırmak, uyandıktan sonra da eğlendirmek daha uygun demişler ve davulcuya bu görevi vermişler. Davulcu hem tokmak vurur hem söyler:

*“Tohumunu at da gel,
Arpa buğday sat da gel.
Uyan hey ağam uyan,
Orucunu tut da gel.*

*Eğlenip gülüşelim,
Tanışıp bilişelim.
Bahşişini hazırla,
Bayramda görüşelim.*

*Irmaklar akmak ister,
Çocuklar ekmek ister,
Herkes yârin ararken,
Davulum tokmak ister.”*

Bayramların, seyranların, düğünlerin, derneklerin gür sesi davul hangi toplulukta görünse orası şenlenir, cümbüşlenir. Anadolu davul sesinde kendi sesini bulur. “Uykusuz düş, davulsuz cümbüş olmaz.” demiş atalarımız. (...)

Köy düğünlerinde davul, gelin alayının önünde gider. Davul dövünür, gelin ağlar. Mutlu bir günde gelin niçin ağlar diyeceksiniz. Baba ocağından, yurdundan, yuvasından ayrıldığı için elbet. Ama gelin “Hem ağlarım hem giderim.” diyerek sevincini gözyaşıyla anlatır, o başka...

“Davulun sesi uzaktan hoş gelir.” diye bir de atasözümüz vardır. Başka bir yerde meydana gelen hoş bir olay, allanıp pullanarak anlatılırsa kulağa daha hoş gelir anlamında olsa gerek bu söz.

Kırkpınar Yağlı Güreşleri’nde kırk davulun birden çalındığını düşününüz. Pehlivanlar elense tutarlarken davulcular onlara şevk verir, güç katar. Güreşlerde davul çalma geleneği, bugüne değin sürüyor. (...)

(Mehmet ÖNDER)

Ek-18**BAZI İNSANLAR**

İnsanlar tanırız; sevdiğimiz, hoşlandığımız, kaçtığımız, ayırık otu muamelesi ettiğimiz.

İnsanlar tanırız, bir ihtiyaçlılar, kelimelerinden tutun da kelimelerini vurguladıkları ses tonlarına kadar ferahlatıcı bir esinti gibidirler. Onlarla konuşunca bir şelalenin tertemiz sularında arınmış gibi oluruz sanki.

Yine insanlar vardır, onlar tek bir söz söylemeseler dahi, tek bir bakışlarıyla mihlanır kalırsınız olduğunuz yerde bin azar ısıtmışçesine.

İnsanlar vardır, tanıdığımızı düşünürüz. Oysa irdelersek tanıdırlığımız, tanışmışlıktan öteye gidememiştir. Arabalarının markasını biliriz, oturduğu semti de. Nerede görsek tanıyacağımız kadar aşınayızdır dış görünüşlerine. Onların niceliklerini biliriz, bellemişizdir. Ancak onların niteliklerini hiç görememiştir. Bu, onları hiç mi hiç tanıyamamışızdır anlamına gelir.

Bir bakıma tanıdığımızı sandıklarımızı da ne kadar tanıdığımız, asla pek tanıdık bir konu değildir. Sadece günaydınlaşmadan, selamlaşmadan, iyi akşamlar, esenlikler dilemekten öteye gidemeyen ya da mecburen paylaşılan birkaç konunun dışına taşamayan paylaşımlar, insanlar hakkında bizde, bizim hakkımızda da insanlarda bir fikir uyandırır da bu fikri bir kanaat boyutunda algılamamak gerekir.

Çocukluğunu bilmediğimiz, nasıl sevildiğini ya da hırpalandığını, ne kadar kabul gördüğünü hiç öğrenmediğimiz ya da itelendiğine tanık olmadığımız insanları belli bir başlangıçtan itibaren tanırız. Artık çocukluğun oldukça gerilerde kaldığı ortamlarda mesela.

Üniversite sıraları, komşuluk ya da iş ortamları gibi çocukluktan çıkmış olan daha sonraki zamanlarda tanıdığımızdır çoğu insanı.

Davranışları, tutumları, eğilimleri kesinkes belirleyecek belli yaşamışlıkların geride kaldığı bir noktadan itibaren tanımaya başladığımız insanları, tam anlamıyla tanıdığımızı söylemek doğru değildir. Ancak bunların yeterli olabildiği insanlar var elbette. Bu kanı önceki kuşaklar tarafından da kim bilir kaç kez saptanmış olmalı ki atasözleri bile üretilmiş bu konu üzerine. “İnsan insanı alışverişte görsün.”, “Birisini

tanımak için ya seyahate gideceksin ya yemek yiyeceksin.”, “İnsanoğlu çiğ süt emmiştir.” gibi.

Çok dostluklar biliriz, nice sonra “Onu hiç tanımamışım.” yakınmaları ile bitiverir. Eğer o nice sonra tanımamışlık fikrini oluşturan olgu yaşanmamış olsa idi, demek ki dostluk sürecekti.

Ne zaman bir tanışıklığı, arkadaşlığı, hatta evliliği o ana kadar sıradan ve kanıksanmış olmayan ciddi bir test beklerse bu test kırılma noktası ya da pekişme noktası olabilir.

Hep anlatılan ya da övünülen veya öyleymişçesine gösterilen nitelikler, özellikler, o ana kadar kendini gösterme fırsatı bulamamış olsalar da buldukları ilk fırsatta ortaya çıkmış, dolayısıyla insanın aynası olmuşlardır içini dışa vuran. Mesele, o noktada insanı insan olarak mı değerlendirmek, yoksa hep sanki öyleymiş gibi sunulan görüntünün, aslında çok farklı bir görüntü olduğunu anlamamanın sıkıntısıyla veryansın mı etmek olduğudur. Her iki seçeneği de tercih edenler var. Bu seçim tamamen bizim kişiliğimizi, bakışımızı oluşturan unsurlar ile ilgili.

Bazı insanlar vardır görüntüde hiçbir şey algısı uyandırır ama yarım saatlik sohbet sonunda çok şey oldukları inancını yıkılmaz şekilde oluştururlar.

O sade, iddiasız görüntünün altında gizlenen ne kadar derin düşünceleri, görmüş geçirmişlikleri imbiklenmiş tecrübeleri, yunmuş yıkanmış arınmış edinimleri fark edince kapkara kömürün içine saklanmış pırıltılı, ışıklı, eşsiz bir elmas bulmuş gibi oluruz.

Bu tür bir buluş, bulanı sevindirmesinin yanı sıra, dış görüntünün yanıltıcı olabileceğini de öğretmiştir bize hoş bir sürprizle. Her insan bir dünyadır, her dünyanın içerdiği atmosfer farklıdır, diye düşünmeye başlamışızdır.

Bazı insanlar vardır, her yerde olmaları istenir. Esprili, güldüren, hazırcevap, gergin ortamları yumuşatan, hiçbir sözün altında kalmayan. Keşke bu insanlardan daha çok olsaydı diye düşünürüz.

Bir köylü kadınla, çobanla konuşmak hiç ummadığınız kadar şaşırtıcı olabilir. Ziraat mühendisi ya da yer bilimci değillerdir. Size tabiatı, bitkileri anlatmaya başladıklarında, yağışlardan, ağaçların yapraklarını geç dökmesinden, ayvanın çok olmasına kadar gözlediği verilerden önümüzdeki günlerin nasıl olacağını okuması

karşısında bambaşka bir dünya ile karşı karşıya olduğumuzu, bazen diplomanın ne kadar yetersiz olduğunu düşünürsünüz. Onlara yetecek hiçbir diplomanın mevcut olmadığı kanısına varırsınız. Yitmemiş içtenlikleri, ikramda bulunmak için çırpınışları, çıkarsız yaklaşımları ile ilkin onları anlamakta zorlanabilirsiniz bile. Sonra hâlâ böyle insanların bulunduğu sevinirsiniz onları tanımış olmanın şansıyla.

İnsanlar vardır, nasıl olduğunuz değil de nasıl imkânlar sunacağınız önemlidir onlara. Ne kadar vericiyseniz o kadar iyi dost bilirler sizi.

İnsanlar vardır, yürekleri kocaman, kapıları hep açık. Sadece dinlerler. Dinledikleri hep yakınmalardır. Konuşmaları da hep teskin edicidir. Onlar hiç yakınmaz. Ancak onlar, on milyonda bir çıkarlar. Onları bulmak kolay değildir, bulunca da kıymetini bilmek kolay değildir. Bilenler de hem akıllıdır hem de şanslı.

İnsanlar vardır, zor anların kişileridir. Hani kırk kişi girişimde bulunur da bir işi hâllemez ama biri çıkar bir söz ile hâlleder her şeyi ya. İşte öyle insanlar. Onların yakınlarınızda olması, aslında sizin şansınızdır. Onlar yakınlarınızdaysa hiçbir olay kötüye gitmez. Hiçbir tatsızlık uzun boylu sürmez, hiçbir anlaşmazlık büyümmez. İdare edenlerdendirler, yöneticilik anlamında değil elbet. Geri kalan insanlar, idare lambasının yağı bitti yani benim tahammülüm bitti, kalmadı derken onları yatıştıranlardır. Kendini anlatmaktan çok karşıdakileri anlayanlardır. İdare lambasının bitmeyen yağı olur, ısıtırlar çevrelerini. Böyle akrabalarınız, arkadaşlarınız olsun istersiniz.

İnsanlar çeşit çeşit, çiçekler gibi. Her çiçek farklı renkte, farklı kokuda. Dikenlisi de var, dikensizi de. Diken gibi gözükseler de pürşifa olanlar var deve dikenini misali. Mesele, onlara nasıl bakıldığında. Gözde yani. Görünen mi, görülmesi istenen mi, yoksa bütün mü bizi cezbetmeli. Mesele bu.

“Kusursuz dost arayan dostsuz kalır.” demiş Mevlânâ.

“Âlemin gözündeki çöprü görürsün, kendi gözündeki merteğe baksana.” demiş.

“Ya olduğun gibi görün ya görüldüğün gibi ol.” demiş yine Mevlânâ.

O hâlde insanın bazen ateş olup yaktığını, bazen su olup ferahlattığını, kimileyin merhem olup yara kapattığını, belki bize en unutulmaz dersleri öğrettiğini bilerek ve önce kendimizin bir insan olduğunu hep anımsayarak insanları, insani

duygularımızla değerlendirmek, onlara yaklaşmak, onları anlamaya çalışmak doğru olmaz mı?

A. Yasemin YÜKSEL

Türk Dili ve Edebiyat dergisi

Ek-19

ISLIKLA HABERLEŞENLER

Çok uzaktaki bir arkadaşımıza seslenmek istediğimizde genellikle ilk yaptığımız şey bağırarak olur. Ancak ne kadar bağırırsak bağıralsın kimi zaman sesimizi duyuramayız. İşte bu durumda yapılacak en iyi şey “ıslık çalmak”tır. Dünyanın kimi bölgelerinde insanlar, ıslık sesinin çok uzaklardan bile duyulabildiğini fark etmişler. Ardından da ıslıkla haberleşmeye başlamışlar. Böylece farklı ıslık dilleri gelişmiş. Ülkemizde de ıslıkla haberleşenler var. Giresun’un Çanakçı ilçesindeki Kuşköy’de yaşayanlar gibi.

Kuşköy, sarp yamaçlar üzerinde yer alıyor; ortasından da Çanakçı Deresi geçiyor. Üstelik burada evler genellikle birbirine uzak. Kimi evlerin birinden diğerine gitmek için yaklaşık 2 kilometre yürümek gerekiyor. Kuşköylüler, bu mesafeyi yürüyüp birbirlerinin yanına gitmek yerine uzaktan ıslıkla haberleşmeyi yeğliyorlar. Kuşköy’de kullanılan dil “ıslık dili” olarak adlandırılıyor. Bölgede yüzlerce yıldır konuşulduğu bilinen kuş dilinde, Türk alfabesindeki “i, ö, o, f, k, ç” sesleri çıkarılabiliyor. Bu seslerle heceler de oluşturulabiliyor. “Göç, çoç, foç, iç” gibi. Bu hecelerin bir araya getirilmeleriyle de Türkçe sözcüklere benzeyen sesler çıkarılabiliyor. Bu nedenle kuş dili, Türkçe sözcüklerin ıslıkla anlatıldığı bir dil olarak kabul ediliyor.

Kuşköy’de, her yıl haziran ayının son haftası Kuş Dili Festivali düzenleniyor. Bu festivalde çeşitli etkinlikler ve yarışmalar gerçekleştiriliyor. Bu yarışmalardan biri kuş dili yarışması! Bu yarışmada iki grup yarışmacı, jürinin belirlediği “Yaylaya gidecek misin?”, “Fındık toplamaya gidelim mi?”, “Baban evde mi?” gibi cümleleri kuş diliyle birbirine anlatmaya çalışıyor.

Bilim insanları da ıslık dilleri konusunda araştırmalar yapıyorlar. Bunlardan biri de Fransız Julien Meyer (Jülyen Meyer) adlı “biyoakustik” uzmanı. “Biyoakustik”, insanların ve hayvanların çıkardıkları sesleri inceleyen bilim dalının adı. Julien Meyer de ıslık dilleri üzerinde çalışıyor. Bu amaçla farklı ülkelere gidiyor. Oradaki insanlarla görüşerek ıslık dilleri hakkında bilgi topluyor.

Meyer, ıslık dilinde yapılan konuşmaları ses kayıt aygıtıyla kaydediyor. Daha sonra bu konuşmaları inceliyor. Meyer, ıslık dillerinin insanlık kültürünün değerli birer hazinesi olduğunu düşünüyor. Bu nedenle de korunmaları gerektiğine inanıyor. Çünkü teknolojinin ilerlemesiyle birlikte cep telefonu gibi aygıtların kullanımı yaygınlaşıyor ve

böylece ıslık dilleri ortadan kalkıyor. ıslık dillerini koruyabilmek için bazı ülkelerde bunlar çocuklara okulda özel olarak öğretiliyor. Böylece bu dillerin ortadan kalkmaması sağlanıyor.

Meyer'in belirttiğine göre, bazı ıslık dillerinden çıkan sesler 10 km uzaktan bile duyulabiliyor. Ayrıca bazı toplumlarda ıslık yerine davul, flüt, gitar, gong gibi müzik aletleri de haberleşme amacıyla kullanılıyor.

Afrika'nın batısında, İspanya'ya bağlı Kanarya Adaları'ndan biri olan La Gomera'da yaşayan insanlar da "silbo gomera" adı verilen bir ıslık dili kullanıyorlar. Bu dilin, Kuzey Afrika'da yaşayan Berberilerin dili olan Berbericeden köken aldığı ve 15. yüzyıldan daha eskiye dayandığı düşünülüyor. Silbo gomera, günümüzde İspanyolca gramer kurallarına uygun olarak kullanılıyor. Silbo gomeranın Kanarya Adaları'nın eski sakinleri için neredeyse bir cep telefonu kadar kullanışlı olduğu söyleniyor. Ancak La Gomera'da ıslık dilinin yeni kuşaklarca kullanılmadığı belirlenmiş. Bu durum, silbo gomeranın zaman içinde yok olması anlamına geliyor. Bu nedenle 2003 yılından beri silbo gomera, bu adadaki okullarda zorunlu ders hâline getirilerek çocuklara öğretilmeye başlanmış.

ıslık çalmak aslında bir müzik aleti çalmak gibi bir şeydir. ıslık çalabiliyorsanız sevdiğiniz melodileri ıslıkla çalmayı başarabilirsiniz. Ancak ıslık çalmayı öğrenmek için biraz sabırlı olup pek çok deneme yapmak gerekir.

Zuhal ÖZER

Bilim Çocuk dergisi

Ek-20

İYİMSERLİK VE KÖTÜMSERLİK ÜZERİNE

Yaşama bakışları ve yaklaşımları açısından insanlar, genelde “iyimserler” ve “kötümserler” olarak iki öbekte ele alınır. Gerçekten de günlük yaşamın her kesitinde iyimserler kadar kötümserlerle de karşılaşırız. Bu da doğaldır çünkü toplumdaki yaşantı çeşitliliği sürekli biçim ve içerik değiştiren olaylar dizisi ile kişilerin yaşama bakışı ve yaşamdan beklentileri, insanların ya iyimser olmalarını sağlıyor ya da kötümser olmalarına neden oluyor. Siz de onaylarsınız sanırım. Sadece iyimserlerden ya da sadece kötümserlerden oluşan bir toplum, herhâlde hiç de çekilir olmazdı.

Yaşamda, kötümserlere mi yoksa iyimserlere mi daha çok gereksinim duyarız? Bence kötümserlere... Çünkü kötümserler her tür durumun, olayın insanı kötümserliğe sürükleyecek özelliklerini bulup çıkarmada ustadırlar doğrusu. Bunu alışkanlık hâline getirmişlerdir. Biz de kimi durumlarda iyimser, kimi durumlarda koşullar gereği kötümser rollerini ister istemez benimseyip oynamaz mıyız?

(...)

Yaşamda iyimserlerin daha çok sevildiği, daha doğrusu ciddiye alındığı bilinir. Çünkü genel kaniya göre iyimserler; akıllıdır, girişkendir, geleceğe ilişkin olumlu tasarımlar geliştirir, duyarlıdır, sevecendir, yapıcıdır, çevresine olumlu enerji yayar... İyimserlik, topluma yaşama sevinci verir. Gerçi, bir başka açıdan iyimserleri biraz fazla romantik bulabilirsiniz. Her şeyin iyi tarafını görmek; her şeye iyi tarafından bakmak insanı yanıltabilir, diyebilirsiniz. Ama unutmayın ki insana yaşama sevinci, neşesi katan gerçekte iyimserlerdir.

(...)

Hiç kuşkusuz iyimserler de zaman zaman kötümser olurlar. Bundan kaçmaları olanaksızdır... Ama çok zor durumlarda bile kör iyimserliğin yol ve araçlarını kullanmaya kalkmazlar. Böyle durumlarda, onların kötümserler gibi düşünmelerini bir bakıma korunma güdüsü olarak da değerlendirebiliriz. En ağır sorunlardan çıkarılabilecek dersler için iyimser düşünmeye gereksinimimiz vardır... Bu bağlamda Gil Stern'in (Giyıl Störn) şu sözlerini hem onaylayabilir hem de biraz abartılı bulabilirsiniz: “Toplumumuza iyimserler de kötümserler de katkıda bulunurlar. İyimser uçak yapar, kötümser ise paraşüt.” Kötümserlerin de yaşama bu denli katkıda bulunmaları yeni bir yaklaşım sayılmalı. Deneyimlerimiz, görgülerimiz bu önermenin

çok da yaygın ve geçerli olmadığını gösterir. Ama doğrusu bu. Dengeli bir kötümserlik de yapıcılığıyla iyimserlik kadar işlevsel olabilir...

Sözü şuraya getirmek istiyorum: Fanatik, aşırı romantik, uçlarda dolaşan iyimserlik de kötümserlik de bence tehlikelidir. Denge burada da kendini gösterir. Yaşam, iyimserlikle kötümserlik arasında öyle bir denge kuruyor ki bileşik kaplar gibi biri yükseldiğinde öbürü azalıyor; öbürü azaldığında beriki yükseliyor. İşte gerçek iyimserlerle kötümserler bunun ayrımındadırlar.

(...)

Yaşamda iyimserlerle kötümserlerin oranı ülkenin gelişmişlik düzeyiyle, dünyadaki ekonomik dengelerin sarsılıp sarsılmamasıyla, doğal yıkımların olup olmamasıyla yakından ilgilidir. Yaşamı yeniden kurup biçimlendirmeye, çağdaş anlayışlarla örgütleyip geliştirmeye yetenekli olmayanlar: doğal olarak kötümserlik batağına saplanırlar. Akıllarını iyi kullanamazlar, çevrelerinde sinerji yaratamazlar, saldıkları olumsuz enerjiyle kötümserlerin sayısını artırmaktadırlar.

(...)

İyimserlikle kötümserliği ikiz kardeş gibi değerlendirirsek riskleri göze almanın gerekliliği daha iyi anlaşılır. Klasik örnektir: Yarıyı dolu bir bardağa, kötümserin yaklaşımı “yarısı boş”, iyimserin yaklaşımı “yarısı dolu” biçiminde olur. Önemli olan bardakta su bulunduğunu kabul ederek onu boşa harcamamak, ondan olabildiğince yararlanmaktır. Bardakta suyun olması ise her iki tarafın da ortak sorumluluğuna girer. Bardağın tümüyle boşalması, sorusunun başka olumsuz boyutunu gözler önüne sererken dolmasıysa kötümserlerin de bir parça iyimserleşmesine yardımcı olabilir.

Şimdi bir kez daha kendinize sorun ve içtenlikle yanıtlamaya çalışın: İyimser misiniz, kötümser misiniz?

Sözün özeti: İyimser olmak da kötümser olmak da uygarlık gereğidir. Önemli olan şu: Birey, kendi içindeki iyimserlikle kötümserliği dengelemesini bilmelidir...

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

(Kısaltılmıştır)

Ek-21

ATATÜRK VE MÜZİK

Cumhuriyetin ilanından sonra siyasal gelişmelerin yanı sıra kültürel faaliyetlerle de yakından ilgilenilmiş ve önemli değişimlere imza atılmıştır. Atatürk bu süreçte gittiği her yerde, yaptığı hemen her konuşmada Türk sanatından ve sanatın milletin hayatındaki öneminden bahsetmeye çalışmıştır.

Sanatın her dalıyla yakından ilgilendiğini gördüğümüz Atatürk, özellikle müzik için yoğun mesai harcamıştır. 1930’lu yıllara damgasını vuracak olan musiki inkılabının en büyük hedefi klasik Türk müziğinin evrensel boyutlarda bir müzik türü hâline gelebilmesi ve çok sesli müziğin Türk halkına benimsetilmesidir. Aslında bir asker ve bir devlet başkanı olarak Atatürk’ün müzik sanatına olan ilgisi gençlik yıllarına dayanmaktadır.

(...)

Atatürk’ün müziğe olan ilgisinde Montesquieu’nun (Monteskü) da özel bir yeri vardır. Şöyle ki Montesquieu “Kanunların Ruhı” adlı eserinin bir yerinde, müzikte yapılacak en küçük bir değişikliğin devletin yapısında da değişiklik yapılmasını gerektirdiğini söylemektedir ki Atatürk bunu 1934 yılında Meclis’te yaptığı bir konuşma sırasında dile getirmiştir. Meclis açılış konuşmasında, güzel sanatlar bahsinde müzik konusuna da değinmiş ve milletvekillerine bunu “Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü; musikide değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir.” şeklinde ifade etmiştir. Hatta bununla da kalmamış, çevresindekilere sık sık Montesquieu’dan bahsederek onun bu sözlerini tasdiklediğini anlatmıştır.

Atatürk, bir anlamda kendisinin musikiye gösterdiği ihtimamın açıklamasını yapmaya çalışmıştır. Onun müzikle bu kadar yakından ilgilenmesi ve iyi bir Türk müziği dinleyicisi olması, bu müzik bilgisine nasıl sahip olduğu sorusunu akla getirmektedir. Hatta Sadi Yaver Ataman, bir ara en azından öğrencilik yıllarında müzik eğitimi alıp almadığını öğrenebilmek için meseleyi en yakın arkadaşlarına kadar soruşturmuştur. Bu araştırmanın sonunda ise Atatürk’ün müzik dersi almadığını ancak Harp Akademisinde iken bazı arkadaşları ile özel fasıllar yaptığını hatta Mustafa Kemal’in de bu fasıllarda amatör olarak şarkı söylediğini tespit edebilmiştir. Atatürk fasıllara iştirak etmesinin ve buralarda şarkı söylemesinin ötesinde her şeyden önce iyi bir Türk müziği dinleyeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

(...)

Aslında Atatürk'ün nezdinde halk müziğinin de ayrı bir yeri vardır. Onun özellikle Rumeli türkülerini severek dinlediği herkesin malumudur. En sevdiği türküler arasında, “Aliş’imin Kaşları Kare, Atladım Bahçeye Girdim, Ayağına Giymiş Sedef Nalini, Bülbülüm, Dağlar Dağlar, Gide Gide Yarelerin Derildi, Köşküm Var Deryaya Karşı, Maya Dağ’dan Kalkan Kazlar, Manastır, Şahane Gözler, Yemenimin Uçları, Zeynep” gibi türküler yer almıştır. O günlerde bu türküler en iyi icra edenlerden biri de Safiye Ayla’dır. Ayla’nın şarkı okumak üzere sık sık Dolmabahçe Sarayı’na çağrıldığı ve Atatürk’ün huzurunda konserler verdiği bilinmektedir. Atatürk’ün müziği özellikle de klasik Türk musikisini çok seven bir insan olduğunu ve gün içinde müziğe sürekli yer verdiğini yakın çevresinin anlattıklarından öğrenebiliyoruz.

(...)

Atatürk, özellikle son dönemde her ne kadar alafranga müziğe yönelip halkını buna teşvik etmişse de kendisi Türk musikisi ile olan bağını hiçbir zaman kopartmamıştır. Bu konuda yakın çevresinde bulunan kişiler de aynı doğrultuda bilgiler vermişlerdir.

(...)

İyi bir Türk müziği dinleyicisi olduğunu gördüğümüz Atatürk’ün her zaman için adını duyduğu Türk müziği sanatçılarını dinlediği ve onlara iltifatlarda bulunduğu bilinmektedir.

(...)

Çankaya, her türlü müziğin çalınip dinlendiği ve çok sayıda konserin verildiği bir merkez hâline gelmiştir. Nitekim Atatürk burada klasik Türk müziğini çok sevmesine rağmen diğer müzik türlerini de her zaman dinlemiş, müzisyenlere de saygı gösterip onlara iltifat etmeyi ihmal etmemiştir. Bu yaklaşım Atatürk’ün müziğe, müzik adamına olan saygısının, müzik alanındaki gelişmelerin hız kazanmasındaki rolünün en açık göstergesidir.

(...)

Atatürk Türk müziğinin gelişmesi ve evrensel boyutlara ulaşması için müzik sanatında âdeta bir inkılap gerçekleştirmiştir. O, bu amaca ulaşmanın ilk adımını da

müzik eğitimi ve bu eğitimi veren kurumların oluşturulması şeklinde belirlemiştir. Nitekim verilen uğraşlar sonuçsuz kalmamış ve hareket 1934'te Ankara'da bir konservatuvarın oluşturulmasıyla hız kazanmıştır. Geçen sürede ise meselenin detayları düşünülp tartışılmış ve konu halka yavaş yavaş sunularak nabız yoklaması yapılmıştır. Bir arayış içinde olduğu görülen Atatürk bu esnada enteresan bulduğu satırların altını çizerek yerli yabancı kaynakları incelemiş, Ziya Gökalp'in eserlerini devamlı surette okumuş ve onlardan etkilenmiştir. Yurt dışında müzik eğitimlerini tamamlayarak dönen gençlerle tanışmış ve onlara akşam yemeklerinde yer vermiştir. Atatürk, akşam yemeklerini zaman zaman bir müzik akademisine dönüştürmüştür. Bu toplantılarda Batı'dan getirilen müzik kültürünü ayrıntılarına kadar öğrenmek istemiştir. Yerli ve yabancı kişilerle görüşmeye, tartışmaya, önem vermiştir.”

Atatürk aynı günlerde kendisine özgü yöntemlerle çevresinde bulunan kişilerin tepkilerini de ölçmeye çalışmıştır. Çünkü onun nezdinde bu çok zor bir görevdir. Bu yüzden Atatürk, “en zor inkılap” olarak nitelendirdiği müzik inkılabı için çok mesai harcamış ve bunu her fırsatta dile getirmekten de asla kaçınmamıştır.

(...)

Atatürk, musiki konusundaki başka bir söyleşisinde ise müziğin gerekliliği üzerinde durmuştur. 1925 yılında İzmir Kız Öğretmen Okulunda öğrencilerle yaptığı bir sohbette öğrencilere “Hayatta musiki lâzım mıdır?” şeklinde bir soru yöneltmiş fakat istediği cevabı alamamıştır. Bunun üzerine etrafında bulunanlara hitaben “Hayatta musiki lazım değildir. Çünkü hayat musikidir.” demiştir. (...)

Görüldüğü üzere Gazi; gittiği her yerde, katıldığı hemen her toplantıda, etrafındakilerle yaptığı söyleşilerde müzik konusuna mutlaka değinmiş ve topluma önemli mesajlar vermeye çalışmıştır.

Seda BAYINDIR ULUSKAN

(Kısaltılmıştır)

Ek-22

GÜNDELİK HAYATIMIZDA E-HASTALIKLAR

İnternet teknolojisinin gelişim göstermesi, akıllı telefon ve tablet kullanımının yaygınlaşmasıyla bireyler teknoloji bağımlısı durumuna gelmişlerdir. Teknoloji bağımlılığı en az madde bağımlılığı kadar tehlike arz edici bir durum olmakla birlikte zamanında tedavi edilemezse bireylerin psikolojik ve sosyolojik dünyalarını derinden etkileyebilmektedir. **E-hastalıklar** olarak da ifade edebileceğimiz psikolojik rahatsızlıklar dijital teknoloji ve sosyal medyanın ivme kazanmasıyla had safhaya ulaşmıştır. **Dijital bağımlılık**, başta teknolojik araç ve uygulamaların günlük yaşantımıza olumsuz etkilerini, Internet bağımlılığını, cep telefonu bağımlılığını, sosyal medya bağımlılığını ve dijital oyun bağımlılığını içermektedir.

Dijital çağın en yaygın e-hastalığı **phubbing'dir** (fabbing). İngilizce “phone” (fon) ve “snubbing” (sınabing) kelimelerinin birleşiminden türeyen bu hastalık, akıllı telefon bağımlılığı olarak da bilinmektedir. Akıllı telefonlarını sürekli elinde tutan kullanıcılar, karşısındakinin söylediklerine odaklanmak yerine telefon ekranlarına dikkatlice bakmakta ve karşısındaki kişiyi önemsememektedir.

İşte bu durum phubbing hastalığı olarak ifade edilmektedir. Phubbing, FOMO "Fear Of Missing Out" (fiyır of mising aut) adı verilen sosyal medya ve dijital ortamlarda olup bitenleri, haberleri, gelişmeleri kaçırma korkusu da phubbing hastalığını tetiklemekte ve bireylerin asosyalleşerek toplumdan kopmasına neden olmaktadır.

E-hastalıklar sosyal medya aracılığıyla giderek yaygınlaşmaktadır. Photolurking (fotolörking) bu hastalıkların başında gelmektedir. Paylaşım içeriğini kimlerin beğendiğine bakmak ve profillerini görüntüleyip incelemek hem zaman kaybına neden olmakta hem de bağımlılık oluşturmaktadır. İnternette sürekli hastalık belirtilerini arama ve tedavi yöntemlerini araştırma hastalığına ise “**siberkondria**” (saybırkondiria) adı verilmektedir. Bu hastalığa yakalananlar her bir sağlık problemini internette araştırmakta ve doktorlara itibar etmemektedirler. Bu durum önlenemez sağlık sorunlarına neden olmakta ve tedavi sürecini zedelemektedir. Keza elektronik uykusuzluk da birçok kullanıcının yakalandığı bir e-hastalıktır. Dinlenme saatleri esnasında bile akıllı telefonuyla, tabletiyle, bilgisayarıyla uğraşan kullanıcılar bu hastalığa yakalanmış demektir. **Elektronik uykusuzluk**, sağlık açısından da büyük

sorunları beraberinde getirmekte sindirim sorunları, kronik yorgunluk ve büyük ağrılara neden olmaktadır.

Hayalet titreşim adı verilen **fantom** (fantım) **vibrasyon** da cep telefonlarıyla yaygınlaşan bir e-hastalıktır. Telefonlarının çalmadığını, sürekli titrediğini hisseden kullanıcılar bu hastalığa yakalanmış demektir. E-hastalıklarla baş etmenin en temel yolu akıllı telefon orucudur. Akıllı telefon orucu, sosyal medyaya erişimi engelleyeceği için birey sosyalleşmeye daha fazla zaman bulabilmektedir. Elektronik herhangi bir cihazın kullanılmaması ise dijital detoks sağlayacak. Böylece birey dinlenerek mola verebilecektir. Keza bilgisayar ve internet kullanımının sınırlandırılması ve farklı saatlere kaydırılması da e-hastalık tedavisinde kullanılan bir diğer yöntemdir. Unutulmamalıdır ki e-hastalık özgüven ve dikkat eksikliği oluşturmaktadır. Özellikle Z kuşağının bireysel gelişimini olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla bu tür hastalıklara yakalanan bireylerin mutlaka tedavi sürecine başlaması gerekmektedir.

Dr. Öğretim Üyesi

Ali Murat KIRIK

Ek-23

PARKTAKİ BİLİM

Fizik, hayatımızın içinde ve her anımızda. Yürürken, koşarken, oyun parkında oynarken, yemek yerken, dans ederken... Kısacası yapılan tüm hareketleri fizik kurallarıyla açıklamak mümkün. Peki, oyun parkındaki oyuncakların fizik kurallarıyla ilişkisi ne olabilir? Gelin, bu oyuncakların işleyişini fizik kuralları açısından birlikte inceleyelim.

Salıncaktaki Fizik

Salıncakta sallanmak için birinin sizi itmesi ya da kendinizi ayaklarınızla geriye doğru itmeniz gerekir. Ayaklarınızla geri geri gidip salıncağı belirli bir yüksekliğe getirdiğinizde ona potansiyel enerji kazandırmış yani onda enerji biriktirmiş olursunuz. Ayaklarınızı yerden kaldırdığınızda yer çekiminin etkisiyle potansiyel enerji hareket enerjisine yani kinetik enerjiye dönüşür. Kinetik enerji salıncağın ileri doğru yükselmesini sağlar. Salıncak, sahip olduğu enerjiyle çıkabileceği en yüksek noktaya ulaştıktan sonra ağırlığınızın etkisiyle tekrar geriye doğru gelir. Böylece bir ileri bir geri sallanırsınız.

Sallanan salıncakta vücudunuzu ileri geri hareket ettirerek salıncağı enerji kazandırmaya ve böylece sallanmaya devam edersiniz. Eğer sallanan salıncakta hiç hareket etmeden duracak olursanız salıncak, havanın direnci ve salıncağın kendi parçaları arasındaki sürtünmeden dolayı enerjisini kaybeder ve bir süre sonra durur. Eğer hiçbir direnç ve sürtünme olmasaydı salıncakta hiç durmadan sonsuza kadar sallanabileceğinizi biliyor muydunuz?

Bir cisimde biriktiği kabul edilen enerjiye potansiyel enerji denir. Örneğin bir cismi bulunduğu yerden alıp daha yüksek bir yere koyduğunuzda potansiyel enerjisi artar. Yüksekteki bir cismi bıraktığınızdaysa düşmeye başlar. Birikmiş enerji hareket enerjisine dönüşür. Hareket enerjisine de kinetik enerji denir.

Salıncağın zincir uzunluğu, salıncağın salınım hızını etkiler. Eğer kısa zincirli bir salıncaktaysanız uzun zincirli salıncaktaki birine kıyasla aynı süre içinde daha fazla sayıda ileri geri hareket edebilirsiniz.

Sarkaç, bir ipin ucuna bağlanan bir kütleyle oluşturulan düzendir. Salıncaktaki gibi sallanma hareketine fizikte salınım, salınım yapan cisimlere de sarkaç denir. Salıncak bir sarkaçtır.

Kaydırağıdaki Fizik

Kaydırağıda, kaymanızı sağlayan kuvvet yer çekimidir. Kaydırağıdan kaymak için kaydırağıın tepesine çıkıp oturmanız ve kendinizi yavaşça ileri itmeniz yeterli olur. Vücudunuza etki eden yer çekimi kuvveti sayesinde yere doğru çekilirsiniz. Bu sayede kaydırağıdan kayabilirsiniz. Kaydırak bir eğik düzlemdir. Eğik düzlemin kaydırağıdaki işlevi yavaşlamaya yardımcı olmaktır. Yere sert bir şekilde değil, yavaşça inmenizi sağlar. Tabii, gideceğiniz mesafeyi de uzatarak işe daha fazla eğlence de katmış olur.

Eğik düzlemler günlük hayatta, ağır cisimleri yüksek yerlere çıkarmayı ya da yüksek yerlerden indirmeyi kolaylaştırmak için kullanılır.

Her cismin sürtünmesi farklıdır. Zımpara gibi pürüzlü yüzeylerde sürtünme çokken buz gibi pürüzsüz yüzeylerde sürtünme azdır. Peki kaymayan kaydırak olabilir mi?

Kaydırağıdan kayan kişinin üzerine etki eden bir diğer kuvvet de sürtünmedir. Sürtünme kuvveti iki yüzeyin birbirine temas ettiği yerde oluşur ve hareketi engeller ya da harekete direnç oluşturur. Bu kuvvet kaydırağıdan kayarken hızımızı sınırlar ve ayaklarımızın yere temas etmesiyle durmamıza yardımcı olur.

Kaydırağıın yerden yüksekliği ne kadar fazlaysa sizin de potansiyel enerjiniz o kadar fazla olur. Yer çekiminin de etkisiyle aşağıya doğru kaymaya başladığınızda bu potansiyel enerji kinetik enerjiye dönüşür.

Tahterevallideki Fizik

Parklardaki eğlenceli bir diğer oyuncak da tahterevallidir. Tahterevalli iki ucunda birer oturak olan uzun bir çubuk ve bu çubuğun tam ortasındaki bir destekten oluşur.

Tahterevalliyi eşit kollu bir terazi gibi düşünebilirsiniz. Eğer eşit ağırlıktaki kişiler tahterevallinin iki ucuna otursa tahterevalli dengede durur. Eğer farklı ağırlıklardaki kişiler tahterevalliyeye otursa ağır olan kişinin bulunduğu uç aşağı iner. Ağırlıkları dengelemek için ağır olan kişinin kendini yukarı itmesi gerekir.

Bir çubuk ve bir destekten oluşan düzeneklere kaldıraç denir. Tahterevallide de desteği ortada bulunan bir tür kaldıraçtır.

Tahterevallide desteğin yerini değiştirebildiğinizi düşünün. Eğer böyle bir olanağınız olsaydı ağır biriyle hafif birinin dengede kalmasını nasıl sağlardınız? Bunun cevabı çok basit. Desteğin yerinin ağır olan kişiye yakın olması gerekir. Desteğin yeri kişilerin ağırlıklarına bağlı olarak değişir.

Parktaki Dönen Oyuncaklar

Parklarda dönerek eğlenmeyi sağlayan oyuncakları hareket ettirebilmek için öncelikle birinin bu oyuncaklara itici kuvvet uygulayarak enerji aktarması gerekir. Sonrasında dönme hareketi başlar. Oyuncak size, oyuncağa tutunduğunuz yerden oyuncağın merkezine doğru bir kuvvet uygular. Bu da sizi belli bir yöne dönmeye zorlar. Bu kuvvet merkezci kuvvet olarak adlandırılır. Eğer oyuncakla temasınız kesilirse merkezci kuvvetin etkisi ortadan kalkar ve dışarı savrulursunuz.

Yasemin ŞAHİN

Ek-24

DİLİMİZ KUŞATMA ALTINDA

Televizyon Kanallarımızın, Reklamcıların Dikkatine!

Bir şeyi sahiplenmek, korumak, geliştirmek, sürdürebilir kılabilmek için yüreğimize, beynimize silinmemecesine yerleştireceğimiz duygu “sevgi”dir. İnsanoğlunun toplumsal yaşamında, ilişkilerinde, “sevgi”nin var olma gerekliliği bana göre değişmez kuraldır ya da öyle olmalıdır. Kişi mesleğini sevmezse başarılı olamaz, ilerleyemez. Kendini sevmezse gelişemez, mutsuz olur, çevresine yabancılaşır. Aile bireyleri arasında sevgisizlik çocuğu yalnızlığa iter. Çocuğumuzu sevmezsek onu topluma çeşitli sorunlarıyla tek başına terk etmiş oluruz, bu böylece sürüp gider.

Nereye mi varmak istiyorum? Konuştuğumuz Türk diline, dilimize, ana dilimize... Öyle görüyorum ki biz kendi “dilimizi”, konuştuğumuz, yazdığımız, insanlarla ilişki kurmakta aracı olan Türkçemizi sevmiyoruz.

Neden mi? Seviyor olsaydık, dilimize özen gösteriyor olsaydık çocuğumuza gösterdiğimiz ilgiyi, sevgiyi, özeni, emeği “Türk diline” vermiş, verebilmiş olsaydık bugünkü duruma düşmezdik. Osmanlıcadan, Acemceden alıntı sözcüklerden arındırılmış bir “Türkçe”yi yerleştirmek uğruna Cumhuriyet’ten günümüze yapılan çalışmalar süredursun, “Türk dili” şimdi de yepyeni bir tehditle karşı karşıya: Küreselleşme adına, İngilizcenin kuşatması altında, giderek benliğinden, özünden uzaklaşıyor. Kimi aydınlarımız, yazarlarımız, çizerlerimiz, basınımız, sanatçılarımız, televizyon kanallarımız, reklamcılarımız, sözün kısası hemen hepimizin katkısıyla (!) dilimiz giderek “yozlaştırılıyor”.

(...)

Öyle bir duruma geldik ki alfabeyi bile değiştirdik. Harfleri İngilizce telaffuzu ile dillendirmeye başladık. Taksim, “Taxim” diye yazılıyor. Bununla kalınsa iyi. Başka hiçbir dilde görülmeyen bir buluşla (!) yabancı dillere özenilerek müthiş bir yaratıcılık örnekleniyor. (Dönerchi... Eskiji gibi) Türkçe sözcükler İngilizce eklerle zenginleştiriliyor (!); Börek Center (sentır), Boncuk Center...

Ayaküstü lokantaya yakıştırılan “Şip Şak” gibi güzel bir ad, ne hikmetse İngilizce olarak Ship Shak (uydurma bir İngilizce) yazılabiliyor. Kulelerin adı tower

(tavır), alışveriş merkezlerinin shopping center (şoping sentır), ayakkabı mağazaları shoe center (şu sentır) oluyor.

Bununla da yetinilmiyor, açılan hemen her alışveriş mağazasına, lokantaya, iş yerlerine İngilizce adlar veriliyor. Elinizde bir broşür; “why-b”, (vay be yerine) sunulan ürünün sloganı da şöyle: Move your life! (Muv yor layf) Bu paket servisi yapan lokantanın sunduğu yemekler de sanmayın ki İngiliz ya da yabancı mutfağının ürünleri, hepsi Türk mutfağından... neymiş, “why-b” okunduğu zaman, hem İngilizce hem Türkçede anlamı olan bir sözcükmüş!

(...)

Bizans döneminde Konstantinople’den değışe değışe günümüze İstanbul diye gelen güzelim kentimizin adı, New İstanbul ya da The İstanbul oluvermiş...

(...)

Televizyonlarımızın İşlevi

En güzel, doğru Türkçenin, yaygın bir iletişim aracı olan televizyon kanallarından halkımıza sunulması gerekirken dilimizin tam anlamıyla linç edildiğine tanık oluyoruz. Hemen her yerli dizide, sanatçıları yöresel dilde konuşturmak yaygın hâle gelmiş durumda. Diziler bu konuda âdeta yarışıyorlar. Anadolu halkının kendi şivesiyle konuşması doğal ama gerekli ve doğru olan halkımızın iletişim araçlarıyla doğru ve güzel Türkçeye özendirilmesi değil midir?

Bu modaya ne yazık ki reklam şirketlerimizle, reklam ajansları da uyuyor. Yöresel reklam dilinin yanı sıra, şimdilerde İngilizce, İtalyanca hatta Portekizce reklamlar boy gösteriyor TV kanallarında. Reklamı yapan kız Portekizce konuşurken Türkçesi altyazıdan veriliyor. Neymiş, kahvenin vatanı Brezilya imiş, orada Portekizce konuşulmuş.

(...)

Sözün özü: Dilimizden utanmayalım. Bir ulusu ulus yapan temel ögenin dil olduğunu, ulusu parçalamaya götüren yolun da önce “kültür ve dil”in yozlaşmasından başladığını unutmayalım!

Deniz BANOĞLU

(Kısaltılmıştır)

Ek-25

EŞREF SAAT

Sizin için günün en iyi saati hangi saattir hiç düşündünüz mü? Şair tabiatlı olanlar akşam saatlerini severler. Güneşin batışı insana tuhaf bir hüznün verir. En çok kendi kendimizle kaldığımız saatler giden günün arkasından gecenin ağır ağır geldiği, daha doğrusu gündüzlerin bizleri gecelere devrettiği o saatlerdir.

Kuşlar o saatlerde neden telaşlıdır, pek bilmem ama tabiat yavaş yavaş durulur; etrafla beraber insanın ruhuna da bir sessizlik çöker. Sonra gece, o uçsuz bucaksız gece, kendi hayatını sürmeye başlar.

Evet, şair tabiatlı olanlar akşam saatlerini severler. Yemek düşkünleri de öğle saatlerini. Dünya nimetlerinin lezzetlerine kendilerini kaptırmış olanlar öğle vaktinin gelmesini ipe çekerler... Öğle yemeğinden sonra gelen rehabetin tadı hiçbir gece uykusunda bulunmaz.

Ama yaş ilerledikçe insanlar sabah saatlerini sever olurlar. Dünyayı sabahın saat beşinde, kurtlar, kuşlar henüz uyanmadan tabiat daha mahmurken seyretmek ancak o yaşlarda tadına varılır zevklerdenidir.

Sizin için günün hangi saati iyidir, buradan bir şey söyleyemem ama bana sorsalar saatlerin en iyisi ne akşam saatidir, ne öğle saati, ne de sabah saati. İnsanlar için en iyi saat muhakkak ki şu nasıl işlediği pek de bilinmeyen, adına “eşref saat” dediğimiz saattir.

Eşref saat gündelik hayatımızda işlerimizin en iyi gittiği, kararlarımızın en isabetli olduğu, hükümlerimizde asla yanılmadığımız saattir. Sabahleyin 9’da mı, öğleyin 12’de mi, akşam 7’de mi gelir; gün ortasında mı, gece yarısında mı teşrif eder, bilinmez. Ama o gelince en çetin meselelerinizi tereyağından kıl çeker gibi hâller, en çıkılmaz davaların içinden tüy gibi hafif çıkarsınız... Yıllarca ümitle beklediğiniz büyük ikramiye, eşref saat çalar çalmaz size isabet eder. Bir türlü içinden çıkamadığınız davaları eşref saatte çabucak hâller, sonra nasıl hallettiğinize siz de şaşarsınız. Çünkü eşref saat gelmiştir. O saate hiçbir şey dayanamaz. Asırlarca ve asırlarca geçit vermeyen dumanlı dağlar bile eşref saat gelince delinir, treniniz onun bağrından düdüğünü öttüre öttüre geçer gider.

Yalnız sizin, teker teker insanların hayatında değil; milletlerin hayatında bile eşref saatler vardır. O saatler gelmeyegörsün, milletler esaretten kurtulurlar; o saatler gelip çatinca ordular harikalar yaratırlar. İnsanların kaderleri o saatlerde değişir, talih o saatlerde adamın yüzüne gülmeye başlar.

Demek bütün mesele eşref saatin gelmesine veya o saatin geldiğini anlamaya bağlı öyle mi?

Öyledir. Hatta ben öyle zannediyorum ki eşref saat görünmez kuvvetlerin, esrarlı hesapların, içinden çıkılmaz bilmecelerin işlettiği bir saat değil, insanların bizzat kendileri tarafından işletilen veya sadece dikkatli olmaları sayesinde geldiği kolayca fark edilen bir saattir. Ama dikkatli olmayan, kendini hayatın akışına bırakmış veya akıntıların tersine sandalını yürütmeye çalışan insan, eşref saatin geldiğini fark etmek şöyle dursun, duvardaki asma saatin on ikiye çeyrek kalayı gösterdiğini bile görmez.

Milletlerin eşref saatlerini büyük dâhiler keşfeder. Bizim gücümüz oralara yetmediği için sadece gündelik hayatımızda hatta aile hayatımızda yer alan ufak tefek eşref saatlerden, daha doğrusu birbirimizin eşref saatlerini kollamanın sırlarından bahsedeceğim.

Muhakkak ki her şeyin bir zamanı vardır. Zaten eşref saat de bu zamandan başka bir şey değildir. İşte ne yapıp yapıp onu kollamalı. Sırasını getirmek de eşref saati bulmak demektir.

(...)

“Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.” diye bir söz vardır. Duvardaki saatleri yaylar işletiyorsa ev hayatındaki eşref saatleri de tatlı dil işletir. Onun hiç gelmeyeceğini sandığınız bir anda sarf edeceğiniz hoş bir cümle, yerinde bir iltifat, eşref saatin akrebini 12’ye getiriverir.

(...)

Her iyi şey eşref saatte olur. Biraz sabır göstermek, biraz dikkatli davranmak, insanların bam teline dokunmamaya çalışmak evinizde eşref saati sık sık çaldırmak için kâfidir.

Şevket RADO

(Kısaltılmıştır)

Ek-26

BİR FİNCAN KAHVE

Anadolu'nun geleneksel konukseverliği dillere destandır, dedik. Ne var ki bu konukseverlik önce kahveden başlar. Sizi, bir acı kahve içmeye çağıran dostunuza neden “acı kahve” diyemezsiniz. Bu acılıkta, yıllar yılı sürececek bir tatlılık, yakın bir dostluk vardır. Bu yüzden Anadolu’da “Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır!” sözü, her yerde, her zaman söylenir durur.

Tarihçilerin verdiği bilgilere göre, Osmanlı Devleti’ne kahve ilk olarak 16’ncı yüzyılda girmiş ve Anadolu’ya yayılmıştır. Araplar tarafından bilinen, ekmeği yapılıp yenen ya da dövülerek içilen kahve, Kanuni Sultan Süleyman devrinde, Yemen’den ilkin İstanbul’a getirilmiş ve içilmiştir. Daha sonraları tüccarlar eliyle Avrupa’ya götürülen ve Anadolu’ya yayılan kahve, keyif verdiği için bir ara tarihimizde yasaklanmış, içenler ağır cezalara çarptırılmıştır. Bakmışlar ki kahve içiminin önüne geçilmiyor, hele büyük konaklarda kahveden vazgeçilemiyor, tütün yasağı gibi kahve yasağı da kaldırılmış. Kahve İstanbul’un ve Anadolu’nun günlük hayatına girmiş. Ekmek gibi, su gibi ihtiyaç maddeleri arasında yer almıştır. İstanbul’da açılan yazlık ve kışlık kahvehaneler, bu kahvehanelerde kahve gelenek ve görenekleri, yerli ve yabancı pek çok yazara konu olmuştur. Gerçekten de usta ellerde özene bezene pişirilen kahvelerimizin şöhreti dünyaya yayılmış, pirinç cezvelerde pişirilerek kulpsuz “kallavi” fincanlarda içilen sadesinden şekerlisine, türüm türüm kokan, buram buram tüten kahveler “Türk kahvesi” adıyla dünyanın her yerinde aranır olmuştur.

Bugün de eş dost ziyaretlerinde ikramın başını çeken kahve, öyle gelişigüzel pişirilmez. Pişirilirse konuğa saygısızlık sayılır. Hele ziyarete gelen konuk, bir ehlikeyif, bir kahve tiryakisi ise kahveden, kahveyi getirene kadar bir “tazelik” arardı. Kahve üzerine söylenen şu beyit o günlerde söylenirdi:

Ehlikeyfin keyfini kim yeniler, kim tazeler?

Taze elden, taze pişmiş, taze kahve tazeler.

Ardından da hemen şu beyit okunurdu:

Ehlikeyfe kahve verse tazeler,

Ehlikeyfin keyfini yelpazeler.

Kahve tiryakileri kahvesiz edemezlerse de aslında kahve eş, dost, yârenin bir arada sohbetine kapı açar; daha doğrusu bu sohbetin ön sözü olurdu. Kahvenin ve

kahvehanenin birer bahane, istenilenin dostlarla sohbet etmek olduğunu ifade eden şu beyit dillerden düşmezdi:

Gönül ne kahve ister, ne kahvehane

Gönül sohbet ister, kahve bahane.

Sıkıntılı günlerinde yanına uğramayan iyi gün dostlarına bir şairin şu çağrısı ne kadar manalıdır.

Kahvelerim pişti gel,

Köpükleri taşı gel,

Eyi günün dostları

Kötü günüm geçti gel.

İçilen bir fincan acı kahve ama kırk yıl hatırı var. İçenler, hatır saymasını, gönül almasını bilenler için...

Kahvenin yüzü kara, kim demiş ki içilmez.

Gönlü ak, dili tatlı hatırından geçilmez.

Anadolu'da konukseverliğin başını kahve çeker, demiştik. Gerçekten öyle. Konuk olduğunuz köy ve kasabalarda bir kahve içirmeden sizi bırakmazlar. Birçok bölgede bu ikram daha da ağır basar. Güney Anadolu'da ve Kıbrıs köylerinde kahvehaneye gelen konuk, önce selam verip kimin masasına oturmuşsa onun bir kahvesini içer. Ondan sonra kahvehanede bulunanlar, teker teker ikrama başlarlar. Diyeceksiniz ki bir insan kaç kahve içebilir? Bunun da çaresini bulmuşlar. Konuk bir, hadi diyelim iki kahve içtikten sonra, kahveci kahve yerine konuğun önündeki tepsiye, ince kâğıtlara sarılı bir lokum bırakır. Kahvehanede otuz kişi varsa tepside otuz lokum birikir. Konuk bunlardan bir tanesini yer, ötekilerini ayrılırken ceplerine doldurur. Almazsa ikramı geri çevirmiş sayılır ki bunu da kimse yapmaz.

Yolunuz bu töreyi sürdüren bir Anadolu köyüne düşerse sakın ola ikramları geri çevirmeyiniz. Anadolu'nun gönlü incinir, bu gönül sizinledir.

Mehmet ÖNDER